DET FRANSKE SPROG

Michael Herslund ▪ Hanne Korzen ▪ Henning Nølke ▪ Finn Sørensen

Kapitel IX,I Topologi

Regler, principper og eksempler

Henning Nølke

(foreløbig version)

Le but de la présente étude est de décrire les règles et les tendances qui déterminent l'ordre des mots dans le français moderne, en réunissant dans une étude d'ensemble ce que d'ordinaire on trouve dispersé dans les différents chapitres de la syntaxe.

(Blinkenberg 1928:3)

FORORD TIL KAPITEL IX

Sætningens topologi (ledstilling) er et overordentligt komplekst område af fransk grammatik, hvilket bl.a. afspejler sig i den vældige mængde litteratur, der findes både om ledstilling generelt og om enkelte delområder (som fx inversion). Det hænger sammen med, at ledstilling er et multidetermineret fænomen, hvis behandling på systematisk vis involverer såvel syntaktiske som semantiske, pragmatiske og diskursive betragtninger. Tilgangen i dette kapitel er derfor modulær (Nølke 1994).

Emnets natur gør det til halsløs gerning at forsøge at dække alle dets aspekter. Vi har valgt at bestræbe os på:

- at give et overblik over hele området behandlet ud fra et stringent metodisk princip;
- at uddybe områder, hvor vi håber at have noget væsentligt at tilføje, evt. med særligt henblik på sammenligning med dansk.

Vi behandler i øvrigt i dette kapitel kun *helsætningens topologi*. Ledstillingen inden for ledsætninger og syntagmer gennemgås i de kapitler, der behandler de pågældende strukturer, men med anvendelse af principperne introduceret i nærværende bind. Det attributive adjektivs stilling behandles dog i Kapitel V. som illustration af modifikation inden for syntagmegrænser.

Kapitlet falder i tre dele: 1. Del *Regler, principper og eksempler*, 2. Del *Inversion* og 3. Del *Frie prædikativer, appositioner m.m.* Nærværende 1. Del består af fire kapitler angivet med romertal. I I. behandles generelle problemer vedr. struktur og topologiske principper, og i II. gennemgås den grundlæggende sætningstopologi. Som eksempel på en særlig struktur med systematisk indflydelse på ledstillingen behandles dislokering i III. og endelig illustreres i IV. en række ledstillingsprincipper og -regler, der ikke synes at være direkte syntaktisk bestemt, ved hjælp af af gennemgang af adverbialernes placering.

For at lette henvisningssystemet benyttes romertal til henvisning mellem bindets seks kapitler, medens der anvendes decimalsystem inden for de enkelte kapitler. Fx henviser *3.4.* til afsnit 3.4. inden for samme kapitel, medens *I.3.4.* henviser til første kapitel, afsnit 3.4. Henvisninger til andre bind af det samlede projekt angives med 'Kap' + romertal. Fx henviser *KapI.1.4.* til Kapitel I (*Typologi og struktur*) afsnit 1.4. Nummereringen af eksempler begynder forfra i hvert kapitel.

INDHOLDSFORTEGNELSE

I. STRUKTUR OG PRINCIPPER 1

1. Strukturering 2

2. Prosodien 3
2.1. Tale og skrift 3
2.2. Prosodiens struktur og funktion 4
2.3. Intonationsbrud 8
2.4. Den todimensionale struktur 10

3. Sætningens grundstruktur 11
3.1. Ledstillingens hovedfunktioner 12
3.2. Default-ledstilling 14
3.3. Reliefstrukturen 15

4. Afstandsprincipper 18
4.1. Centrifugalprincippet 18
4.2. Kohæsionsprincippet 19
4.3. Tyngdeprincippet 20

5. Venstre-højre principper 21
5.1. Det ikoniske princip 21
5.2. Syntaktisk orienterede principper 23
5.3. Virkefeltsprincipper 24

6. Fokalisering 26
6.1. Begrebsanalyse 27
6.2. Fokaliseringstyper 28
6.3. Bundet fokus og fokusdomæne 30
6.4. Neutralt fokus 32
6.5. Specialfokus: Fokalisatorer 35
6.6. Fokalisering og semantik 38
6.7. Fokalisering og udsigelsesoperatorerne 40
6.8. Hoved- og bifokalisering 41
6.9. Fokalisering og tekstkohæsion 41

7. Andre sekvensprincipper 43

8. Afrunding 43

II. DEN GRUNDLÆGGENDE SÆTNINGSTOPOLOGI 45

1. Verbalfeltet 45
1.1. Finitzonen 47
1.2. Participial-/prædikativzonen (PPzonen) 49

2. Postfelt 55
2.1. Defaultledstillingen 55
2.1.1. Ledfunktion 56
2.1.2. Konstituenttype 56
2.2. Variation 57
2.3. Tomt postfelt 59
2.4. Indskud i postfeltet 60

3. Præfelt 61
3.1. Defaultledstillingen 61
3.2. Variation i præfelt 63
3.3. Tekstuelle strategier 64

4. Indskud og udskud 65

III. DISLOKERING 71

1. Venstredislokering med kopi (VD+) 72
1.1. VD+ med intonationsbrud 73
1.1.1. Dislokering og fokalisering 74
1.1.2. Diskursiv(e) funktion(er) 75
1.1.3. Særlige syntaktiske forhold 78
1.1.4. Andre tematiserende strukturer 83
1.2. VD+ uden intonationsbrud 84
1.3. Opsamling og konklusion 86

2. Venstredislokering uden kopi (VD-) 87

3. Højredislokering 88

4. Kombination af dislokeringstyper 93

5. Særlige tilfælde 94

6. Afrunding 96

IV. VARIABEL LEDSTILLING: ADVERBIALERNE 97

1. Bundne adverbialer 98

2. Frie adverbialer 101
2.1. De sceniske adverbialer 101
2.2. Operatoradverbialerne 104
2.3. De lette tidsadverbialer 105

3. Sætningsadverbialer 108
3.1. Ytringsadverbialerne 110
3.1.1. *Peut-être* 110
3.1.2. De andre y-adverbialer 115
3.2. Udsigelsesadverbialerne 117
3.3. Kombination af sætningsadverbialer 118

4. Konnektorer 119

5. Opsamling 121

BIBLIOGRAFI KAPITEL IX., 1. del 123

I. STRUKTUR OG PRINCIPPER[1]

Den sproglige produktion udspinder sig i et tidsligt forløb. Derfor er linearitet en fundamental og uomgængelig egenskab ved sprog. De enkelte lyd i talen og de enkelte bogstaver i skriften produceres nødvendigvis det ene efter det andet, og det samme gælder selvfølgelig de elementer, de danner. Linearitet er en binding, der ligger på al sprogproduktion. Sproget og sprogbrugen udnytter så denne tekniske nødvendighed (Daneš 1995:7) til strukturelle og funktionelle formål, der varierer efter niveau. Sammensætningen af de enkelte lyd til minimale betydningsbærende elementer, morfemer, følger således helt andre principper end ordningen af morfemer til større betydningsbærende enheder.

Her skal vi ikke komme ind på de submorfematiske rækkefølgeprincipper[2], men holde os til "The order of meaningful elements", som Greenberg udtrykker det (citeret fra Herslund 1992:7)[3]. Denne behandles oftest under benævnelsen "ordstilling", hvilket altså ikke er en helt dækkende betegnelse. Ordstillingen har afgørende betydning for, hvad det er, der kommunikeres. Men ordstillingen tjener mange herrer. Et væld af faktorer er afgørende for, hvilken rækkefølge betydningsenhederne præsenteres i. Disse faktorer kan have mere eller mindre vægt. Således vil syntaktiske faktorer normalt have stor vægt og nærmest have status af regler, medens pragmatiske faktorer oftest snarere har status af principper.

Man skelner ofte mellem sprog med fri ordstilling og sprog med bunden ordstilling. I sidstnævnte type, hvortil fransk og dansk overvejende hører, vil der være en række syntaktiske ordstillingsfaktorer, der kun efterlader et begrænset spillerum for de semantiske og pragmatiske faktorer, medens omvendt pragmatiske hensyn spiller mere ind i sprog af førstnævnte type, som fx de slaviske sprog. Dette er dog en meget overordnet betragtning, og det spændende spørgsmål er snarere, om der overhovedet findes tilfælde, hvor der er et helt frit valg mellem flere rækkefølger, dvs. hvor ordstillingen slet ikke er motiveret. I dette arbejde vil vi søge at forklare alle ordstillingsfænomener ud fra et samspil af principper hentet fra forskellige domæner.

---

1. Tak til Kjær Jensen, der har læst en tidligere udgave af de to første kapitler. Vi har haft stor glæde af hans kommentarer.
2. Sauzet (1996) indeholder en grundig analyse af dette område.
3. Eller « ordre des morphèmes » hos Martinet og Weinrich.

En ekstra komplikation ved beskrivelsen skyldes, at ordstillingsprincipper ikke blot varierer fra sprog til sprog, men også udvikler sig diakront. Det er således fx velkendt, at ordstillingen på oldfransk på visse punkter mindede mere om den, der ses på moderne V2-sprog, end den, der findes på moderne fransk. Dette gav sig navnlig udslag i, at tematiseringen af et andet led end subjektet automatisk fremkaldte inversion:

(1) Et lors demande Galaad ses armes (*La Queste*, Togeby 1974 § 49)[4]

Selv om vi i princippet beskriver lineariteten på moderne fransk, må det diakrone perspektiv inddrages på mindst to punkter. For det første må man forvente, at principper fra ældre sprogstadier kan have overlevet på isolerede områder, og for det andet vil vaklende usus sommetider kunne henføres til, at sproget er i stadig udvikling.

1. Strukturering

Struktureringen af det sproglige materiale er fundamentalt hierarkisk. Morfemerne (defineret som de mindste betydningsbærende enheder) sættes sammen i ord, ord kombineres til makroord eller grupperes i syntagmer, syntagmer ordnes i sætninger og sætninger ordnes i afsnit, der ordnes i kapitler, der ordnes i tekster osv. Der er dog afgørende kvalitative forskelle på niveauerne. Medens de sproglige størrelser på de tre førstnævnte niveauer er sat sammen efter nogle ganske simple principper, sker der et afgørende kvalitativt skift, når man går fra sætningsniveau til større enheder som afsnit, kapitler og hele tekster[5]. Grammatiske regler spiller ingen rolle på dette niveau. Det er netop den væsentligste grund til, at grammatikken beskæftiger sig med sætninger og kun sjældent inddrager større enheder i sine analyser[6].

Indtil sætningsniveau er **dependens-** og **sekvensrelationer** hovedprincipperne for opbygningen af større sproglige enheder ud fra mindre (KapI.5.). Mht. sekvensrelationerne, der altså vedrører lineariteten, er der en afgørende forskel på de forskellige niveauer. Rækkefølgen af morfemer i ordet og i makroordet ligger fast en gang for alle; den er fastlagt af ret enkle formelle principper. På syntagme- og sætnings-

4. Jf. fx Ashby (1983: 417), Foulet (1976: 307-308), Harris (1978: 20), Marchello-Nizia (1995), Skårup (1975), Togeby (1974).
5. Se KapI.5., hvor disse nivauer analyseres nærmere.
6. Ledstilling kan dog sommetider forklares ud fra egnethed til (lokal) tekstintegrering, se 4.2. og 6.9.

niveau kan derimod såvel egentlige grammatiske som semantiske og pragmatiske hensyn spille ind på rækkefølgen. Det er i vid udstrækning de samme generelle principper, der gør sig gældende på disse to niveauer. Imidlertid spiller selve syntagmetypen også en væsentlig rolle på syntagmeniveau, hvorfor vi har behandlet syntagmernes topologi i de bind, der behandler de pågældende syntagmetyper, men med henvisning til og anvendelse af principperne introduceret i det følgende. Her skal vi derfor koncentrere os om (hel)sætningens typologi.

Den franske sætnings topologi handler om *ledstilling*. Ledstillingen er på fransk relativt fast grammatikaliseret. Således er den formentlig den vigtigste kodningsfaktor af grammatiske relationer. I default-ledstillingen (3.2) vil Subjekt komme før Verbalet, og Objekt og Adjekt vil følge efter Verbalet. En række forskellige faktorer - syntaktiske, semantiske, pragmatiske og tekstuelle - spiller dog ind med forskellig styrke.

Der er to hovedtyper af sekvensprincipper: afstandsprincipper og venstre-højre principper. Sommetider understøtter disse hinanden, sommetider kommer de i konflikt. Nogle af principperne er universelle (dvs., at de gælder for de fleste/alle sprog i verden), nogle gælder for både dansk og fransk (uden at være universelle), og nogle er specifikke for fransk (/de romanske sprog). Den sidste type har naturligvis en særlig interesse i komparativ sammenhæng.

2. Prosodien

Inden vi går i gang med præsentationen af sekvensprincipperne, er vi dog nødt til at se på prosodiens rolle. Prosodien spiller nemlig sammen med ordstilling på alle niveauer, et faktum der ofte er overset. Ganske vist synes den franske prosodi modsat den danske ikke at deltage særlig aktivt i den grammatiske strukturering (KapI.3.); men den spiller en afgørende rolle for forståelsen af den lineære struktur.

2.1. Tale og skrift

Som udgangspunkt betragter vi skriftsproget og kommer ikke nærmere ind på de særlige fænomener, der er knyttet til spontant talesprog. Men der er naturligvis en intim sammenhæng mellem talt og skrevet sprog. Talt sprog kan refereres i det skrevne medium, og skrevet sprog kan læses op og tilføjes formentlig altid ved afkodningen en (evt. implicit) intonation. Der er ingen grund til at antage, at der skulle

eksistere nogen forskel mellem talt og skrevet sprog på systemniveau. De væsentlige forskelle, der kan iagttages, bør snarere henføres til de forskellige medier. Med andre ord stiller sprogsystemet nøjagtig det samme inventar til sprogbrugerens rådighed i begge tilfælde, blot er anvendelsesbetingelserne forskellige. Fra et grammatisk synspunkt er der derfor ingen grund til at holde de to registre skarpt adskilt.

Dette synspunkt medfører, at den grammatiske analyse skal tage hensyn til prosodien. Man skal altså forestille sig den analyserede skrevne tekst udtalt. Nu er det sådan, at en given sætning normalt vil kunne udtales på flere forskellige måder. I det omfang variation i udtalen har betydning for tolkningen af sætningen, har prosodien interesse for den sproglige analyse. Prosodien tjener da til entydiggørelse af den givne streng. Denne desambiguering kan vedrøre lige fra subtile betydningsnuancer til egentlig struktur.

2.2. Prosodiens struktur og funktion

Prosodien har mindst tre funktioner:

1. Den tjener til afgrænsning af syntagmerne.

2. Den markerer integration af og sammenhæng mellem led.

3. Den bidrager til (eller ledsager) dannelsen af informationsstrukturen.

Det franske prosodiske system er grundlæggende ret simpelt (KapI.3.). Ytringen struktureres i akcentgrupper og intonemer. De to begreber er ofte koblet sammen[7], men vil blive holdt adskilt i nærværende arbejde, hvor vi anvender følgende definitioner:

- En **akcentgruppe** er en streng af stavelser, hvoraf den sidste og kun den er akcentueret.
- Et **intonem** er en streng af stavelser, der udtales med at særligt afgrænset melodisk mønster.

Sidste (betonede) stavelse i intonemet er altid akcentueret. Et intonem kan svare til en eller flere akcentgrupper. Følgende eksempel illustrerer dette:

(2) a. *une arme courte*
b. *une arme nucléaire*

7. Det gælder fx hos Rossi et al. (1981), der anvender termen intonem i denne forbindelse.

Begge syntagmer udtales som ét intonem; men medens (2a.) normalt også svarer til kun en akcentgruppe, kan *arme* akcentueres i (2b.), således at vi får to akcentgrupper og dermed mulighed for at lade e'et i *arme* falde væk i udtalen. Forskellen hænger selvfølgelig sammen med adjektivets længde.

Sideordningsforbindelser svarer typisk til flere akcentgrupper, men kun et intonem:

(3) Marie, Sophie et Pierre sont déjà revenus.

Subjektet i (3) indeholder tre akcenter, men udgør kun et intonem. Det er i denne forbindelse værd at bemærke, at kommaet i skriften har (mindst) to forskellige funktioner; det kan markere sideordning, og det kan markere intonemgrænse, også kaldet intonationsbrud. De to anvendelser af komma svarer til to forskellige prosodiske mønstre. I begge tilfælde adskiller komma (normalt) akcentgrupper; men der er ikke intonationsbrud ved sideordningskommaet. Med andre ord tilhører begge (alle) de sideordnede elementer samme intonem. De to anvendelser har forskellig betydning for ledstillingen, og vi skelner derfor i denne fremstilling mellem sideordningskomma (**s-komma**) og intonationsbrudskomma (**i-komma**)[8]. Empirisk kan de to typer (i hvert fald i princippet) holdes ude fra hinanden ved hjælp af konjunktionstesten: S-kommaet og kun dette kan erstattes af en sideordnende konjunktion (*et*/*ou*).

For studiet af ledstilling er det især intonement, der har interesse. Der er tre typer intonemer med hvert sit melodiske mønster[9]:

- **Fortsætterintonemet**: Intonemet kan indeholde en mindre melodisk variation og afsluttes med en stigende kontur, hvilket normalt angiver, at der følger en fortsættelse.
- **Afslutterintonemet**: Intonemet kan indeholde en mindre melodisk variation og afsluttes med en faldende kontur, hvilket normalt angiver, at man er færdig med den mening, man var ved at udtrykke.

8. Ofte vil vi blot tale om komma, når det fremgår af sammenhængen, hvilken type der er tale om.
9. Den faktiske prosodiske struktur er væsentlig mere kompleks end angivet her, hvor vi kun behandler aspekter med direkte relevans for ledstillingsproblematikken. En langt mere detaljeret analyse finder man i Morel & Danon-Boileau (1998), som udvikler en hel intonationsgrammatik, der etablerer systematiske forbindelser mellem på den ene side de forskellige kombinationer af melodi, intensitet, længde og pause og på den anden den (overflade-)syntaktiske struktur.

- **Parentesintonemet**: Intonemet udtales monotont og i et dybere toneleje end resten. I ikke-sætningsfinal position afsluttes med en (stærkt) stigende kontur. Parentesintonationen bruges oftest til at angive, at der er tale om et **skud** (jf. 4.). Parentesintonationen kan også være forbundet med topiske dele af ytringen.

Mellem intonemer kan forekomme **markerede pauser**. Pausebegrebet er vanskeligt at operere med i den sproglige beskrivelse. Psykologisk opfattes et intonationsbrud ofte som en pause, også selv om det kan eftervises i laboratoriet, at der intet brud er i lydstrømmen (Landschultz & Stage 1975). Det er for at præcisere, at vi taler om fysisk målelige pauser, at vi bruger termen 'markeret pause'. Markerede pauser angives principielt - men langt fra konsekvent - i skriften med komma eller tankestreg.

Intonemernes (og akcentgruppernes) længde og antal afhænger af taletempo - jo hurtigere tale jo færre og længere intonemer. Inden for disse rammer støtter de den syntagmatiske opbygning af sætningen, idet intonemgrænser som hovedregel svarer til syntagmegrænser. Inden for det enkelte intonem tjener sandhifænomener (liaison og enchaînement) til at angive integration og sammenhæng mellem delstrenge. På denne måde kan der markeres større eller mindre (lokal) kohæsion mellem led. Følgende eksempler hentet fra Auchlin & Ferrari (1994:194) illustrerer denne funktion:

(4) a. [Jean][a donné][le livre][à Marie]
b. [Jean a donné][le livre][à Marie]
c. [Jean][a donné le livre][à Marie]
d. [Jean a donné le livre][à Marie]
e. [Jean a donné le livre à Marie]

(5) a. *[Jean][a donné][le livre à Marie]
b. *[Jean a donné][le livre à Marie]

Medens alle intonemstrukturerne i (4) er mulige og afhænger af taletempo og talerintention, er de to strukturer i (5) umulige. Dette mønster viser bl.a., at kohæsionen mellem valensleddene taget enkeltvis er svag. Objekt og adjekt kan ikke alene udgøre et intonem. Valensleddene forbindes via verbalet.

Den intonation, der er forbundet med intonemerne, består altså fundamentalt set i et melodisk mønster, der i en vis grad er syntaktisk bestemt. Derfor taler vi her om **syntaktisk prosodi** og **neutral intonation**.

Hertil kommer **ytringsintonationen**, der så at sige overlejrer selve den prosodo-syntaktiske strukturering, og som afsender kan benytte sig af for at tilføje

særlige nuancer og/eller for at angive en særlig tolkning af sin ytring. Ytringsintonationen tjener oftest til at favorisere en blandt flere mulige tolkninger og er således knyttet til **afsenderversionen** ("la version-l")[10]. I nedenstående ytringer ser vi tre forskellige eksempler på ytringsintonation:

(6) L'univers est peuplé d'esprits : chaque homme en a deux, un bon et un mauvais. Dans le monde les **bons** esprits sont ceux de l'air les méchants ceux de la terre. (Salomon Reinach, *Orpheus*, p. 224; citeret efter Damourette & Pichon 1911-44:44)

(7) La critique impitoyable de l'Etat se concilie ensuite avec la nécessaire, *mais provisoire,* dictature du prolétariat, en la personne de ses chefs. (Camus *L'homme révolté*, 277; cit. Lago:164)

(8) Les coussins, le samovar et les livres — inséparables objets familiers de Gala — réchauffent *une atmosphère trop sévère, trop médiévale pour le commun des mortels*. (p.399)

Akcent på *bon* er formentlig obligatorisk i (6) og tjener til at understrege kontrasten mellem *bons* og *méchants*. For den grammatiske analyse har denne form for ytringsintonation relevans, for så vidt som den, som i eksemplet, kan benyttes til at markere kontrast og emfase (specialfokalisering, se I.6.). I (7) og (8) ser vi mere "frivillige" former for ytringsintonation. Strengen *mais provisoire* i (7) udtales som et fortsætterintonem, der er skudt ind i et overordnet intonem, *la nécessaire dictature du prolétariat*. Denne type indskud adskiller sig klart fra (egentlige) skud på mindst to punkter. For det første er der tale om et fortsætterintonem og ikke et parentesintonem. For det andet kan kommaerne slettes, dvs. gruppen kan integreres prosodisk i det overordnede intonem, hvilket klart viser, at der er tale om et ytringsintonationsfænomen. Afsender kan, som han gør det i (7), benytte sig af denne variant af ytringsintonationen til at angive en hierarkisering af informationen. Oplysningen i indskuddet præsenteres som i en eller anden forstand mindre vigtig end oplysningen i "moderintonemet". (8) er en

10. Vort arbejde indskriver sig i en instruktionel semantisk tilgang. Idet afsender former sin ytring, bestræber han sig bevidst eller ubevidst på at konstruere den således, at den indeholder instrukser, der sikrer, at modtager bedst muligt forstår hans budskab. I selve udsigelsesøjeblikket kan han yderligere vejlede tolkningen ved hjælp af forskellige midler og derved angive *afsenderversionen* af ytringen. Afsenderversionen er altså resultatet af en ekstra artikulering og kan afvige (sommetider væsentligt som ved ironi) fra den version, der resulterer af den egentligt sproglige artikulering. De fleste af de midler, der anvendes i denne ekstra artikulering, er paralingvistiske (gestus, mimik osv.); men afsender råder også over visse prosodiske manifestationer, som vi her under et kalder *ytringsintonationen*. Hertil kommer i øvrigt anvendelsen af særlige former for adverbialer og indskud, som er direkte knyttet til selve udsigelsen. Se Nølke (1994: 48ff).

variant af (7). På grund af slutstillingen i ytringen får indskuddet her værdi af en slags *after-thought* (II.2.4.).

2.3. Intonationsbrud

Af særlig interesse for ledstillingsanalysen er sammenhængen mellem den syntaktiske struktur og muligheden for intonationsbrud. Det er væsentligt at afdække, hvor i sætningen, intonemer kan afsluttes. For hver plads mellem to ord i en sætning er der fire muligheder:

1. *Intonationsbrud er umuligt*. Dette gælder fx mellem klitiske størrelser og deres værtsord[11].
2. *Intonationsbrud er muligt uden mulighed for markeret pause*. Dette gælder fx mellem et langt foranstillet attributivt adjektiv og dets substantiv (*l'insoutenable légèreté*, cf. KapI.3.).
3. *Intonationsbrud er muligt med mulighed for markeret pause*.
4. *Intonationsbrud er obligatorisk* (og dermed altid med mulighed for markeret pause).

I de to sidste tilfælde taler vi om:

- **Latent intonationsbrud**, **LI**, som er en plads i strukturen, der kan være indeholdt i ét intonem, men hvor det også er muligt at have en markeret pause. LI afsløres i skriften ved muligheden for i-komma.
- **Obligatorisk intonationsbrud**, **OI**, som er en plads i strukturen, der obligatorisk giver anledning til intonemafslutning. I skriftsprog er (i-)komma her principielt obligatorisk.

LI er ikke behandlet i litteraturen, hvilket utvivlsomt hænger sammen med, at prosodiforskningen har koncentreret sig om at afdække sammenhænge mellem syntaks og prosodi (fx Chomsky & Halle 1968), semantik og prosodi (fx Selkirk 1984) eller diskurs og prosodi (fx Fontaney 1987). Den direkte sammenhæng mellem den rækkefølge, man præsenterer det sproglige materiale i, dvs. lineariteten, og den prosodi, man anvender, synes derimod ikke at have været underkastet nærmere studier.

---

11. I spontant talesprog, som vi jo ikke behandler i dette arbejde, kan intonationsbrud dog forekomme selv i disse tilfælde som i følgende eksempel fra Blanche-Benveniste (1997:122): *Si on se la casse, la... (ça s'appelle une bombe), si on se casse la bombe, eh ben c'est pas très gai*.

Det er vanskeligt at finde endegyldigt bevis for eksistensen af LI. Det drejer sig om en position, der på den ene side skal holdes adskilt fra positioner, hvor indskud er umuligt (selv om intonationsbrud er muligt), og på den anden side fra positioner, hvor intonationsbrud er obligatorisk. Eksempler som:

(9) J'aurais cru que ce genre de ... drames, rendit érotomane (Togeby cit. : Malraux *Condition* 320)

(10) (...), mais le texte qui en était résulté, ne reprenait pas cependant les formules qui avaient été utilisées en 1971. (Couchez *Procédure civile* 191)

synes faktisk at afsløre, at den franske sætning indeholder et LI umiddelbart foran verbalfeltet. Det er klart, at vi i disse to eksempler ikke har OI og alligevel angiver kommaet en markeret pause. Eksempler, hvor subjekt er adskilt fra verbalfeltet af et komma, uden at der er et indskud, er ret sjældne på fransk. Til gengæld har man ofte komma foran verbalfeltet i treledskonstruktioner med inverteret S:

(11) En aval, s'étendait jusqu'à la rivière un parc en friche équipé d'un tennis hors d'usage (Queffélec *Noces* 169)

Som det fremgår, kan det foranstillede led her være ganske kort og alligevel adskilles fra verbalfeltet med et komma. Denne konstruktionstype beskrives nærmere i III.

Antagelsen af LI muliggør en langt mere stringent beskrivelse af ledstillingen på fransk. Man kan fx opstille en regel, der siger, at skud (Nølke 1996a) er mulige ved alle LI og OI og kun der[12].

(12) a. Ludo, *le dimanche,* avait fini par ne plus se montrer. (Queffélec *Noces* 237)
b. Ludo *ce matin-là* préparait le petit déjeuner maternel. (Queffélec *Noces* 73)

Eksemplerne i (12) viser, at fransk i modsætning til dansk kan have sceniske adverbialer indskudt mellem S og V. Eksemplerne illustrer samtidig, at tilstedeværelsen af et komma markerer et intonationsbrud, medens man intet kan lægge i fraværet af komma. Begge tidsadverbialer kan udtales med parentesintonemet.

12. Indskud, der funktionelt går på udsigelsen, synes dog mulige i stort set alle positioner (dog ikke inden for makroordet, se II.1.1). Man kan således nok forestille sig *l'insoutenable, pour ainsi dire, légèreté.* Dette problem tages op igen i II.4. Også indskud, der er resultat af ytringsintonationen (se ovenfor 2.2.), er underkastet særlige regler, som i en vis grad synes at være af semantisk natur.

Eksistensen af et LI umiddelbart foran verbalfeltet kan således bidrage til at forklare, at man kan have frie tilføjelser mellem S og V (men naturligvis ikke mellem s og V)[13].

2.4. Den todimensionale struktur

Når man ønsker at gøre rede for strukturen i en streng, er det altid nødvendigt samtidig at gøre rede for den anvendte prosodi. Der er fx stor forskel på, om et element i en given position kan være del af et større intonem, eller om den nødvendigvis omgives af OI. Således er strukturerne i a. og b. klart forskellige i følgende eksempler:

(13) a. La jeune fille furieuse s'en est allée.
b. La jeune fille, furieuse, s'en est allée.

(14) a. Pierre parle naturellement.
b. Pierre parle, naturellement.

I (14) er intonationsbrud umuligt mellem *parle* og *naturellement*, medens positionen er et OI i (14b.). En position i sætningen er altså aldrig bestemt af den lineære ordning alene; også prosodien spiller ind.

Sætningsstrukturen kan ses som et resultat af, at to semiotiske systemer arbejder sammen: lineær strukturering og prosodi. Man kan sige, at sætningsstrukturen i virkeligheden er todimensional: Ordenes rækkefølge introducerer en horisontal dimension og prosodien en vertikal. Parentesintonemet er specielt interessant her, da det i vidt omfang anvendes til at markere, at et segment ikke hører til den fundamentale syntaktiske struktur (Nølke 1996a). Det er nemlig væsentligt at skelne mellem en **integreret position** og en **ikke-integret position** i beskrivelsen af ledstillingen. Integrerede positioner hører til den fundamentale ledstillingsbeskrivelse, medens ikke-integrerede positioner har et "friere liv", for så vidt som deres udnyttelse hovedsagelig er styret af pragmatiske principper.

13. I denne fremstilling symboliseres de ubundne valensled med majuskler (S, O, A osv), medens de klitiske valensled symboliseres med minuskler (s, o, a).

3. Sætningens grundstruktur

Den franske sætning er bygget op omkring en fast midterzone: verbalfeltet. Grundstrukturen gælder altid og kan illustreres således[14]:

(15) **GRUNDSTRUKTUR**

PRÆFELT	VERBALFELT	POSTFELT

Verbalfeltet består af finit verbal med eventuelle klitika og strækker sig til og med subjektsprædikativ eller sidste perfektum participium i konstruktionen. Præfeltet er adskilt fra verbalfeltet ved et latent intonationsbrud (LI, se 2.3.). I defaultledstillingen (se 2.) er præfeltets sidste element sætningens subjekt, hvorfor intonationsbruddet sjældent manifesterer sig. Selv i denne situation kan det dog komme til udtryk[15]:

(16) J'aurais cru que ce genre de ... drames, rendit érotomane (Malraux *Condition* 320)

(17) (...), mais le texte qui en était résulté, ne reprenait pas cependant les formules qui avaient été utilisées en 1971. (Couchez *Procédure civile* 191)

Konstruktionen er almindelig i talesprog. Således har Claire Blanche-Benveniste i sit korpus en stribe eksempel som følgende:

(18) pas tout le monde s'apelle Paul Newman (Giacom)[16]

Der er et klart intonationsbrud mellem *monde* og *s'apelle*. På dette punkt adskiller fransk sig afgørende fra V2-sprog, hvor der ikke er noget LI foran verbalet. Denne typologiske forskel har væsentlige konsekvenser for ledstillingsreglerne. Afgrænsningen mellem verbalfelt og postfelt intonativt er mindre klar (se II.1.).

De tre felters interne struktur er væsensforskellig. Verbalfeltet er rent topologisk bygget op med plads til ganske bestemte, overvejende lette og klitiske elementer. I

14. Vi definerer ikke felt på helt samme måde som, det er defineret hos Didrichsen. Præfelt og postfelt er ikke topologisk velstrukturerede områder, men zoner, der befinder sig hhv. før og efter verbalfeltet, og inden for hvilke en række forskelligartede principper for rækkefølge appliceres.
15. Disse eksempler er også omtalt i 2.3.
16. Eksemplet er fra et støtteark, Blanche-Benveniste udleverede i forbindelse med sit foredrag ved talesprogskollokviet på Københavns Universitet 29.-30.10.1998.

verbalfeltets grundstruktur kan kun indgå netop de led/ledtyper, der er afsat plads til på forhånd (se II.1.2.). Alle andre led må placeres enten i præfelt eller i postfelt, som er løsere opbygget. I disse felter synes topologiske overvejelser at spille en væsentlig mindre rolle, og funktionelle principper kan få en afgørende indflydelse.

3.1. Ledstillingens hovedfunktioner

Inden for det spillerum, den grundlæggende topologiske opbygning giver, tjener ledstilling fire hovedtyper af formål:

(19) a. Angivelse af grammatiske funktioner:
Pierre aime Marie. vs *Marie aime Pierre.*
b. Markering af illokutionære handlinger:
Il mange le gâteau. vs *Mange-t-il le gâteau ?*
c. Markering af informationsstrukturering (fokalisering, tekstkohærens, ...):
Pierre a peut-être vendu sa voiture. vs *Pierre, peut-être, a vendu sa voiture.*
d. Lettelse af interpretationsprocessen / Budskabsoptimering
"placer les compléments de manière à séparer les syntagmes de même préposition" (Berrendonner 1987:16)

Medens variationen efter de første tre parametre svarer til en mere eller mindre udtalt semantisk-pragmatisk variation, gælder det samme ikke for den fjerde. De fire formål befinder sig på fire forskellige niveauer i opbygningen af budskabet, som følgende skema illustrerer:

(20) Sætningsledstillingens hovedfunktioner

Betydningsbærende funktioner			Ikke betydningsbærende funktioner (budskabsoptimering)	
(niveau :) sætning		(niveauer :) tekst/sætning	længde/tyngde (cf. 4.3.)	undgå tvetydighed	adskil syntagmer med samme præposition	etc. (7.)
angiv grammatisk funktion	angiv illokutionær handling	angiv budskabs-strukturering				

Lingvistiske studier koncentrerer sig sædvanligvis om de tre førstnævnte principper, dvs. om de betydningsbærende funktioner[17]. Bemærk i øvrigt, at den tredje type ikke involverer betragtninger om sandhedsbetingelser; de to eksempelsætninger i (19c.) er sande i nøjagtig de samme situationer. Blinkenberg taler om "l'ordre psychologique" for at beskrive denne type og om "l'ordre grammatical" om de to første typer (1928:27f).

I dette bind vil vi koncentrere os om de tre betydningsbærende funktioner samt tyngdeprincippet, som også vil blive taget op i visse sammenhænge, da dets overtrædelse nogle steder ligefrem kan give næsten uafkodelige resultater som i følgende eksempel fra Korzen (1996:76):

(21) a. ?Que dira le ministre qui s'est fait prendre, la semaine dernière, en flagrant délit de fraude fiscale à ses électeurs ?
b. Que dira à ses électeurs le ministre qui a été pris, la semaine dernière, en flagrant délit de fraude fiscale ?

Vi vil betragte grammatisk funktion, illokution og budskabsstrukturering ud fra et rent topologisk synspunkt:

- Hvilke grammatiske funktioner svarer til hvilke pladser eller muliggør/forhindrer hvilke særlige strukturer (med deraf følgende særlige ledstillingsregler)?
- Hvilke illokutionære handlinger markeres (som default-handlinger) af hvilke (topologiske) strukturer?
- Hvilke effekter på budskabsstruktureringen har de forskellige ledstillinger?

Med hensyn til grammatisk funktion tager vi udgangspunkt i valensanalysen, som den er gennemgået i KapIII., og med hensyn til illokutionære handlinger og budskabsstrukturering tager vi udgangspunkt i den opfattelse, der blev præsenteret i KapI.4. ("Det pragmatiske grundlag").

17. Medens alle grammatikere beskæftiger med de to første principper (ingen grammatiker kan undlade at give anvisninger for, hvor man skal stille objektet, hvorledes man stiller spørgsmål osv.), er det først og fremmest forskere fra Pragerskolen, som systematisk har betragtet problemer med direkte tilknytning til budskabsstruktureringen. De ikke-betydningsbærende funktioner finder man kun sporadiske oplysninger om i forskellige grammatikker, hvor kun "flytning pga. tyngde" nævnes regelmæssigt.

3.2. Default-ledstilling

For at lette fremstillingen vil vi i det følgende operere med begrebet "default-ledstilling"[18]. Default-ledstillingen er en slags neutral, "alt-andet-lige" ledstilling, der markerer en illokutionær handling af fremsættende type, og på informationsniveau tilføjer den ingen anden semantisk værdi end den, der allerede kan udledes af det anvendte sproglige leksikalske og syntaktiske materiale. I eksemplerne givet ovenfor i (19):

(19) a. *Pierre aime Marie.* vs *Marie aime Pierre.*
b. *Il mange le gâteau.* vs *Mange-t-il le gâteau ?*
c. *Pierre a peut-être vendu sa voiture.* vs *Pierre, peut-être, a vendu sa voiture.*

har begge eksempler under a. default-ledstilling, medens kun de første under b. og c. har det. Default-ledstillingen, som den her er defineret, svarer til en "grundstruktur". Alle andre ledstillinger beskrives med udgangspunkt i grundstrukturen.

Fransk er et ret strengt SVO-sprog i Greenbergs forstand[19]. Den helt fundamentale default-ledstilling består derfor i, at S (det ikke-klitiske subjekt) står i præfeltet, verbet (selvfølgelig) i verbalfeltet og O i postfeltet. Et evt. adjekt placeres umiddelbart efter objekt[20]. Dette er den ledstilling, vi i KapIII. behandlede som den "grammatikaliserede ledstilling".

Uden for verbalfeltet spiller de topologiske overvejelser en mindre rolle. Som følge af den grammatikaliserede ledstilling kan man dog afdække følgende default-ledstilling:

(22)
FRI(E) TILFØJELSE(R), - SUBJEKT - (V.FELT) - OBJEKT - ADJEKT - FRI(E) TILFØJELSE(R)

Der er tale om ikke-klitisk (nominalt) subjekt, objekt osv. Kommaet angiver, at der i default-ledstillingen vil være et intonationsbrud[21] umiddelbart før subjekt. Bortset fra dette er default-ledstillingen karakteriseret ved neutral intonation (se 2.2.).

---

18. Vi anvender her begrebet 'default', som det er defineret i den såkaldte "Default Reasoning Logic", jf. Reiter (1980). Det grundlæggende aksiom kan formuleres således: "I fuldkommen mangel på oplysninger, der peger andetsteds hen, antag X".
19. Se også KapIII.3. om subjektets specialstatus.
20. Se evt. II.1.1. vedr. sætninger med klitiske pronominer.
21. Et OI (obligatorisk intonationsbrud, ikke blot et LI (latent intonationsbrud)), således som der er efter SUBJEKT. Se også 2.3.

Muligheden for ledtyper og deres placering afhænger i øvrigt af, hvorledes verbalfeltet er bygget op. Således har man normalt ikke både klitisk pronomen og nominalt (ikke-dislokeret) sætningsled (se III.) på samme tid (modsat fx spansk, rumænsk). Som det vil fremgå af de følgende afsnit og eksemplerne heri, er defaultstruktur et teoretisk konstrukt. I konkrete sætninger spiller nemlig altid en lang række specifikke hensyn ind; alt andet er aldrig lige!

3.3. Reliefstrukturen

Det samme budskab kan præsenteres på mange forskellige måder. Man kan lægge vægten på forskellige aspekter af det man kommunikerer. Budskabsstruktureringen er direkte knyttet til sætningens reliefstruktur.

Det er en fundamental egenskab ved mennesket, at det strukturerer alt, hvad det opfatter og erfarer, i et baggrunds- og et forgrundsplan. Alt ses i en kontekst. Der er tale om et grundlæggende kognitivt princip om **grund** og **figur**, hvor grunden er den baggrund, på hvilken figuren fremtræder, og figuren er det, der påkalder sig opmærksomheden. Lige siden Aristoteles har først filosofferne og siden lingvisterne forsøgt at afdække denne strukturerings sproglige manifestation; og man har fundet den helt ned på ytringsniveauet. Faktisk ser det ud til, at ytringen altid struktureres i et baggrunds- og et forgrundsplan. Hertil er alle enige. Men fra det øjeblik, hvor det drejer sig om at præcisere, hvad denne tvedeling egentlig består i, og hvorledes den udmønter sig rent sprogligt, er der næsten lige så mange opfattelser, som der er sprogforskere.

Blandt de begreber, man har taget tilflugt til for at beskrive fænomenet, er de mest udbredte utvivlsomt termparret tema/rema, som er direkte nedarvet fra Aristoteles, der taler om θέμα og ῥῆμα[22]. Men er der end en vis konsensus mht. termerne, så er dette langt fra tilfældet mht. de definitioner, der er foreslået. Der hersker faktisk en betragtelig begrebsforvirring på området, hvilket tilsyneladende hænger sammen med, at ytringen *på én og samme tid* kan formidle flere binære strukturer, som ofte, men langt fra altid, falder sammen. I nyere sprogvidenskabelig litteratur finder man (mindst) følgende ti mere eller mindre forskellige definitioner, sommetider i kombination:

22. I moderne tid er det H. Ammann, der har genintroduceret termerne tema og rema (1925: 2-3).

(23) Tema-rema / grund-figur / baggrundsplan-forgrundsplan svarer til:

a.	Ytringens første segment	/ Resten
b.	Det man taler om	/ Det man siger om det
c.	Det præsupponerede	/ Det fremsatte (ponerede)
d.	Trykløse segmenter	/ Trykbærende elementer
e.	Substrat (basis)	/ Fokus
f.	Kendt	/ Ukendt
g.	Kontekstuelt bundet	/ Kontekstuelt ubundet
h.	Gammel information	/ Ny information
i.	Uvæsentlig information	/ Væsentlig information
j.	Lille kommunikativ dynamik	/ Stor kommunik. dynamik

Som det fremgår, etablerer de fire første af definitionerne klart binære strukturer, medens resten mere og mere nærmer sig ideen om et kontinuum. Definition b. er den klassiske, der går direkte tilbage til de gamle grækere. Tema efter b. svarer også til, hvad nogle kalder psykologisk subjekt. Kært barn har mange navne.

Definitionerne kan placeres i to store klasser. I den første finder man a. og d., der definerer tema-rema som et rent formelt fænomen på ytringsniveau, og i den anden er alle de andre definitioner, som mere direkte vedrører informationsstrukturingen. Særlig interessante for os er måske strukturerne defineret i a., c., d., e. og f., idet disse i modsætning til de andre er systematisk markerede i selve det sproglige udtryk. De vedrører i øvrigt fem forskellige niveauer i sprogbeskrivelsen. A. er af syntaktisk natur, c. er logisk (eller pragmatisk), d. fonetisk, e. er direkte knyttet til ytringssituationen og f. er mere hybrid og er især knyttet til studiet af reference i forbindelse med artikelbrug og anaforer. De forskellige strukturer spiller på flere måder sammen i den konkrete ytring og danner i alt, hvad vi kalder **reliefstrukturen**.

Vi har allerede i KapI.4. behandlet visse aspekter af denne struktur. Der koncentrede vi os specelt om begrebsparrene **topik-fokus** og **tema-rema**. Tema-rema defineres som i a. ovenfor og er altså knyttet til den grammatiske analyse af sætningen. Mere præcist er tema den første ikke verbalholdige konstituent og rema resten. Topik-fokus knyttedes derimod direkte til det kognitive par grund-figur og analyseres derfor på ytringsplan. Dette begrebspar kombinerer således faktisk flere af de andre binære strukturer nævnt i (23). Af samme grund kunne vi ikke definere eller afgrænse parret klart; men vi fremhævede og eksemplificerede en række egenskaber ved det. Netop for den sproglige manifestering af grund-figur er det karakteristisk, at den

manifesterer sig på flere tekstniveauer. På tekstplan er topikken det overordnede emne for meddelelsen, på ytringsplan er det en af sætningens konstituenter, som fungerer som nødvendig baggrund for at forstå sætningen i sammenhæng.

Selv om topik-fokus således manifesterer sig på ytringsplan har det en afgørende indflydelse på ordstillingen. For at kunne analysere disse aspekter af topologien, der snarere vedrører den variable ledstilling er det dog nødvendigt at præcisere begrebsparret nærmere. Det gør vi nedenfor i 6., hvor vi indfører en fokaliseringsteori, der appliceres i resten af bindet, og som spiller en helt afgørende rolle i IV.

Tema-rema er direkte knyttet til sætningsstrukturen. Ifølge vores definition af tema er der kun et tema per sætning. Som omtalt i KapI.4.4. er det imidlertid hensigtsmæssigt at operere med en lagdelt struktur i tilfælde, hvor der forekommer flere konstituenter foran verbalet[23] som i:

(24) Dans un obscur laboratoire, la silhouette effilée d'un Rafale, « le plus bel avion du monde », vole en éclat. (*Express* 29.2.96, 43)

Den første konstituent fungerer som som tema på første niveau og næste konstituent, subjekt, som tema på næste niveau:

Sætning

Tema	**Rema**	
	Tema	**Rema**
(Situativ)	(Topik)	(Fokus)
Dans un obscur laboratoire,	*la silhouette effilée d'un Rafale*	*vole en éclats*

I sådanne strukturer tjener temaerne før subjekt typisk til at angive en temporal og/eller spatial ramme for det drama, der udspiller sig i resten af sætningen (II.3.). Man kan ud fra ovenstående beskrivelse konstatere, at ikke klitiske temaer altid

23. Se Nølke 1986, hvor denne hierarkiske strukturering blev foreslået for første gang.

befinder sig i præfeltet. Temastruktureringen spiller da også en afgørende rolle i dette felt. Rema dækker til gengæld hele postfeltet (II.2.) og lapper også ind over en del af verbalfeltet. Der er en sammenhæng mellem rema og fokalisering i den forstand, at det neutrale fokus (6.4.) altid falder inden for rema. Endelig kan man bemærke, at appositionen i (24) falder uden for tema-remastrukturen. Appositioner er ved intonationen markeret som en særlig slags skud (se II.4.).

En række syntaktiske fænomener og strukturer spiller direkte sammen med reliefstrukturen. Det gælder fx diatese (KapIV) og sætningskløvning. Som eksemplificering af denne sammenhæng, behandler vi dislokering i III. Den variable ledstilling er direkte knyttet til reliefstrukturen. Denne sammenhæng illustreres i IV. hvor vi især ser nærmere på adverbialernes placering.

4. Afstandsprincipper

Afstandsprincipper er principper for, hvor tæt bestemte led kan eller skal stå ved bestemte andre led. Særlig vigtig i denne forbindelse er den del af verbalet, der er i finit form: det finitte verbal. Visse ledtyper tiltrækkes af det finitte verbal, medens andre ledtyper let kan stå langt fra det.

4.1. Centrifugalprincippet

Centrifugalprincippet er det helt generelle afstandsprincip i fransk i modsætning til i dansk, hvor egentlige topologiprincipper spiller en langt mere afgørende rolle. Denne sprogtypologiske forskel har store konsekvenser for ledstillingsprincipper og -regler på de to sprog.

Centrifugalprincippet kombinerer elementer fra struktur, kohæsions- og tyngdeprincipper. Det lyder:

Centrifugalprincippet:

> *Jo tungere og jo løsere tilknyttet et led er, jo længere står det væk fra kernen*.

En konsekvens af centrifugalprincippet er, at kun "lette" adverbialer kan stå tæt på det finitte verbal, der fungerer som kerne i sætningen. Fx:

(25) a. Pierre a [donc/*par voie de conséquence] compris de quoi il s'agit.
b. [Donc/par voie de conséquence], Pierre a compris de quoi il s'agit.

Trods delvis synonymi mellem de to adverbialer *donc* og *par voie de conséquence* kan kun førstnævnte stå lige efter det finitte verbal[24]. Centrifugalprincippet gælder også inden for substantivsyntagmet, hvor der er en klar tendens til at stille de letteste attributiver tættest på den substantiviske kerne (KapV.II.). Her optræder centrifugalprincippet altså som en klar pendant til Diks "Principle of Centripetal Orientation" (Dik 1989).

Centrifugalprincippet refererer til kohæsions- og tyngdebegreberne, og dets præcisering afhænger derfor af, i hvilket omfang disse begreber kan præciseres (se 4.2. og 4.3.). Dertil kommer, at der er tale om et meget generelt princip, der som sådan ret let kan annuleres af andre principper, som måtte trække i modsat retning. Dette gælder især foran kernen, hvor centrifugalprincippet kommer i konflikt med flere venstre-højre principper (se II.3. og KapV.II.).

Brud på centrifugalprincippet kan sommetider være tvunget, medens det i andre tilfælde kan føre til lidt bizarre, men normalt alligevel let forståelige ytringer.

4.2. Kohæsionsprincippet

Elementer, der hører sammen syntaktisk og/eller semantisk, placeres som default-position op ad hinanden. Sammenhæng er i denne forbindelse et graduerbart begreb. Der er tættere sammenhæng mellem elementer i samme syntagme end mellem elementer fra to forskellige syntagmer; men også på tværs af syntagmer, og endda mellem sætninger, kan sammenhængen være større eller mindre. Kohæsionsprincippet lyder:

Kohæsionsprincippet:

> *Jo tættere sammenhæng, der er mellem to elementer, jo tættere er de placeret på hinanden i sætningen.*

Sammenhængen understreges af prosodien, idet intonationsbrud kun forekommer mellem to naboelementer, som der er en relativt lille sammenhæng imellem. En særlig variant af kohæsionsprincippet styrer placeringen af sætningsleddene i forhold til

24. Se II.1 for uddybning af, hvilke ledtyper der er tilladt her.

verbalet. Det udtrykker, at jo tættere et led er knyttet til verbet, jo tættere står det verbalet (jf. Korzen 1987:74, 1992:93. Se også II.3.2.).

Brud på kohæsionsprincippet kan vanskeliggøre afkodningsprocessen og undertiden føre til en forkert tolkning af ytringen, idet modtageren kan foranlediges til at skabe ikke-intenderede semantiske forbindelser mellem de ytrede elementer.

4.3. Tyngdeprincippet

Tyngdeprincippet er grundlæggende et afstandsprincip:

Tyngdeprincippet:

Jo tungere et element er, jo længere væk fra kernen placeres det.

Det betragtes imidlertid oftest som et venstre-højre princip, hvilket hænger sammen med, at det hovedsagelig kommer til udtryk i postfelt(er), og her svarer det til "jo tungere, jo længere til højre". I præfelt(er) er tyngdeprincippet derimod i konkurrence med egentlige venstre-højre principper (se 5) og annuleres derfor ofte (jf. II.3.).

Tyngdeprincippet spiller ind på mange områder og niveauer i den grammatiske beskrivelse og indgår i adskillige regler foreslået af forskellige lingvister. Brud på det kan undertiden give næsten uafkodelige resultater som i eksemplet fra Korzen (1996:78) nævnt ovenfor (i 3.1.):

(21) a. ?Que dira le ministre qui s'est fait prendre, la semaine dernière, en flagrant délit de fraude fiscale à ses électeurs ?
b. Que dira à ses électeurs le ministre qui a été pris, la semaine dernière, en flagrant délit de fraude fiscale ?

Normalstillingen for det inverterede subjekt i en treledskonstruktion med spidsstillet objekt er (pga. kohæsionsprincippet) før adjektet (altså a.-eksemplet); men subjektets relativt store tyngde gør, at det underkastes tungtledsflytning som i b. (se II.?.).

Selv om tyngdeprincippet ofte er omtalt i litteraturen, er det, så vidt vi ved, aldrig blevet nærmere defineret. Det bygger på en intuitiv forståelse af, hvad tyngde er; men ved nærmere eftersyn viser det sig, at det sommetider drejer sig om en form for fonetisk tyngde (fx antallet af stavelser), sommetider om en slags semantisk tyngde (kompleks betydning), og sommetider er endnu andre aspekter involveret. Man kan få det indtryk, at tyngdeprincippet er en magisk løsning, der tys til, når man ikke kan finde anden forklaring på et studeret ledstillingsproblem.

Det er dog vores opfattelse, at en beskrivelse af ledstillingen ikke helt kan frigøre sig fra tyngdebegrebet. Derfor er det vigtigt at se på, hvilke faktorer det involverer. Tre elementer synes at spille sammen: *fonetisk* tyngde, *semantisk* tyngde og *strukturel* tyngde. Grundprincipperne er:

- jo flere stavelser og lyd, jo tungere;
- jo flere specifikke semer (jo mere kompleks/specifik semantik), jo tungere;
- verbalholdige elementer er tungere end ikke verbalholdige elementer; særlig tunge er propositionsholdige elementer.

Disse tre aspekter konvergerer: Flere stavelser vil tendere mod at implicere mere kompleks semantik, og verbalholdige elementer vil typisk være længere end ikke-verbalholdige[25]. Aspekterne kan dog komme i konflikt, hvilket kan gøre de regler, der bygger på tyngdebegrebet, ret uklare.

At der er tale om et graduerbart fænomen, spiller systematisk ind på applikationen af de regler, der bygger på det. Generelt gælder, at disse regler let fraviges, når der er lille "tyngdeforskel", men vanskeligere, når forskellen er stor. Tyngdeprincippet indgår i et komplekst samspil med andre principper som fx fokaliseringsprincippet. Ved hjælp af fokalisering kan afsender angive, hvilken semantisk tyngde han tillægger de forskellige segmenter (se 6.).

5. Venstre-højre principper

Venstre-højre principper vedrører rækkefølgen inden for par af segmenter[26]: Hvilket af to segmenter udtrykkes først?

5.1. Det ikoniske princip

Det fundamentale venstre-højreprincip er det ikoniske princip. Det er et default-princip, der kan formuleres således:

---

25. Dette hænger utvivlsomt sammen med en forskel i referenceegenskaber. Ikke-verbalholdige elementer refererer til individer (1. ordens entiteter i Lyons forstand), medens verbalholdige elementer refererer til begivenheder eller "dramaer" for de propositionsholdiges vedkommende (2. ordens entiteter). Kognitivt er sidstnævnte form for reference langt mere kompliceret at etablere end førstnævnte.
26. Ved segment forstås en sammenhængende størrelse, der funktionelt udgør en enhed. Det drejer sig især om syntagmeled, sætningsled og hele sætninger.

Det ikoniske princip:

> *Alt andet lige placeres segmenterne i en rækkefølge, der afspejler en ekstralingvistisk rækkefølge af de fænomener, segmenterne repræsenterer.*

Denne rækkefølge kan være af social art (man siger snarere "far og søn" end "søn og far"), af logisk art (fx årsag før konsekvens), af temporel art osv.

Det ikoniske princip er formentlig et universelt princip. Ligesom centrifugalprincippet er det et meget generelt princip, der som sådan ret let kan annuleres af andre principper, som måtte trække i modsat retning. Princippet spiller størst rolle på højere niveauer, hvor egentlige grammatiske reglers indflydelse på ledstillingen er mindre.

Det ikoniske princip kommer tydeligst til udtryk på vores højeste analyseniveau, nemlig ved sideordningskonstruktioner, hvori to helsætninger danner en ytring (KapI.4.5.). Den sideordnende konjunktion *og* (og dens oversættelser) fremprovokerer fx anvendelsen af princippet. Eksemplerne i (26) illustrerer dette:

(26) a. ☺ Søren sprang ud ad vinduet og døde.
b. ☹ Søren døde og sprang ud ad vinduet.
c. ☺ Søren sprang ud ad vinduet. Han døde.
d. ☺ Søren døde. Han sprang ud ad vinduet.
e. ☺! Søren døde og fløj op gennem loftet.

Eneste mulige tolkning af ytringer som dem i a. og b. bliver en, hvor det, der står til venstre for *og* går forud for det, der står til højre (her nok især i temporel forstand). At (26b.) er underlig, skyldes således, at vi ved, at et menneske ikke kan springe ud af et vindu efter sin død. Eksemplerne c. og d. viser, at den tvungne applikation af det ikoniske princip i a. og b. skyldes tilstedeværelsen af *og*. Samtidig viser eksempel e. klart, at uacceptabiliteten af b. skyldes encyklopædisk viden, der igen er kulturkredsafhængig. Det er nærliggende i vores kulturkreds at tillægge (26e.) en metaforisk læsning, der gør ytringen helt normal.

Brud på ikonicitetspricippet kan altså føre til forkerte tolkninger, men synes i øvrigt ikke at have alvorlige konsekvenser for ytringers acceptabilitet.

5.2. Syntaktisk orienterede principper

Andre venstre-højre principper er knyttet til den syntaktiske struktur. Disse principper er mere sprogspecifikke.

For fransk synes at gælde følgende generelle og helt fundamentale princip:

Styringsprincippet:

Et styrende element står foran det element, det styrer.

Dette princip følges langt mere konsekvent på fransk end på dansk og er kilden til væsentlige forskelle på de to sprog. Princippet hænger sammen med, at fransk er et langt mere konsekvent VO-sprog end dansk.

Styringsprincippet kæder dependens- og sekvensrelationer sammen. I KapI.5. så vi, hvorledes det er en direkte konsekvens af styringsprincippet, at verbal står foran objekt, at fransk har præ- og ikke postpositioner, at determinativet, der er det styrende led i substantivsyntagmet, altid indleder dette, osv. Andre eksempler på styringsprincippets anvendelse finder man i strukturer som:

(27) Haut les mains !
...

hvor rækkefølgen på fransk er den modsatte af rækkefølgen på dansk:

(28) Hænderne op!

Et andet generelt, syntaktisk princip er:

Modifikatorprincippet:

Modifikatorer falder i to hovedtyper:

- *KVANTORER står til venstre.*
- *Andre modifikatorer (MÅDE, etc.) står til højre*[27].

Dette princip er mere specifikt end styringsprincippet og "vinder" derfor som hovedregel, når de to principper kommer i konflikt, som det fremgår af følgende eksempler:

27. For definition af modifikatorer og kvantorer se KapV.1.Del.

(29) a. Paul a tout mangé.
b. Paul a beaucoup mangé.
c. Paul a mangé une pomme.
d. Paul a mangé quelque chose.

I a. og b. er objektet kvantorholdigt, hvorfor det stilles foran participiet, i modsætning til i c., hvor vi har et "normalt" objekt[28]. Eksempel d. viser dog, at selve det kvantorholdige elements form kan have en betydning. Vi vender tilbage til dette problem i II.?.

5.3. Virkefeltsprincipper

En sidste gruppe venstre-højreprincipper er knyttet til begrebet virkefelt (engelsk *scope*). En række sproglige størrelser kan øve en særlig indflydelse på hele eller en del af sætningen, som kaldes størrelsens virkefelt. For eksempel har sætningsadverbialer hele sætningen i deres virkefelt, medens verbaladverbialer kun har verbalsyntagmet i deres virkefelt. Virkefelt er et dårligt defineret begreb i moderne lingvistik. Det anvendes oftest, som om det giver sig selv; men ser man nærmere efter, forstår forskellige forskere oftest forskellige ting ved dette begreb. Vi skal ikke her gå ind i en nærmere diskussion af de forskellige anvendelser, men nøjes med at præcisere vor egen[29].

Begrebet stammer oprindelig fra den formelle logik, hvor det er præcist defineret og kan præsenteres fx ved hjælp af en parentesnotation. Her er begrebet semantisk-logisk. Vores anvendelse er snarere syntaktisk, idet vi ved virkefelt for et virkefeltselement, forkortet **v-element**, vil forstå en streng, inden for hvilken v-elementet har en indflydelse på form og/eller betydning af de morfemer, ord og syntagmer, strengen indeholder. Der skelnes mellem to aspekter af virkefeltet, nemlig dets **udstrækning** og dets **perspektiv**[30]. Udstrækningen er selve den streng, der indgår i virkefeltet, perspektivet er det aspekt, virkefeltet ses under af v-elementet. Man kan skelne mellem mindst fire typer perspektiv: **form** (*bref*), **udsigelse** (*sans blague*), **ytring**

---

28. Visse grammatikere anlyserer ikke *beaucoup* som objekt men derimod som (grads)adverbial i b. Derimod betragtes *tout* normalt som objekt. Der er argumenter for begge analyser; men det afgørende for os er, at placeringen skyldes, at begge elementer er kvantorholdige. Se II.?.
29. Vi har allerede introduceret virkefelt i KapV.I.2., men gentager kort beskrivelsen her for overskuelighedens skyld. Se i øvrigt Nølke 1994a for en længere diskussion af virkefeltsbegrebets anvendelse i lingvistik. Heri påvises bl.a., hvorledes det ofte er blevet blandet sammen med fokaliseringsfænomener.
30. Denne skelnen synes delvis at svare til to forskellige udstrakte anvendelser af begrebet virkefelt i moderne lingvistik. For nogle er det et rent (morfo-)syntaktisk begreb, evt. med semantiske konsekvenser, for andre snarere et logisk-semantisk begreb. Nogle anvender ligefrem terminologien 'syntaktisk virkefelt' og 'semantisk virkefelt'.

(*peut-être*) og **proposition** (eller 'propositionelt indhold', *soigneusement*). Adverbialerne i parentes er eksempler på v-elementer, der har den pågældende perspektivtype.

Nægtelsen er blandt de mest studerede v-elementer. Man kan vise, at nægtelse *ne..pas* på fransk tager hele den prædikation, den er direkte syntaktisk tilknyttet i sit virkefelt. For at vise dette kan man udnytte det velkendte fænomen, at visse størrelser, de såkaldte negativt polariserede termer, kun kan befinde sig i nægtelsens virkefelt. Betragt følgende eksempler, der alle indeholder den negativt polariserede term *de la nuit*:

(30) a. N'ayant pas dormi de la nuit, il a échoué à l'examen.
b. *N'ayant pas échoué à l'examen, il a dormi de la nuit.

(31) a. Ne pas dormir de la nuit fait échouer à l'examen.
b. *Ne pas échouer à l'examen fait dormir de la nuit.

(32) a. J'ai oublié que Paul n'a pas dormi de la nuit.
b. *Je n'ai pas oublié que Paul a dormi de la nuit.

Det fremgår, at nægtelsen kun tager sin "egen" prædikation i sit virkefelt, hvad enten denne er over- eller underordnet syntaktisk[31]. Nægtelsens virkefelts udstrækning er altså den streng, der udgør nævnte prædikation. Dens perspektiv kan være proposition (deskriptiv anvendelse), ytring (polemisk/normal anvendelse) eller udsigelse/form (metalingvistiske anvendelser).

Et v-element er altid placeret op ad eller inden i sit virkefelt. Den nøjagtige placering afhænger af v-elementets type. Nogle v-elementer har fast plads i den syntaktiske struktur (fx *ne...pas*), nogle opfører sig som styrende element i forhold til deres virkefelt (fx kvantorer), og nogle er underkastet variabel ledstilling (fx sætningsadverbialer). I sætninger med kun et v-element gælder i øvrigt de (andre) generelle principper fuldt ud.

I sætninger med flere v-elementer vil det gælde, at v-elementer til venstre tager v-elementer til højre i deres virkefelt. Dette medfører, at placeringsmulighederne hænger sammen med de involverede perspektiver, idet man for de fire nævnte typer kan opstille følgende hierarki:

31. Den såkaldte mobile nægtelse producerer dog en undtagelse fra denne regel (Korzen 1973).

(33) form(illokution(ytring(proposition)))

I tilfælde med forskelligt perspektiv medfører dette, at det højst placerede v-element altid vil stå til venstre for det lavest placerede. Derfor kan fx sætningsadverbialer ikke stå til højre for nægtelsen, med mindre der er tale om en metalingvistisk nægtelse, der netop har højere perspektiv end de fleste typer sætningsadverbialer. I tilfælde af samme perspektiv er hovedreglen derimod, at rækkefølgen er fri. Dog vil der oftest svare forskellig betydning til forskellig rækkefølge pga. de ændrede indbyrdes virkefeltsrelationer.

Disse principper kan brydes af intonationen, idet visse elementer kan placeres som skud (dvs. udtalt med parentesintonemet, se 2.2. og II.4.), hvorved de placeres uden for den egentlige syntaktiske struktur og dermed også uden for virkefeltsstrukturen.

Virkefeltsprincipperne spiller en væsentlig rolle for placeringen af adverbialerne, som alle er v-elementer. Principperne bliver derfor yderligere præciseret i IV., hvor den variable ledstilling gennemgås.

6. Fokalisering

Et meget vigtigt og ofte overset ledstillingsprincip er fokaliseringsprincippet. I sin simpleste form lyder det:

Fokaliseringsprincippet:

Elementer, der ønskes fokaliseret, placeres mod højre.

Som det fremgår, har dette princip tilknytning til reliefstrukturen. For at forstå, hvorledes det virker i detaljen, kræves imidlertid en langt finere begrebsanalyse end den mellem topik og fokus, vi skitserede i KapI.4. Først og fremmest findes der nemlig flere forskellige former for fokalisering, der alle spiller sammen med den todimensionale sætningsstruktur. I modsætning til, hvad der gælder for de hidtil behandlede principper, er det endvidere muligt at opstille nogle ret præcise definitioner og regler for samspillet mellem fokaliseringsmekanismerne og ledstillingen. Fokalisering spiller en rolle på alle vore analyseniveauer. På de enkelte niveauer kan specielle forhold have betydning for dens funktion. De vil blive behandlet på de relevante steder (II.2. og KapV.II.). Her vil vi give en generel indføring i den fokaliseringsteori, vi betjener os af.

Der er ingen generel konsensus i sprogvidenskaben om, hvad termerne *fokus* og den beslægtede term *fokalisering* (eller *fokusering*) dækker. Som så mange andre populære termer viser de sig, selv ved en hurtig analyse, at have et overordentlig vagt indhold. Sprogforskere benytter dem oftest uden at bekymre sig om at definere dem, og de enkelte definitionsforsøg, man kan finde, er ret så forskellige. Således er fokus for nogle et syntaktisk fænomen (det gælder specielt for de generative grammatikere) og for andre et rent prosodisk (fx Morel 1992). Imidlertid synes hverken en rent syntaktisk eller en rent fonetisk/prosodisk definition at have synderlig almen interesse for lingvisten. Intuitivt har fokus nemlig med betydning at gøre, og det er interessant at iagttage, at selv de, der foregiver at have en unilateral definition, bygger den på en intuition om fokaliseringens semantiske funktion. Det forekommer da også vanskeligt at forestille sig en formel definition, der ikke er semantisk motiveret; den ville i bedste fald være udtryk for misbrug af terminologi.

Når det nu er sådan, forekommer det mest fornuftigt først at forsøge at indkredse fokaliseringens semantiske funktion. Undersøger man dette problem nærmere, afslører der sig en vis regelmæssighed bag de forskellige formelle definitioner; en regelmæssighed, der også synes at ligge bag de uformelle og intuitive anvendelser af termerne. Derfor må en begrebsanalyse være en forudsætning for udviklingen af en teori om fokus og fokalisering.

6.1. Begrebsanalyse

Der er enighed om, at fokus er et segment, der på en eller anden måde er understreget - "fokaliseret" - af afsender, og som således formidler en "væsentlig information". Problemet er altså at præcisere, hvad man i denne forbindelse kan forstå ved "væsentlig information". Den oprindelige betydning af "fokalisering" er "koncentration", og i tekniske sammenhænge har termen fået betydningen "koncentration på et punkt" (fokus). Sådan bruger fx fotograferne ordet. Den præteoretiske anvendelse af termen inden for lingvistik bygger på en intuitiv tilpasning af dette billede. "Fokalisere" betyder "sætte i fokus", dvs. "henlede opmærksomheden på". Når man fokaliserer et element i en ytring, er det dog ikke bare for at henlede opmærksomheden på elementet, det er snarere for at gøre opmærksom på den særlige rolle, det spiller i forhold til andre størrelser i konteksten og specielt i forhold til de andre segmenter i ytringen. Takket være sprogets fundamentale paradigmatiske natur kan man præcisere, at sproglig fokalisering grundlæggende bruges til at præsentere det fokaliserede element

som resultatet af et valg truffet inden for et paradigme af lignende elementer. Endvidere foretages valget altid med et særligt formål for øje.

Som en direkte følge af disse betragtninger må fokus opfattes som resultatet af en fokaliseringsproces, der finder sted i selve ytringsøjeblikket, og hvis "afkodning" udgør en nødvendig del af interpretationsprocessen.

Derfor kan fokus karakteriseres ved tre konstituerende og indbyrdes afhængige egenskaber:

Den **syntagmatiske** egenskab:

- Fokus fremstår i ytringen som bestående af en sammenhængende del af den lineære streng. Det kan dreje sig om en række ord, om et enkelt ord eller blot om en del af et ord.
- Modtager må lokalisere fokus' udstrækning.

Den **paradigmatiske** egenskab:

- Fokus præsenteres som resultatet af et valg truffet blandt elementerne i et paradigme.
- Modtager må genetablere dette paradigme.

Den **intentionelle** egenskab:

- Det paradigmatiske valg er truffet med et særligt **formål** for øje.
- Modtager må forstå dette formål.

Denne karakteristik af fokus synes at svare til den opfattelse, de fleste lingvister har af dette fænomen, og i denne fremstilling vil kun fænomener, der har disse tre egenskaber, blive betragtet som instanser af fokalisering.

6.2. Fokaliseringstyper

En del af forvirringen omkring fokusbegrebet skyldes utvivlsomt, at man har overset, at der eksisterer flere typer fokus. Først og fremmest den tredje konstituerende egenskab er væsentlig i denne forbindelse. Formålet viser sig nemlig at spille en afgørende rolle både for fokus' måde at komme til udtryk i ytringen på og for vor opfattelse af dets betydning. Med udgangspunkt i den tredje egenskab kan man med fordel etablere

en fokustypologi. I hver af de følgende ytringer kan man nok blive enige om, at det understregede segment udgør fokus i en defaultlæsning[32]:

(34) Paul s'est promené *dans la forêt*.
(35) Paul n'a pas battu le chat *avec le bâton*.
(36) Venez *demain* !
(37) Viendras-tu *demain* ?
(38) (*Luc* est toujours malade), alors que *Paul* est guéri.
(39) (Pierre ne l'a pas *con*firmé,) il l'a *af*firmé.
(40) Même *Paul* a compris.
(41) C'est la robe *blanche* que j'aimerais acheter.

Traditionelt taler man om et (simpelt) ytringsfokus i (34)[33], om fokus for nægtelsen i (35) for imperativen i (36) og for spørgsmålet i (37). I (38) og (39) har vi kontrastfokus[34], i (40) fokus for adverbiet *même* og endelig i (41) fokus i sætningskløvningen. Som det fremgår, er der mange forskellige slags fokus.

Man kan skelne to hovedkategorier: **neutralt fokus** og **specialfokus**. Fokus i de fire første ytringer er af første type, medens vi i de fire sidste har eksempler på specialfokus.

Neutralt fokus er funktionelt karakteriseret ved, at dets eneste formål er at foretage en identifikation. Som følge af sin paradigmatiske funktion har enhver fokalisering en identifikationsfunktion; i visse tilfælde er dette fokaliseringens eneste formål, og så får vi et neutralt fokus. I andre tilfælde har fokaliseringen også yderligere formål, og vi får specialfokus. I eksemplerne (38) og (39) er det ekstra formål eksplicit at kontrastere to størrelser. Paradigmet knyttet til konstrastfokus er således (normalt) knyttet til et paradigme med netop to elementer, som begge er nævnt i teksten og begge fokaliseres. I (38) drejer det sig om identiteten af referenterne og i (39) om identiteten af de anvendte sproglige størrelser. I sidstnævnte tilfælde taler man derfor ofte om metalingvistisk fokus, der adskiller sig fra alle andre foki ved at kunne vedrøre en del af et ord. I eksempel (40) er det væsentligste formål med at fokalisere *Paul* at lade forstå, at det i en eller anden forstand var uventet, at (også) han forstod, hvad det drejede sig om. Endelig indtager eksempel (41) en særstatus. Det

32. Dvs. en "alt andet lige" læsning. Den tolkning modtager umiddelbart kommer på, når konteksten ikke indeholder særlige angivelser, der peger på en anden tolkning. For en definition af default-læsningen, se Nølke 1994:54ff.
33. Det er ikke alle lingvister, der overhovedet ser et fokus i (?).
34. Sommetider kaldes fokus i (?) for metalingvistisk fokus.

direkte formål er også her identifikation; men identifikationen sker på baggrund af en særlig semantisk struktur, der indeholder specifikke præsuppositioner om det involverede paradigme (se 6.4.).

6.3. Bundet fokus og fokusdomæne

Hidtil har vi talt om fokus, som om der var en entydig forbindelse mellem en given sætning og det fokus, der tilskrives dens ytring. Da fokus imidlertid er resultat af en (fokaliserings)proces, der finder sted i selve ytringsøjeblikket, må analysen knyttes til ytringsniveauet og ikke direkte til den strukturelle beskrivelse af sætningen. Derfor kan vi i sidste ende kun afgøre, hvad der er fokus for en konkret ytring, dvs. for en ytring i kontekst. Hvis vi ser nærmere på (41), opdager vi da også, at man sagtens kan forestille sig en situation, hvor fokus ville være *robe blanche* og ikke blot *blanche*. For eksempel hvis det drejede sig om at vælge mellem forskellige beklædningsstykker og ikke blot mellem nogle kjoler. Med denne anden tænkte situation har vi imidlertid udtømt mulighederne. De to nævnte foki er de eneste, der kan opstå under en ytring af (?), i hvert fald når vi ser bort fra særlige valg af betoning, der kan introducere specialfokus (se 6.5). Vi kan altså konstatere, at der er grænser for, hvilke fokaliseringer en given sætning kan give anledning til. Fokalisering er med andre ord underkastet strukturelle, ja endda syntaktiske bindinger. I en kløvning skal fokaliseringen således udmøntes inden for den del af sætningen, der befinder sig mellem præsentativet *c'est* og konjunktionen (her *que*).

Denne type binding er ikke forbeholdt kløvninger. Den genfindes i (?), hvor vi har et neutralt fokus. I en passende sammenhæng kan fokaliseringen falde på hele strengen *promené dans la forêt*, fx som svar på et (underforstået) spørgsmål som: «*Qu'est-ce qu'il a fait, Paul* ?». Men igen viser det sig, at fokaliseringen nødvendigvis må ske inden for denne del af sætningen; den kan ikke med normal betoning ramme fx subjekt. I denne forstand er fokus strukturelt bundet (eller markeret) i sådanne eksempler. Sætningsstrukturen angiver, hvilke elementer der kan fokaliseres og med hvilket formål for øje. Den angiver skalaen af mulige fokustyper.

For at tale om dette syntaktiske fænomen indfører vi den formelle term **fokusdomæne**. Det drejer sig om et fænomen, der er analogt med det, visse angelsaksiske lingvister kalder "scope of focus". Fokusdomænerne er en del af sætningens morfo-syntaktiske struktur og har følgende karakteristika:

Fokusdomæne:

- Et fokusdomæne er en delstreng af sætningen, inden for hvilken en fokalisering skal finde sted under udsigelsen.
- Enhver sætning indeholder et eller flere fokusdomæner.
- Et fokusdomæne svarer til et fortsætterintonem eller til et afslutterintonem (se 2.2.).
- Fokusdomæner er strukturerede.

Et fokus knyttet til et fokusdomæne kaldes et **bundet fokus**. Neutralt fokus er altid bundet, medens specialfokus kan være ubundet.

Som følge af markeringsmekanismen foregår analysen af fokus (foki) i en konkret ytring altid i to tempi:

(i) Fokusdomæne bestemmes ud fra sætningens syntaktiske struktur (det er den "syntaktiske analyse").

(ii) Det aktuelle fokus bestemmes under hensyntagen til den samlede kontekst (det er interpretationsfasen).

Fremgangsmåden er illustreret i KapI.4.3., hvor vi analyserede følgende sætning:

(42) La politique française a atteint son degré zéro.

Den understregede streng udgør fokusdomænet (se 6.4.). Et blik på konteksten afslører imidlertid, at kun *son degré zéro* var fokaliseret i den konkrete udsigelse af denne sætning:

(42') On avait écrit que la politique française avait atteint son degré zéro. Mais, par une mystérieuse compensation, comme si les idées s'enrichissaient au contact d'une réalité prosaïque, rarement les livres sur la vie politique auront été si intelligents. (Express 17.2.89, 24)

Der er en snæver sammenhæng mellem betoning og fokalisering. Fokalisering kan kun forekomme på positioner, hvor betoning er mulig. Derfor er fokus udelukket fra parentesintonemet. Sammenhængen med betoningen fremgår også af fokusdomænets strukturering. Vi så i eksempel (41):

(41) C'est la robe blanche que j'aimerais acheter.

at denne sætning giver mulighed for præcis to forskellige neutrale foki, nemlig *robe blanche* og *blanche* alene. Det betyder, at fokaliseringen i alle tilfælde rammer intonemets sidste element (*blanche*), som netop er det, der betones. Samtidig synes den snævreste fokalisering (af *blanche* alene) også at være den, man nemmest forestiller sig. Den fører til **defaultfokus**, som er resultatet af defaultlæsningen. Ved at kombinere disse to iagttagelser får vi følgende strukturering af fokusdomænet:

(41') (robe(blanche))

(41') angiver, at domænet giver anledning til to fokaliseringsmuligheder, nemlig enten *blanche* alene eller hele domænet. Maksimal fokalisering svarer altid til fokalisering af hele domænet.

Denne strukturering, der altid gælder ved underordningsstrukturer, er allerede i 1971 registreret af Chomsky, som inden for rammerne af den generative grammatik har opstillet et sæt formelle regler for at gøre rede for den. I vores tilgang forudsiges strukturen direkte af de generelle fokusmarkeringsregler, som er uafhængige af den her behandlede problematik. Disse regler vedrører først og fremmest trykkets funktion i talen: Fokalisering kan kun ramme et betonet element. Vi skal se nedenfor, at dette er en konstituerende egenskab ved specialiseret fokalisering (på fransk), og Mario Rossis undersøgelser har klart vist, at det også gælder for simpel fokalisering (Rossi 1985). Dertil kommer, at bundet fokus, som vi har set, ikke kan angå en størrelse under ordplan. Kombinationen af disse regler forklarer, hvorfor bundet fokus altid inkluderer domænets sidste ord, og vi har en forklaring på strukturen i (41'). At fokaliseringen har tendens til at ramme et lille segment snarere end et stort (dvs. at defaultfokus principielt er det mindst mulige fokus), forklares derimod af en anden type regel, som snarere er pragmatisk: Jo mindre et segment er, jo mindre præcis er dets semantiske værdi, og som følge deraf, jo mere "naturligt" er det involverede paradigme. Således forestiller man sig utvivlsomt i eksempel (41) lettere en situation, hvori det drejer sig om at vælge mellem kjoler, end en situation, hvori valget står mellem kjoler *og* andre ting (som altså ikke er kjoler). Som det fremgår af dette ræsonnement, bestemmes defaultfokus i virkeligheden af flere forskellige faktorer.

6.4. Neutralt fokus

Det er en grundlæggende egenskab ved fransk sætningsstruktur, at enhver sætning indeholder et neutralt fokaliseringsdomæne. Da et fokaliseringsdomæne altid angiver, at en fokalisering skal finde sted, betyder dette, at enhver fransk ytring i princippet indeholder et neutralt fokus. Det er dog velkendt, at dette ikke holder stik. Der findes ytringer uden fokus. Det gælder fx de såkaldte *analytiske* ytringer (*fire er kvadratroden af seksten* o.l.). Denne type er imidlertid snarere undtagelsen, der bekræfter reglen, og vi vil derfor tale om, at den indicerede fokalisering er blokeret i sådanne tilfælde. Såvel teksttype som specielt semantisk indhold kan medføre en sådan "fokaliseringsblokering".

Generelt gælder følgende regel:

(43) **Enhver sætningsstruktur indeholder nøjagtig ét neutralt fokusdomæne. Det betyder, at enhver ytring indeholder netop ét neutralt fokus.**

I en ukompliceret, deklarativ sætning, strækker domænet sig fra og med det leksikalske verbal og sætningen ud, dog *undtaget segmenter udtalt med parentesintonemet*. Sætningerne (34) og (44) har derfor samme (understregede) fokusdomæne:

(34) Paul s'est promené dans la forêt.

(44) Paul s'est promené dans la forêt, évidemment.

idet sætningsadverbialet *évidemment* obligatorisk udtales med parentesintonemet i (44). Den nøjagtige afgrænsning af fokusdomænet kan være vanskeligere i mere komplekse strukturer, som fx de interrogative; men det grundlæggende princip er det samme:

(45) **Det neutrale fokusdomæne afsluttes med sætningens sidste betonede stavelse.**

Det neutrale fokus' formål er som sagt simpel identifikation. I en hævdelse som (34) tjener fokaliseringen til at identificere et paradigmeelement, hævdelsen er sand for. Derved underforstås, at den ville blive falsk, hvis man erstattede fokus med et andet element fra paradigmet. Når man fokaliserer, at det er i skoven, Paul har gået en tur, er det for at understrege, at det ikke er et andet sted, modtager kunne have troet, Paul havde været. Denne inferens opstår, fordi det paradigmatiske valg sættes i relief af fokaliseringen. At der imidlertid kun er tale om en inferens og ikke en logisk følge, fremgår af, at den kan forsvinde i en særlig kontekst. Hvis fx *dans la forêt* fokaliseres i (34), og det samtidig fremgår af sammenhængen, at afsender taler om, hvad der skete i går eftermiddags, kan man udlede, at det drejer sig om en unik begivenhed, og at (34) implicerer (pragmatisk), at fx ytringen *Paul s'est promené dans la ville* er falsk. Hvis afsender derimod taler om, hvad der skete, da Paul var på ferie, udelukker (34) ingenlunde muligheden af, at Paul også skulle have gået tur andre steder.

I de tre følgende eksempler på neutralt fokus:

(35) Paul n'a pas battu le chat avec le bâton.

(36) Venez demain !

(37) Viendras-tu demain ?

er funktionen den samme bortset fra, at identifikationen her kommunikeres via andre - i en vis forstand "markerede" - sproghandlingstyper. Derved føles fokaliseringen også mere markeret og med den de inferenser, den udløser. I (35), hvor man traditionelt (men fejlagtigt[35]) taler om fokus for nægtelsen, drejer det sig om at identificere et element (*avec le bâton*), som den tilsvarende ytring uden nægtelse er falsk for. Det er derfor klart, at det underforstås ret så kraftigt, at denne ytring ville være sand for i hvert fald nogle af de andre af paradigmets elementer. I (36) skal ordren udføres i morgen og ikke fx i dag eller i overmorgen, og i (37) spørger afsender, om modtager kommer i morgen, alt imens han underforstår, at han ikke interesserer sig for at vide, om denne skulle komme på et andet tidspunkt.

Den neutrale fokalisering bevirker en stratifikation af ytringen, som splittes op i fokus, der står til højre, og **substrat**, der står til venstre. Substratet får som modpol til fokus en slags præsuppositionel status. Det præsenteres som baggrunden for fokus, som er figur i kognitive termer. Derfor befinder topik og tema sig altid i substratet, medens det neutrale fokusdomæne altid er en del af eller lig med rema (se endvidere II.2.-3.). Ytringsstratifikationen har vigtige konsekvenser for ledstillingen.

Den fokalisering vi har i sætningskløvninger, som fx i (41):

(41) C'est la robe blanche que j'aimerais acheter.

minder både funktionelt og strukturelt om neutral fokalisering, men der er mindre forskelle. Begge typers eneste formål er identifikation, men medens neutralt fokus, som vi har set, blot skaber en inferens mht., hvad der gælder for de andre elementer i paradigmet, skaber kløvningsfokus et sæt af præsuppositioner. En central semantisk funktion for denne struktur er nemlig at identificere et element inden for en mængde

35. Mulighederne for fokus er identiske i den negative og den tilsvarende positive sætning og er altså uafhængige af nægtelsens tilstedeværelse. De er i begge tilfælde bestemt af fokusdomænet. Nægtelsen associerer sig imidlertid til fokus, hvorved der opstår en betydningseffekt, som har foranlediget mange forskere til at tale om nægtelsens fokus (jf. Nølke 1992). Denne fokusassociering er en egenskab, nægtelsen deler med mange andre "modale" størrelser, specielt sætningsadverbialerne, se IV.

(et paradigme), hvis eksistens er præsupponeret (jf. Vikner 1972). Ytringen *implicerer* så (i logisk forstand), at prædikationen er falsk for de andre elementer i denne mængde pga. en kardinalitetspræsupposition, der er knyttet til kløvningen (jf. Nølke 1983b:120). Ytringen i (41) implicerer altså (logisk), at afsender ikke har lyst til at købe nogen af de andre kjoler, hvis eksistens præsupponeres. Den strukturelle lighed består i, at sætningskløvningens fokusdomæne faktisk er identisk med det neutrale domæne ifølge princip (45) givet ovenfor. Den tronkerede sætning (*que j'aimerais acheter*) udtales nemlig (som hovedregel) med parentesintonemet. Forskellen består i, at kløvningsfokus normalt[36] bærer stærktryk, hvilket angiver, at der er tale om specialfokus (se 6.5). Kløvningsstrukturen markerer altså en slags "specialiseret neutralt fokus". I denne fremstilling vil kløvningsfokus blive betragtet som specialfokus.

6.5. Specialfokus: Fokalisatorer

I modsætning til neutralt fokus er specialfokus fakultativt. Specialfokus kan ligesom neutralt fokus være markeret på sætningsniveau ved et specialfokusdomæne (**bundet specialfokus**), men det kan også fremkomme ved anvendelse af speciel akcentuering (**ubundet specialfokus**).

Lad os igen kaste et blik på eksemplerne i 6.2:

(38) (*Luc* est toujours malade), alors que *Paul* est guéri.

(39) (Pierre ne l'a pas *con*firmé,) il l'a *af*firmé.

(40) Même *Paul* a compris.

(41) C'est la robe *blanche* que j'aimerais acheter.

Disse fire ytringer indeholder specialfoki. De to første foki er umarkerede på sætningsniveau, medens de to sidste er markeret henholdsvis af adverbiet *même* og af den særlige syntaktiske struktur (kløvningen), der udpeger særlige fokusdomæner[37].

---

36. Men ikke altid i modsætning til, hvad der synes at være den almindelige opfattelse. I følge Mary-Annick Morels undersøgelser (Morel 1996, Morel & Rialland 1992) er det ikke ualmindeligt, at kløvningens fokus udtales uden stærktryk, samtidig med at resten af sætningen får afslutterintonation i stedet for den normale parentesintonation. Når dette sker indeholder kløvningen derfor intet fokus ifølge den fonetiske definition, som Morel er fortaler for. Der er os bekendt ingen, der har undersøgt, om kløvningens fokus' semantiske værdi (formål) er forskellig i de to tilfælde.
37. Kløvningen bevirker en prosodisk omstruturering af sætningen, således at det udpegede fokusdomæne faktisk bliver identisk med det neutrale fokusdomæne. Se diskussionen ovenfor.

Som vi allerede har bemærket, er (38) og (39) eksempler på det, man sædvanligvis kalder kontrastfokus. I sin simpleste form er denne type altid umarkeret på sætningsniveau. Da den altså ikke er bundet af et fokusdomæne kan den manifestere sig hvor som helst i ytringen. Den "metalingvistiske" variant, der bruges til at korrigere eller kommentere selve brugen af de sproglige former, kan endda ramme formelle størrelser, der er mindre end ordet, som det fremgår af eksempel (39). I talt sprog er kontrastfokus altid ledsaget af stærktryk (der kan være mere eller mindre stærkt), og det lejrer sig oven på den allerede dannede struktur. Faktisk ledsages specialfokus af enhver form (altså også de bundne typer) altid af en vis accentuering. Vi vil derfor tale om **fokustryk** i denne forbindelse. For de sprogforskere, der definerer fokus prosodisk, eksisterer kun fokus med fokustryk. Således kan fx en sætningskløvning for "prosodikerne" være uden fokus, nemlig når det, syntaktikerne kalder fokus, udtales uden stærktryk, hvilket faktisk forekommer (se note 36).

Ubundet specialfokus har kun ringe betydning for ledstillingen og vil derfor ikke blive yderligere uddybet her[38]. Bundet specialfokus har derimod indflydelse på ledstillingen. Man har ofte kaldt de (ikke-prosodiske) størrelser, der kan markere fokus, for **fokalisatorer**. Det vil vi også gøre, idet det dog skal understreges, at fokalisatorerne arbejder på sætningsniveau. De angiver ikke direkte fokus, men udpeger et fokusdomæne. Det specialiserede formål, der er knyttet til bundet fokus, varierer meget og afhænger direkte af den anvendte fokalisator. Fokalisatorer kan være morfologiske, leksikalske og syntaktiske[39]. Fransk har kun de to sidste typer; men mange "eksotiske sprog" er rige på **morfologiske fokalisatorer**. Følgende eksempler er fra sproget Somali (citeret efter Saeed 1984:21ff):

(46) "nominalt fokus" markeret med *ayaa*:
nimanka *ayaa* yimi
(manden)(←fokus)(kom)

(47) "verbalt fokus" markeret med *waa*(*n*)
Cabdi *waan* aqaan
(Cabdi)(fokus→)(jeg kender)

---

38. Se fx Nølke (1994) for en nærmere gennemgang af ubundet specialfokus.

39. Det ville være naturligt og give et smukt system også at kalde fokustryk for en prosodisk/fonetisk fokalisator. Fokustryk spiller dog ind ved alle typer specialfokus. Kun ved ubundet fokus er trykket altså "enemarkør". Ubundet fokus har imidlertid som nævnt ringe betydning for ledstillingsproblematikken, hvorfor der ikke i denne sammenhæng er nogen grund til at udvide den traditionelle opfattelse af fokalisatorbegrebet.

Vi har allerede set et eksempel på en **leksikalsk fokalisator**, nemlig adverbiet *même* i (40). Et andet eksempel har vi i:

(48) Pierre, pour sa part, en était tout à fait content.

hvor *pour sa part* via den anaforiske relation fokaliserer subjektet *Pierre*. De leksikalske fokalisatorer formidler stærkt specialiserede formål. For en særlig klasse adverbier, de *paradigmatiserende adverbier,* som *même* tilhører, er netop denne fokusmarkering en central egenskab. Formålet varierer betragteligt fra adverbium til adverbium. Nogle er additiver, for så vidt som de angiver, at fokus skal føjes til andre af paradigmets elementer, for hvilke vi allerede ved (det er præsupponeret), at sætningen er (ville være) sand. Adverbiet *aussi* (i betydningen 'også') er et rent additiv, medens fx *même* og *surtout* yderligere formidler en evaluering af tilføjelsen. Andre paradigmatiserende adverbier er mere "normale" fokalisatorer i den forstand, at de har en slags kontrastfunktion, der udelukker alle andre paradigmemedlemmer. Adverbiet *seulement* er et sådant eksempel. Endnu andre paradigmatiserende adverbier spiller på andre akser end '± integration'. Det gælder fx *exactement*, der går på præcisionsgraden (se IV.).

Vi har også set et eksempel på en **syntaktisk fokalisator**, nemlig sætningskløvningen i (41). Et andet eksempel har vi i:

(49) Pierre, par contre, en était tout à fait content.

hvor udnyttelsen af LI (det Latente Intonationsbrud) umiddelbart før verbalgruppen tjener til at fokalisere subjekt. Denne særlige specialfokalisering diskuteres i II.3 og i II.4. Bemærk, at sætning (48) viser et eksempel på denne syntaktiske fokalisator. I (48) kan man sige, at den semantiske og den syntaktiske fokalisator (det leksikalske materiale og den syntaktiske position) samarbejder om at opnå den særlige fokuseffekt.

Skema (50) resumerer de forskellige typer foki:

(50)

	Neutralt fokus	Specialfokus
Bundet fokus (fokusdomæne)	*Paul s'est promené dans la forêt* *Viens demain !*	*Même Paul a compris* *C'est la robe blanche que je préfère*
Ubundet fokus	(findes ikke)	*(**Luc** est toujours malade, alors que) **Paul** est guéri*

Neutralt fokus er altid bundet af et fokusdomæne, som genereres syntaktisk. Derfor er den ene kasse i skemaet tom.

6.6. Fokalisering og semantik

Der er en vigtig sammenhæng mellem fokaliseringen og de fokaliserede segmenters semantik. For at beskrive dette samspil vil vi anvende en simpel semantisk analyse i betydningskomponenter, som vi efter den franske tradition kalder semer. Nogle semer har en meget bred betydning, de kaldes **generiske semer**; andre har en specialiseret betydning, de kaldes **specifikke semer**. Der er tale om relative begreber, hvor man skal opfatte alle semer som liggende på en skala gående fra (rent) generisk til (rent) specifik.

Lad os tage et simpelt eksempel:

(51) C'est la robe que je veux.

Det fokaliserede ord, *robe*, indeholder mindst to semer, nemlig */beklædningsgenstand/*, der er generisk, og */af formen f/*, der er specifikt. Intuitivt er det (i defaultlæsningen) kun det specifikke sem, der fokaliseres i (51. Det er let at forklare. De generiske semer hjælper med til at etablere det involverede paradigme, medens de specifikke semer etablerer distinktionen inden for paradigmet. Ved fokaliseringen fremhæves de specifikke semer derfor. Et segment skal indeholde begge typer semer for at være "fokaliserbart"; men alle leksemer indeholder generiske semer, så det afgørende er, om et givet segment indeholder nogle specifikke semer, der kan fremhæves og etablere den afgørende udskilning inden for paradigmet. Helt generelt kan man opstille en regel, der siger, at jo mere specifikt et sem er, jo større tilbøjelighed har det til at blive

fokaliseret (jo mere tiltrækker det fokaliseringen). Defaultfokus rammer kun de mest specifikke semer. Det er derfor, lidet specifikke ord meget dårligt kan udgøre fokus:

(52) a. Les chaussures sont rangées dans l'armoire.
b. Dans l'armoire, les chaussures sont rangées.
c. *Dans l'armoire, les chaussures se trouvent.

Sætning (52a.) har to mulige tolkninger: Verbalgruppen *être rangé* kan have sin fulde betydning ("skoene står i en bestemt orden ..."), eller den kan have en svækket betydning ("skoene befinder sig ..."). Kun førstnævnte læsning er mulig i b.; og sætning c., hvori den anden betydning er forsøgt udtrykt, er ugrammatisk. En semanalyse forklarer disse iagttagelser. Verbalgruppen *être rangé* indeholder godt nok det generelle sem /befinde sig/, men indeholder derudover også det specifikke sem /i en vis orden/. Det er det, der gør gruppen fokaliserbar. I (52a.) kan *être rangé* befinde sig i substratet, hvorfor det specifikke sem ikke er nødvendigt, og man kan få en tolkning, hvori kun det generelle sem forekommer. I b. derimod er *rangé* nødvendigvis fokaliseret, og kun den specifikke læsning er mulig. Dette understreges af, at c., hvori verbalgruppen i fokus mangler det specifikke sem, er ugrammatisk[40].

Som en direkte følge af fokaliseringens konstituerende egenskaber kan vi altså opstille følgende principper:

(53) **Principper**:
a. Kun segmenter, der indeholder specifikke semer, kan fokaliseres.
b. Jo mere specifikke semer et segment indeholder, jo mere tendens er der til at fokalisere segmentet.

Disse principper har stor betydning for forståelsen af en række ledstillingsfænomener. Der er en klar sammenhæng mellem princip (53b.) og tyngdeprincippet, idet specifkke semer øger den semantiske tyngde, der igen ofte er forbundet med den fonetiske tyngde (se 4.3.).

40. Syntaktiske betragtninger spiller utvivlsomt også ind i forklaringen på, at (?c.) er ugrammatisk. *Se trouver* hører nemlig til de verber, der har næsten tvungen udfyldning af det lokative adjekt. Dette problem tages op i II.2.

6.7. Fokalisering og udsigelsesoperatorerne

Da fokaliseringen er knyttet til udsigelsen, er den afhængig af de to fundamentale udsigelseoperatorer: **monstration** og **veridiktion**[41]. Denne skelnen er direkte afledt af Wittgensteins skelnen mellem, hvad der er vist, og hvad der er sagt (1961:§4.022ff). Kun det, der er sagt, kan blive genstand for debat. Det kan det, der er vist, ikke. I en sætning som:

(54) La terre est ronde.

hævdes det, at jorden er rund. Det er det propositionelle indhold. Fordi det hævdes, kan man spørge til det propositionelle indhold (*Er jorden rund?*), man kan benægte det (*Jorden er ikke rund*) osv. Men selve det, at det propositionelle indhold hævdes, siges ikke, det vises. Man kan derfor ikke spørge til eller benægte selve assertionen. Det giver ingen mening at spørge: *Asserterede du?* eller at sige: *Du asserterede ikke.* Som Wittgenstein præciserer, er der tale om en ægte dikotomi: Det, der er vist, kan ikke siges.

Veridiktion vedrører spillet om sandhedsværdier. Det samme gør fokalisering[42], som derfor er en veridiktionshandling. Det betyder, at følgende regel gælder:

(55) **Regel**:
Størrelser, der er underkastet monstration, kan ikke fokaliseres.

En række segmenttyper formidles via monstration, og de kan følgelig ikke fokaliseres. Standardeksemplet er interjektioner. Når man fx siger *aïe !*, viser man sin smerte, man siger den ikke[43]. Men også andre segmenttyper underkastes monstration. Det gælder fx sætningsadverbialerne, der derfor ikke kan fokaliseres. Generelt gælder, at subjektive og emotive størrelser ikke er fokaliserbare. Sådanne størrelser tenderer derfor mod at stå til venstre i sætningen.

---

41. Termer foreslået af Hans Kronning, der definerer *véridiction* således: "La notion de véridiction, telle que nous la définissons, englobe non seulement l'*assertion* (« Il est vrai que *p*. »), mais tout acte (point de vue) justiciable d'une appréciation en termes de vérité : la *présupposition* (« Il est universellement admis que *p*. »), la *supposition* (« Supposez que *p* soit vraie ! »), l'*interrogation* (« Est-il vrai que *p* ? »), l'*injonction* (« Faites en sorte que *p* soit vraie ! »), la *focalisation* (« Il est vrai que/Est-il vrai que la variable focale *x* est/soit saturée par la constante *y*./? »), etc." (Kronning (1996:40). Se også Nølke (1994: 113-14).
42. Vi ser i det følgende bort fra metalingvistisk fokalisering, der vedrører den sproglige form og derfor kan ramme alle segmenttyper, se 6.2.
43. Derfor kan man heller ikke sige fx **non-aïe !*.

6.8. Hoved- og bifokalisering

I overenstemmelse med tidligere forskning på området har vi udviklet fokaliseringsteorien til at gælde på sætnings-/ytringsniveau. Den afdækkede, snævre sammenhæng mellem fokaliseringsdomæne og intonemer gør det imidlertid oplagt at videreudvikle teorien, så den i en lettere modificeret udgave kan appliceres inden for intonemgrænsen i almindelighed. Vi mener, man kan tale om neutral fokalisering inden for hvert enkelt fortsætter- og afslutterintonem (se 2.2.). Neutral fokalisering er i denne udvidede opfattelse direkte forbundet med tilstedeværelsen af en stigende eller faldende intonationskurve i ytringen. Vi skelner mellem **hoved-** og **bifokalisering**. Hver udsigelse giver anledning til én hovedfokalisering - det er den neutrale fokalisering gennemgået i 6.4. - og hvert fortsætter- og afslutterintonem til en bifokalisering. Disse to fokaliseringer falder sammen i de terminale intonemer, hvilket har indflydelse på ledstillingen også inden for den minimale berørte intonem (se KapV.II.).

Hvert fortsætter- og afslutterintonem svarer altså til et **bifokaliseringsdomæne**. Ligesom det (neutrale) hovedfokaliseringsdomæne er dette pga. af akcentueringsreglerne struktureret således, at sidste stavelse altid er del af fokus. Semantisk set består bifokaliseringen ligesom hovedfokaliseringen i at præsentere (bi)fokus som resultatet af et valg foretaget inden for et paradigme. Samtidig sker der en stratifikation inden for intonemet i (bi)substrat og (bi)fokus. Dette betyder, at elementer i bisubstratet får en præsuppositionslignende eller topisk status.

Bifokaliseringen svarer muligvis ikke til en umiddelbar intuition om, hvad der foregår semantisk inden for de enkelte intonemer; men dels giver den en enhedsbeskrivelse af forbindelsen mellem akcentuering og fokalisering, som er en præciseren af den generelle opfattelse, og dels viser den sig at have en stor forklaringskraft vedr. ledstillingen på syntagmeniveau.

6.9. Fokalisering og tekstkohæsion

Fokaliseringen bidrager til at skabe tekstkohæsion, og derved kan tekstuelle betragtninger få indflydelse på valg af ledstillingen inden for sætningsgrænsen. Det hænger sammen med, at fokus på grund af sin paradigmatiske egenskab altid indeholder en nuance af kontrast, alene fordi det trufne valg går på det valgte element og ikke på et andet fra paradigmet. Den diskursive udvikling udnytter denne kontrastivitet. Følgende princip gælder (Nølke 1999):

(56) **Princip for tekstkohæsion ved fokalisering**

For at sætte to størrelser fra hver sin af to på hinanden følgende ytringer i forhold til hinanden er man nødt til at fokalisere hver enkelt af dem.

Når den ønskede sammenhæng er en egentlig kontrastering, kan man altid gribe til fokustryk. Som sagt er denne "fokalisator" imidlertid langt mindre anvendt på fransk end fx på de germanske sprog. Til gengæld råder fransk over andre midler til at opnå samme virkning. Udnyttelsen af LI mellem præfelt og verbalfelt som i:

(57) (Tous deux, ils furent, vers les huit heures moins un quart, à la porte de Monsieur De Montriveau.)
Armand, lui, pendant ce temps, avait médité sur la lettre suivante : [...]
(Balzac *La duchesse de Langeais* 1834, 335)

er et eksempel herpå. Denne opfattelse styrkes af kontrastive betragtninger. I oversættelsen af (57) erstattes det indskudte *lui* nemlig typisk af et stærktryk på subjekt.

Alle foki har i bund og grund (også) denne tekstuelle funktion. Den stærke identifikation i kløvninger (Nølke 1983b) er et andet tankevækkende eksempel. På grund af de præsuppositioner, kløvningen formidler, præsenteres den stærke identifikation her som en forventet information. I denne forstand fungerer kløvningen som svar på et (oftest implicit) spørgsmål, der - stadig i følge kløvningen selv - er stillet tidligere i teksten. Dertil kommer, at kløvningens relativsætning ekspliciterer paradigmet, identifikationen finder sted indenfor, hvilket medfører at jagten på det underforståede spørgsmål på præcis vis medvirker til kohæsionsdannelsen. Derfor er kløvninger velegnede som "reminders":

(58) Oui, comme tu sais, c'est bien Pierre qui est parti chercher maman.

eller som "identifikationskorrektører":

(59) Non, c'est *Pierre* qui est allé chercher maman.

7. Andre sekvensprincipper

Foruden disse hovedtyper af principper kan andre spille ind, især i skriftsproget, hvor afsender har bedre mulighed for bevidst at søge at opnå særlige effekter.

Særlig vigtigt for den grammatiske analyse er det, at ledstillingen på et givet analyseniveau i visse tilfælde kan være influeret af fænomener, der tilhører et højere analyseniveau. For eksempel kan hovedfokaliseringen spille sammen med bifokaliseringen ved ledstillingen på syntagmeniveau (se KapV.II.). Tilsvarende kan ledstillingen på sætningsniveau påvirkes af tekstuelle hensyn. Kohærensprincippet kan virke tværs over sætningsgrænser, og større tekstbidders informationstrukturering kan spille ind på sætningens reliefstruktur. Generelt er der en tæt sammenhæng mellem fokalisering (på sætningsniveau) og tekststrukturering (se II.2. og II.3.)

Af andre principper, der undertiden kan spille ind, kan nævnes:

- **Afkodningsprincippet**: Gør afkodningen lettest mulig! Undgå tvetydighed!
- **Overraskelsesprincippet**: Tiltræk opmærksomheden på et element ved at placere det på en uventet plads!
- **Stilprincippet**: Opnå særlige effekter ved udvalgte stilistiske virkemidler!

Selv om der næppe er tvivl om, at disse principper kan spille ind på ledstillingen, især hos den omhyggelige skribent, falder de uden for grammatikkens område, og vi vil kun lejlighedsvis berøre dem.

8. Afrunding

Langt fra "désordre" (Berrendonner 1987) eller "chaos" (Daneš 1995) er ordstilling altså et enkelt output af et højkomplekst samspil af mange faktorer. Man kan tale om en projektion af et multidimensionalt rum på en todimensional struktur. Nogle af disse faktorer har større vægt end andre. Grammatiske faktorer dominerer over pragmatiske, og specifikke faktorer vil normalt annulere generelle faktorer. Nogle faktorer er ret specifikke for fransk (/de romanske sprog), andre er universelle. Helt afgørende er det at forstå samspillet mellem de mange principper og fx ikke kritikløst overtage universelle principper ofte foreslået af angel-saksiske sprogforskere. Et eksempel på et sådant princip er LIPOC-princippet fra den funktionelle grammatik (jf. Dik 1989:351), ifølge hvilket der er en universel tendens til at foretrække en progression fra mindre til mere kompleks information. For fransks vedkommende holder dette næppe stik for

præfeltet. Når det er sagt, er det klart, at grammatikeren/lingvisten bør bestræbe sig på at abstrahere nogle overordnede principper, der kan have størst mulig deskriptiv og eksplikativ værdi. Dette overordnede formål er en ledetråd for analyserne i de følgende kapitler.

Det vil naturligvis ikke være muligt at komme ind på alle de forskelligartede topologiske problemer knyttet til den franske sætning. Efter en gennemgang af den grundlæggende sætningsledstilling (II.) har vi derfor valgt også her at koncentrere os om enkelte emner, der er udvalgt i et forsøg på at illustrere en række forskellige problemstillinger.

Man kan skelne to hovedtyper af ledstillingsfænomener på sætningsniveau: systematiske (strukturelle) afvigelser fra default-ledstillingen og, hvad vi vil kalde variabel ledstilling, der primært hænger sammen med budskabsstruktureringen (3.1.). Fransk har en række særlige syntaktiske strukturer med systematisk indflydelse på ledstillingen. Disse strukturer er motiveret funktionelt. Det gælder fx sætningskløvning og forskellige strukturer knyttet til diatesebegrebet (se KapIV). Som et andet eksempel vil vi her gennemgå dislokering i kapitel III. Som eksempel på variabel ledstilling vil vi afrunde kapitlet med en gennemgang af adverbialernes placering (IV.). De to ledstillingstyper tages op igen og uddybes i Del 2 (*Inversion*) og i Del 3 (*Frie prædikativer, appositioner m.m.*)

II. DEN GRUNDLÆGGENDE SÆTNINGSTOPOLOGI

Som vi så i I.3, har den franske sætning en grundstruktur, der altid gælder, og som kan illustreres således:

GRUNDSTRUKTUR

PRÆFELT	VERBALFELT	POSTFELT

De tre felters interne struktur er væsensforskellig, og vi skal nu se nærmere på hvert enkelt af dem. Kapitlet afsluttes med en samlet oversigt over mulighederne for at placere indskudte elementer i ytringen.

1. Verbalfeltet

Verbalfeltet består af finit verbal med eventuelle klitika og strækker sig til og med subjektsprædikativ eller sidste perfektum participium i konstruktionen. Det er adskilt fra præfeltet ved et latent intonationsbrud (LI, se 2.3.). Afgrænsningen mellem verbalfelt og postfelt er intonativt mindre klar, hvilket formentlig hænger sammen dels med, at slutningen af verbalfeltet er mindre stringent opbygget end begyndelsen (1.2.), og dels med at postfeltet ofte indledes med led, der er særlig tæt knyttet til verbalet (fx objekt eller mådesadverbial, 2.). I sætninger med inverteret ikke-klitisk subjekt udgør dette første element i postfeltet (jf. 2. Del).

Verbalfeltet er rent topologisk bygget op med plads til ganske bestemte elementer. I verbalfeltets grundstruktur kan kun indgå netop de led/ledtyper, der er afsat plads til på forhånd[44]. Det indeholder to zoner med forskellige egenskaber:

44. Dog kan der forekomme visse indskud, se 1.2.

Finitzonen, der består af finit verbal med tilhørende klitika (KapI.5.).

Participial-/prædikativzonen (**PPzonen**), der strækker sig fra, hvor finitzonen slutter, til og med subjektsprædikativ eller sidste perfektum participium i konstruktionen[45].

(Sidste element i PPzonen kaldes fremover PP-elementet.) Begge zoner er opbygget topologisk og indeholder en række pladser til bestemte elementer. Kun pladsen til det finitte verbal udfyldes obligatorisk. Finitzonen indeholder hverken LI eller OI (den tilhører altid samme intonem), hvorimod PPzonen indeholder nogle LI.

Verbalfeltet kan foruden (verbal)klitika kun indeholde størrelser, der er direkte knyttet til de fundamentale sætningsdannende funktioner (som styres af verbalet), og som er uden selvstændig referencefunktion. Finitzonen er knyttet til den prædikationskonstituerende funktion, medens PPzonen er knyttet til den prædikatskonstituerende funktion (se KapIII.2.). Derfor gælder følgende regel:

(60) **REGEL**:
Egentlige nominale led, dvs. led indeholdende fuldt udbyggede nominalsyntagmer, er udelukket fra verbalfeltet.

Dette hænger sammen med disse leds fundamentalt referentielle semantik og deres deraf følgende fokaliserbarhed.

På dette helt centrale område af den franske sætnings struktur er der sket en interessant historisk udvikling. I tidligere sprogstadier bestod verbalfeltet af *finitzone* og *infinit-/prædikativzone*; men infinitzonen har specialiseret sig til at være en PPzone på moderne fransk. Konsekvensen er, at klitika har skiftet plads, som det fremgår af følgende eksempler, hvor verbalfeltet angives med firkantede parenteser. A.-eksemplerne er fra moderne fransk og b.-eksemplerne fra ældre fransk:

(61) a. [Je vais] le faire.
b. [Je le vais faire].

(62) a. [Je dois] le faire.
b. [Je le dois faire].

45. Bemærk at sidste perfektum participium i passivkonstruktioner fungerer som prædikativ, så her falder de to kriterier sammen.

(63) a. [Je commence] à le faire.
b. [Je le commence] à faire.

Infinitiven er rykket uden for verbalfeltet og har dannet sit eget selvstændige syntagme[46].

1.1. Finitzonen

Finitzonen består af et **makroord** med det finitte verbal som værtsord (KapI.5.). Finitzonen har både proklitiske og enklitiske pladser:

(64) **FINITZONEN** (makroordet)

nominativpronomen	*ne*	pronomen i 1./2. person eller *se*	pronomen i 3. person akkusativ	pronomen i 3. person dativ	*y*	*en*	finit verbal	enklitika
1	2	3a	4	3b	5	6		

Der kan højst stå et ord på hver position. Positionerne 3a og 3b tæller som én position[47]. Som værtsord er det finitte verbal den eneste position, der er obligatorisk udfyldt. Det enklitiske felt er kun udfyldt i visse særlige strukturer, nemlig ved inversion og ved positiv imperativ. At der er tale om klitika, markeres i skriften ved, at de knyttes til verbalet med bindestreger:

(65) Va-t-en !

(66) Pierre est-il parti ?

Det enklitiske felt har egen intern topologi, der gennemgås i III., hvor disse strukturer behandles.

---

46. Den oprindelige infinitzone er dog bevaret i kausativstrukturen, hvor verbalfeltet afsluttes med en infinitiv : *Je le lui fait envoyer*.

47. Den eneste undtagelse fra denne helt fundamentale regel er, at etisk dativ kan forekomme sammen med bunden dativ. Grevisse (1986:1027) giver følgende eksempel med hele to etiske dativer: *Avez-vous vu comme je* TE VOUS LUI *ai craché à la figure* (Hugo *Les Misérables*).

På nær nægtelsespartiklen er alle klitika pronominelle. De klitiske pronominer[48] udfylder typisk verbets valenspladser. Det har nogle konsekvenser for kombinatorikken:

- Dativpronominet kan ikke forekomme sammen med et akkusativpronomen i 1. eller 2. person eller sammen med det refleksive pronomen *se*[49];
- *lui* og *y* forekommer kun exceptionelt sammen, nemlig når det ene pronomen repræsenterer en fri tilføjelse (KapIII.6.1.4.).

Finitzonens status som makroord har et par vigtige konsekvenser:

- Finitzonen er *absolut forbudt* område for alle andre elementer end dem, der er forudset i feltskemaet. Følgende eksempler illustrerer, hvorledes skemaet fungerer. Makroordet er i eksemplerne markeret med firkantede parenteser:

(67) Pierre [dort].

(68) [Il ne lui en parle] pas.

(69) [Il n'y en a] qu'un.

- Som makroord tilhører finitzonen altid en og samme akcentgruppe, hvilket betyder, at alle proklitiske størrelser er ubetonede. Enklitika kan derimod bære trykket, hvilket nogle gange fører til morfologisk alternans:

(70) a. Regarde-└moi !
b. Regarde-└le !
c. ... pen└sé-je.
d. └n'est-ce...

I (70a.) og (70b.) er pronominet betonet, og i a. fører det til, at vi får varianten *moi* af det klitiske førstepersonspronomen. I (70c.) og (70d.) forbliver akcenten derimod på værtsordets finalstavelse (se KapI.5.).

---

48. *En* og *y* regnes for pronominer i denne fremstilling, uanset hvad de repræsenterer.
49. Se KapIII.6.3.4., hvor denne inkompatibilitet forklares ud fra dativens grundlæggende subjektsegenskaber og på den ene side 1. og 2. personpronominernes deiktiske egenskaber, der gør dem specielt subjektsegnede, på den anden side refleksivens henvisning til subjekt. En kombination ville altså føre til to subjektsagtige klitika foruden det egentlige subjekt. Sætningen ville derfor indeholde tre prædikationer og ikke blot den primære og den sekundære, vi har set den indeholder ved tilstedeværelse af et adjekt (KapIII.2.).

1.2. Participial-/prædikativzonen (PPzonen)

PPzonen har følgende topologiske form:

(71) **PPZONEN**

1	2	3	4	5	6	7
visse korte konnektoradv.	ytringsadv. (især modale)	*pas*	"lette" tidsadv.	(ekstra) perf. part	grads-adv.	PP

Ingen af pladserne udfyldes obligatorisk. Adverbialpladserne er default-placeringen for de angivne adverbialtyper[50]. Reglerne for adverbialernes placering er dog ret så komplicerede og vil blive gennemgået i IV. Følgende eksempler illustrerer, hvorledes skemaet fungerer:

(72)

	1	2	3	4	5	6	7	
Il n'a			pas	souvent		tout	mangé	
Max a		sans doute		déjà			entendu	Luc
Elles n'ont	donc	probablement	pas	encore	été	bien	lavées	
	A	B		C		D		

Modsat finitzonen indeholder PPzonen nogle LI. Mere præcist ser det ud til, at PPzonen har følgende todimensionale struktur (se I.2.4.):

(73) 1 2 3 4 5 6 7
VERB A B | *pas* (|/C) part1 D PP

hvor A, B, C og D angiver de fire adverbialpladser og | står for LI. Der er altså kun LI op ad nægtelsen *pas*[51], og i positionen umiddelbart efter *pas* alternerer LI med adver-

50. Se KapV.I. for definition af adverbialtyperne.
51. Der ses bort fra indskud, der går på udsigelsen. Disse er mulige i stort set alle positioner (dog ikke inden for makroordet). Se også I.2.3.

bialudfyldningen. Dette illustreres af følgende paradigme af eksempler, hvori *sans doute* (i a.) og *donc* (i resten) er forsøgt indsat på forskellige indskudte pladser:

(74) a. ?? Elles n'ont, *sans doute*, $donc_A$ pas $encore_C$ été $bien_D$ lavées
b. Elles n'ont sans $doute_B$, *donc*, pas $encore_C$ été bien lavées.
c. (?) Elles n'ont sans $doute_B$ pas, *donc*, $encore_C$ été $bien_D$ lavées.
d. (?) Elles n'ont sans $doute_B$ pas $encore_C$, *donc*, été $bien_D$ lavées.
e. Elles n'ont sans $doute_B$ pas, *donc*, été $bien_D$ lavées.
f. ?? Elles n'ont sans $doute_B$ pas $encore_C$ été, *donc*, $bien_D$ lavées.
g. ??? Elles n'ont sans $doute_B$ pas $encore_C$ été $bien_D$, *donc*, lavées.

Som det fremgår, er det på denne måde bl.a. muligt at bytte om på rækkefølgen af elementer i PPzonen[52]. Der er dog stor forskel på akceptabiliteten af resultaterne. (74b.) og (74e.) er de eneste klart akceptable sætninger. (74c.) og måske også (74d.) forekommer dog klart bedre end resten af sætningerne, hvoraf især (74g.) synes helt umulig. Denne fordeling peger på, at der er et LI på hver side af nægtelsesordet, men at dette LI blokeres af tilstedeværelsen af et let tidsadverbial. Denne hypotese underbygges af, at enkelte lette tidsadverbialer også kan stå umiddelbart foran *pas*, hvor de også ser ud til at blokere for LI:

(75) a. Elles n'ont sans doute toujours pas été bien lavées.
b. (?) Elles n'ont sans doute toujours, *donc*, pas été bien lavées.

Det kan se ud, som om de lette tidsadverbialer og LI indgår i samme type kohæsive forbindelse med nægtelsesordet og derfor alternerer på disse pladser.

Ofte vil kun få (eller ingen) af pladserne i PPzonen være udfyldt. De to LI kan da smelte sammen til ét; og medens det i kraftigt udfyldte PPzoner kan være vanskeligt at skyde "tunge" elementer ind ved de enkelte LI, akcepterer "sammensmeltede LI" tungere elementer som i følgende eksempel:

(76) Cet écrivain a, *par son talent*, conquis ses contemporains.
(fra Pedersen et al.: Dauzat 91)

52. Formålet med således at placere elementer på unormale pladser ved hjælp af indskud gennemgås i 4.

Muligheden for at udnytte LI i PPzonen hænger også sammen med postfeltets udfyldning. Indskud er således vanskelige, når postfeltet indeholder få eller ingen elementer:

(77) a. Cet écrivain a gagné par son talent.
b. ⊗ Cet écrivain a, par son talent, gagné.

(77b.) vil næppe kunne forekomme. Generelt gælder princippet, at jo mere omfattende postfeltet er, jo lettere får man indskud i PPzonen:

(78) En ce moment, après avoir épuisé l'humilité des démarches et l'humiliation des tentatives, il allait, *comme les gens de haute portée financière*, se retourner et devenir impertinent par parti pris. (Balzac *Histoire... de César Birotteau* 178)

(79) Parmi le troupeau souffrant que le hasard m'a confié, cette pauvre petite malade est pour moi ce qu'est, *dans mon pays de soleil, dans le Languedoc*, la brebis chérie à laquelle les bergères mettent des rubans. (Balzac *Le Médecin de campagne* 113)

(80) Malgré la défiance assez naturelle à un citadin de province, à un homme de bureau, il a, *sur la foi de mes promesses*, avancé plus de quarante mille francs sans savoir s'il les recouvrerait. (Balzac ibid. 44)

(81) Habitué à travailler dans les marécages, il a, *comme il le dit*, l'entreprise des ouvrages dont ne se soucie aucun ouvrier. (Balzac ibid. 87)

(82) Edgar a reçu l'éducation la plus distinguée, il monte à cheval, il mène admirablement son cabriolet, il a, *si vous l'exigez*, toute l'instruction de Lagrange, toutes les vertus de Lafayette, qu'importe ! (Stendhal *Lucien Leuwen* 248)

(83) Quand on écrit on sent ce qui doit être, on comprend qu'à tel endroit il faut ceci, à tel autre cela, on se compose des tableaux qu'on voit, on a, *en quelque sorte*, la sensation qu'on va faire éclore -on le sent dans le coeur comme l'écho [...] (Flaubert *Souvenirs* 66)

(84) Il est pour moi presque certain qu'elle sera, dans un temps plus ou moins éloigné, régie comme un collège. Les pions feront la loi. (Flaubert *Correspondance* 219)

(85) [...] si l'événement a a pour lui les deux tiers des chances, et qu'on embrasse dix mille épreuves, le nombre des épreuves qui amènent l'événement a sera, à peu de chose près, les deux tiers de dix mille. (Cournot *Essai* 45)

Rækkefølgen af pladserne i PPzonen er ikke tilfældig. Det afsløres bl.a. ved, at man genfinder den i sætningskløvningens præsentativ, hvor den præfokale zone har en lignende opbygning:

(86) Ce n'est *donc sans doute pas souvent* Pierre qui fait la vaisselle.

Det er ikke muligt at bytte om på rækkefølgen af elementerne i den understregede streng i neutral intonation. Nægtelsesordet *pas* deler PPzonen i to dele. Til venstre for *pas* står de elementer, der ikke kan stå i nægtelsens virkefelt (se I.5.3.), og til højre dem, der kan rammes af nægtelsen. Dette er en følge af det ikoniske princip (I.5.1.). Tættest på *pas* står endvidere de elementer, der indgår i et semantisk samspil med nægtelsen (se IV.). Dette er en følge af kohæsionsprincippet. Endelig står gradsadverbialerne tættest på participiet, da de fungerer som bundne modifikatorer og altså indgår i prædikatsdannelsen, som netop afhænger af verbalroden.

Heller ikke indholdet af pladserne i PPzonen er tilfældigt. Konnektorerne (på plads A) er {-leks, -mod} (se KapIII.1.2.) og derfor kun knyttet til prædikationen. Det er følgelig naturligt, de står på den plads, der er tættest ved det prædikationskonstituerende element, nemlig det finitte verbal (der er jo ingen plads ledig i makroordet, som kun indeholder klitika). Derved undgår de også nægtelsens indflydelse. Det er dog kun "lette" konnektorer, der kan stå på denne plads:

(87) (Vous aurez contre vous votre femme et son mari, deux personnes puissantes qui pourront influencer les tribunaux.)
   a. Le procès a *donc* des éléments de durée. (Balzac *Colonel Chabert* 74)
   b. * Le procès a *par voie de conséquence* des éléments de durée.

Selv om *par voie de conséquence* stort set er synonym med *donc* i denne kontekst, kan det umuligt stå på denne plads[53].

På plads B finder vi ytringsadverbialer, der kommenterer sætningens sandhedsværdi og dermed ligesom konnektorerne er knyttet til prædikationen. Det drejer sig hovedsagelig om modale adverbialer (*probablement, peut-être, sans doute*, etc.), men også evaluativer kan klemme sig ind her:

53. *Par voie de conséquence* er dog mulig på denne position som skud, dvs. udtalt med parentesintonemet. Denne problematik uddybes i IV.

(88) L'abbé Castanède, chef de la police de la congrégation, sur toute la frontière du nord, ne l'avait *heureusement* pas reconnu. (Stendhal *Rouge et noir* 389)

Disse adverbialer er ligesom konnektorerne underkastet monstration (se I.6.7.), hvorfor de ikke kan rammes af nægtelsen. Dette forklarer deres position til venstre for *pas*.

Plads C indeholder tidsadverbialer, som enten indeholder en kvantor (*toujours* (=altid), *souvent*, *fréquemment*, *rarement*, *jamais*, ...) eller indfører en præsupposition (*encore*, *déjà*, *toujours* (=endnu), ...). Disse adverbialer kaldes ofte de "lette tidsadverbialer" (KapV.I.4.3.). 'Let' skal dog ikke her forstås hverken fonetisk eller semantisk, hvilket kan ses ved, at adverbialerne *tôt* og *tard* ikke tilhører denne klasse. Det, der er karakteristisk for de "lette tidsadverbialer", er, at de strukturerer tidsaksen uden at indeholde nogen form for egentlig reference (eller deixis) til punkter eller områder på den. Adverbialer som *tôt* og *tard* refererer derimod til særlige områder af den på forhånd strukturerede tidsakse. *Tôt* og *tard* er udelukket fra PPzonen[54]. Det er netop det totale fravær af referentiel værdi, der muliggør de lette tidsadverbialers placering i verbalfeltet, hvorfra egentlige referenceskabende elementer er bandlyst (jf. (60))[55].

De kvantorholdige lette tidsadverbialer står altid efter *pas*. Der er her tilsyneladende tale om udslaget af en generel regel, ifølge hvilken en selvstændigt udtrykt kvantor altid står i nægtelsens virkefelt, hvorfor den ifølge det ikoniske princip må følge nægtelsesordet[56]. To af de præsuppositionsholdige lette tidsadverbialer, nemlig *encore* og *toujours* kan derimod også stå umiddelbart foran *pas*:

(89) a. Il n'a encore pas répondu.
b. Il n'a pas encore répondu.

(90) a. Il n'a toujours pas répondu.
b. Il n'a pas toujours répondu.

Medens eksemplerne i (89) stort set er synonyme, har *toujours* klart forskellig betydning på de to pladser. I (90a.) betyder det "stadig" og i (90b.) "altid". Bemærk, at *toujours* altså er efterstillet i kvantorlæsningen!

---

54. Undtagen i *faire-faire* konstruktioner. Endvidere kan man også undtagelsesvis finde andre tidsadverbialer på denne position som i eksemplet: *Une sérieuse hypothèque a maintenant été levée*, som Pinchon (1969:78-79) citerer fra *Le Monde*, 6.8.68. Disse tilfælde ser vi nærmere på i IV.
55. Denne problematik uddybes i IV.
56. Nogle af de adverbier, der kan stå på plads C, kan også stå umiddelbart før nægtelsen (efter plads B), men der fungerer de som en særlig type ytringsadverbialer. Se Nølke (1997d) og afsnit IV. Se også I.5.3.

Endelig skyldes de lette tidsadverbialers placering foran et evt. ekstra participium, at de ligesom konnektorerne og ytringsadverbialerne er knyttet til prædikationen. De må altså stå så tæt på det finitte verbum som muligt; men da de samtidig skal stå efter *pas* bliver de henvist til plads C.

Gradsadverbialernes placering på plads D følger direkte af modifikatorprincippet, som igen hænger sammen med principper for virkefeltsstrukturen. Gradsadverbialerne er kvantorholdige. De kvantificerer verbalhandlingen angivet i verbalroden og kvantorer står til venstre for det, de kvantificerer. Pladsen umiddelbart foran sidste participium er altså egentlig en kvantorplads. Det er derfor man også tilsyneladende kan få kvantorholdige objekter her (eksempler gentaget fra I.5.2.):

(91) a. Paul a tout mangé.
b. Paul a beaucoup mangé.
c. Paul a mangé une pomme.
d. Paul a mangé quelque chose.
e. Paul a mangé tous les gâteaux.
f. Paul a mangé beaucoup de choses.

I a. og b. er objektet kvantorholdigt, hvorfor det stilles foran participiet i modsætning til i c., hvor vi har et "normalt" objekt. Eksemplerne d., e. og f. viser dog, at kvantorholdige objekter skal stå i postfeltet, så snart de består af nominalsyntagmer. Mange forskere opfatter som en følge heraf ikke *tout* og *beaucoup* i (91a.,b.) som objekter, men derimod som (grads)adverbialer. Det forklarer dog ikke den klare semantiske sammenhæng mellem (91b.) og (91f.) for eksempel. En forklaring får man derimod ved at betragte problemet modulært. Applikationen af det generelle *kvantorprincip*, der siger, at kvantorer, der går på verbalet, skal placeres foran participiet, blokeres af den helt fundamentale regel (60) (se 1.), ifølge hvilken egentlige nominale led er forment adgang til verbalfeltet.

Visse adverbiers semantik åbner mulighed for en kvantorlæsning, og de kan fungere både som grads- og som mådesadverbialer. I sådanne tilfælde kan man få en mere eller mindre udtalt betydningsforskel alt efter placeringen:

(92) a. Pierre a légèrement mangé.
b. Pierre a mangé légèrement.

I a. har Peter kun spist lidt, i b. har han derimod spist let (se IV.1.). Dette spil, hvor adverbialet får farve efter sin placering, genfinder vi ved det attributive adjektivs placering før eller efter det substantiv, det er knyttet til, se afsnit KapV.II.

2. Postfelt

Vi vil først koncentrere os om rækkefølgen af de integrerede led for derfor kort at betragte mulighederne for placering af skud.

Ledstillingen i postfeltet styres overvejende af de forskellige til dels universelle principper gennemgået i I. Disse konvergerer i postfeltet, hvilket hænger sammen med, at dette felt i sin helhed er en del af det neutrale fokusdomæne, som igen er en del af rema. Generelt gælder følgende strukturering:

(93) ($_{\text{rema}}$ X ($_{\text{fokusdomæne}}$ Y ($_{\text{postfelt}}$ Z)))
ex: Paul (s'est (promené (dans la forêt)))[57]

Postfeltet er således overordnet underkastet fokaliseringsreglerne, som igen hænger sammen med de andre omtalte principper. Postfeltet kan være tomt, hvilket medfører fokalisering af verbalet (se 2.3. nedenfor).

2.1. Defaultledstillingen

Defaultledstillingen i postfeltet er som angivet i (94):

(94) MÅDESADV./OBJEKT - ADJEKT - FRI(E) TILFØJELSE(R) - (VERB.KERNE-KONST.)
(adverbium) (nominalt)

I defaultledstillingen kombineres to synspunkter, idet både ledfunktion og konstituenttype spiller ind.

57. I sætninger med usammensat verbal (*Paul se promène dabs la forét*) falder rema og neutralt fokusdomæne normalt sammen.

2.1.1. Ledfunktion

Mht. ledfunktion kan defaultledstillingen ses om et resultat af kohæsionsprincippet, idet de tættest verbaltilknyttede elementer står forrest og de løsest bagest. Defaultledstillingen er i denne forstand en følge af den franske sætnings løgstruktur (Korzen 1987), og den har afgørende betydning ved forklaring af inversionsmekanismerne (2.Del). I sætninger med både nominalt objekt og mådesadverbial udfyldt af et adverbium afhænger den foretrukne rækkefølge af objektets og verbalets indbyrdes grad af selvstændighed. Her følger defaultrækkefølgen altså kohæsionsprincippet. Begge rækkefølger er dog normalt mulige, og betydningsforskellen oftest minimal:

(95) a. Pierre fait [soigneusement son travail].
b. ☺ Pierrre fait [son travail soigneusement].

(96) a. ☺ Pierre termine [soigneusement son travail].
b. (!) Pierre termine [son travail soigneusement].

I (95) har vi en støtteverbumskonstruktion og altså et objekt effectum (jf. KapIII.4.3.4.), hvori kohæsionen mellem verbal og objekt er maksimal. Derfor er efterstilling af adverbialet naturlig og giver ingen særlig betydningseffekt. I (96) har vi derimod et "selvstændigt" objekt (affectum), og efterstilling vil favorisere selvstændig fokalisering af adverbialet. Mådesadverbialernes placeringsmuligheder tages op i IV.1.

2.1.2. Konstituenttype

Mht. konstituenttype kan defaultledstillingen ses som et resultat af tyngdeprincippet: først nominale størrelser, så præpositionelle og til sidst verbalsyntagmer og ledsætninger[58]. Dog vil frie tilføjelser uanset konstituenttype som hovedregel stå efter ikke verbalholdigt adjekt:

(97) Pierre envoie [des fleurs à Marie toutes les semaines].

Mådesadverbialer udfyldt af andre konstituenttyper end adverbier samt alle andre adverbialtyper behandles i denne forbindelse som frie tilføjelser.

---

58. Relativsætninger udgør jo ikke selvstændige led og falder derfor ikke ind under denne regel; men de påvirker alligevel placeringsmulighederne for det syntagme, de indgår i, for så vidt som de gør dette tungt, hvorved deres tilstedeværelse åbner for applikation af tyngdereglen.

Konstituenter med verbal kerne placeres uanset ledfunktion sidst i postfeltet[59]. På dette punkt følger fransk altså Dik's LIPOC-pricip (1989:351):

(98) a. Pierre a dit [à Marie *qu'il était content de la solution*].
b. * Pierre a dit [*qu'il était content de la solution* à Marie].

(99) a.Marie parle [à tout le monde *de ce qu'elle en pense*].
b. * Marie parle [*de ce qu'elle en pense* à tout le monde].

(100) a. J'ai tenu [cette main trop peu de temps *pour que cela compte comme un avantage qui m'est acquis*]. (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 53)
b. * J'ai tenu [*pour que cela compte comme un avantage qui m'est acquis* cette main trop peu de temps].

Når objekt eller adjekt som i disse eksempler er udfyldt af en ledsætning, placeres det sidst i postfeltet. Dette hænger naturligvis også sammen med afkodningsprincippet (I.7.), idet en placering af ledsætningen midt i postfeltet som i (100b.) vanskeliggør afkodningen af den samlede struktur.

2.2. Variation

I postfeltet samarbejder de forskellige principper i langt de fleste tilfælde, og som vi har set, kan allerede defaultledstrukturen afledes af disse. Måske netop derfor er defaultledstillingen ret stærk i postfeltet, og variation forekommer næsten kun mellem de frie tilføjelser indbyrdes. Da det her hovedsagelig drejer sig om forskellige typer adverbialer, vil vi vente med at se nærmere på dette spil til i IV.

Medens kravet om slutplacering af verbalsyntagmer er noget nær absolut, kan der forekomme variation mellem de andre tre elementer i defaultledstillingen. Denne hænger især sammen med fokaliseringsprincipper, som imidlertid arbejder snævert sammen med fx tyngdeprincippet, for så vidt som det generelt gælder, at jo tungere (semantisk) et element er, jo mere (og flere) specifikke semer indeholder det, jo mere egner det sig derfor til at blive fokaliseret, og jo længere placeres det følgelig til højre i fokaliseringsdomænet, hvis højre del netop udgøres af postfeltet.

Valensleddenes særlige grammatiske status som argumenter for verbet sætter nogle stærke begrænsninger på deres mobiblitet og fokaliseringsegenskaber. På grund

59. Bortset fra eventuelle skud, se 2.4.

af den tætte verbaltilknytning er (nominale) objekter således tæt knyttet til førstepladsen i postfeltet (dette udelukker også et intonationsbrud mellem verbalfelt og præfelt i disse tilfælde). Foruden de ovennævnte mådesadverbialer kan dog også adjekter og adverbialer udfyldt af nominalsyntagmer klemme sig ind foran objektet (tyngde- og fokaliseringsprincip); men andre ledtyper synes kun vanskeligt at kunne optage denne position:

(101) Urbain était désespéré ; il avait raconté [au médecin l'histoire d'Olivier et de Marie]. (Murger *Scènes de la vie* 220)

(102) Le *glasnost*, la transparence, ouvre [ces dernières semaines quelques modestes espaces de liberté]. (Cl. Imbert, in *Le Point* 22 déc.86 p.42; cit. Nøjgaard 1995:357)

(103) a. * Ils ont jeté [contre la vitre la balle].
b. * Nous avons conduit [à la gare le directeur].
(Nøjgaard 1995:357)

Som Nøjgaard viser, kan man dog finde præpositionelle adverbialer foran objekt:

(104) Ils lançaient [quelques fois dans leur jardin des flèches et des pierres]. (J. Sénès 17; op. cit.)

Nøjgaard siger om dette eksempel, at den tendens, der er iagttaget i forbindelse med eksemplerne i (103), her neutraliseres med almindelige prosodiske faktorer. Det er ikke helt klart for os, hvad Nøjgaard mener. I hvert fald synes (104) ikke at indeholde nogen intonationsbrud.

På lignende måde kan normalt kun nominale adverbialtyper placeres mellem objekt og adjekt[60]:

(105) Seul le Très Haut redonnerait [la vie un jour à Lazare]. (A. Absire 15; op.-cit.)

Et andet særtræk ved valensleddene er, at de kun kan fokaliseres enten alene eller ved totalfokalisering (hele domænet fokaliseres). Dette bevirker, at de har en særlig indflydelse på fokusdomænets strukturering, idet de altså danner selvstændige knuder (parenteser). Vi så et eksempel i I.6.2. (gennummereret her):

60. Idet vi stadig ser bort fra indskud.

(106) Pierre n'a pas battu le chat avec le bâton.

hvori fokusdomænet er struktureret som i (106'):

(106') (battu (le chat) (avec le bâton))

2.3. Tomt postfelt

Som det fremgår af (93) ovenfor, består det neutrale fokusdomæne af verbal+postfelt. Da enhver sætning indeholder et (neutralt) fokusdomæne (jf. I.6.4.), følger heraf, at postfeltet udfyldes obligatorisk i de tilfælde, hvor verbalets semantik ikke tillader fokalisering :

(107) * Dans l'armoire les chaussures se trouvent.

Verbet *se trouver* indeholder ingen semer, der er tilstrækkelig specifikke til alene at bære fokaliseringen (jf. I.6.6.). Følgende eksempelpar fra Cornish (1999) viser, at specificitetsgrad også kan være kontekstuelt bestemt:

(108) a. A l'horizon, (il) couvait un orage.
b. A l'horizon, un orage couvait.

(109) a. Dans la vallée, coule une rivière.
b. ? Dans la vallée, une rivière coule.

(110) a. Dans la cave, gisait le corps du prisonnier.
b. * Dans la cave, le corps du prisonnier gisait.

(109b.) er underlig, fordi en flod i en dal næppe kan gøre andet end at løbe. Derfor er der (kontekstuelt) ingen specifikke træk i *couler*. (110b.) er (nok) direkte umulig, fordi *gésir* her har en rent lokativisk betydning svarende til *se trouver*[61].

I alle andre tilfælde kan postfeltet være tomt som i (111):

---

61. Disse eksempler viser også, at det ikke, som det ofte hævdes, (alene) er syntaksen, der udelukker eksempel (?). Det er blevet hævdet, at umuligheden af at foranstille stedsbetegnelsen skyldes, at denne er et (obligatorisk) valensled (A_{loc}) for *se trouver*. Men der er jo ikke tale om denne type led i eksemplerne (?) - (?). Der er imidlertid næppe nogen tvivl om, at der er en sammenhæng mellem de to forklaringer, for så vidt som verbets medfødte semantik på en gang forbyder fokalisering og "kræver" en lokativ udfyldning i sin struktur.

(111) Pierre dort.

Tomt postfelt har imidlertid indflydelse på mulighederne i resten af sætningen. Det indsnævrer således mulighederne for udfyldning af pladsen mellem præfelt og verbalfelt, idet tomt postfelt normalt blokerer for placering af frie adverbialer i denne position:

(112) ??? Pierre, dans son jardin, dort[62].

Ligeledes vanskeliggører det, som vi så det ovenfor i 1.2.,indskud i PPzonen:

(77) a. Cet écrivain a gagné par son talent.
b. ☹ Cet écrivain a, par son talent, gagné.

2.4. Indskud i postfeltet

Postfeltet er ret homogent rent intonativt, og indskud forekommer kun i begrænset omfang. Som overalt uden for finitzonen kan fremmedelementer dog placeres som indskud på de fleste positioner i postfeltet. Det drejer sig især om forskellige former for sætningsadverbialer, der ingen plads har i selve postfeltet. Disse behandles i IV.3. Derimod benyttes indskud kun i meget ringe omfang til at ændre på normalrækkefølgen blandt elementer med normal plads i postfeltet. Således er valensled per definition udelukkede som indskud, og de andre frie tilføjelser med plads i postfeltet bevarer i det store og hele normal intonation, hvor de end placeres i postfeltet.

Postfeltet indeholder dog én meget væsentlig ikke-integreret position (jf. I.2.4.), nemlig den absolutte slutposition, som er åben for alle andre led end verbalet, og som endda kan dubleres. Selv valensled kan placeres her ved dislokering (jf. III.). Der synes knyttet en særlig polyfon, kommunikativ funktion til den ikke-integrerede slutposition. Ved at placere et element her opnås en nuance af *après-coup* eller *afterthought*, som kan benyttes til forskellige formål. I virkeligheden bør man nok skelne mellem to forskellige ikke-integrerede slutpositioner alt efter, om intonationsbruddet er ledsaget af en pause eller ej. Medens ikke verbalbundne led accepterer begge positioner, kræver verbalbundne led tilstedeværelsen af en pause. Følgende eksempel kan tjene til at illustrere dette forhold:

62. Se IV.2., hvor disse særlige forhold gennemgås nærmere.

(113) Le lendemain, les jeunes gens se sourient, naturellement. (Zola *Madelaine Férat* 64)

Adverbiet *naturellement* kan både fungere som (verbalbundet) mådesadverbial i betydningen 'på en naturlig måde' og som sætningsadverbial i betydningen 'naturligvis'. Uden pause er ytringen entydig: Kun betydningen 'naturligvis' er mulig. Med pause åbnes der for en tolkning, hvori *naturellement* udgør en selvstændig ytring, og i denne tolkning er begge betydninger mulige[63].

Den ikke-integrerede slutposition studeres nærmere i III. og IV.

3. Præfelt

Præfeltet er på flere måder bygget anderledes op end postfelt, hvilket hænger sammen med, at det kommer før sætningens omdrejningspunkt (verbalfeltet). Det giver helt andre betingelser, og mange "universelle" regler som fx Diks LIPOC-princip dur ikke her. Specielt kan man bemærke en kollision mellem centrifugalprincippet og venstre-højreprincipperne. Disse "inkompatibilitetsproblemer" afhjælpes ved, at præfeltet (modsat postfeltet) indeholder flere LIer (latente intonationsbrud, jf. I.2.3.), der jo tillader en vis grad af "fri ledstilling". Derudover indeholder præfeltet en speciel **løs frontplads**. Denne er spidsstillet i ytringen, hvorfra den er adskilt med et intonationsbrud. Den udtales imidlertid med fortsætterintonemet og er derfor en integreret position, der dog ikke synes at tilhøre sætningens grundstruktur, for så vidt som ingen grammatisk funktion synes knyttet til denne position. Funktionelt er præfeltet knyttet til tema og topikalisering. Endvidere placeres tekstsammenknyttende elementer her. Ligesom postfeltet kan præfeltet i øvrigt være tomt.

3.1. Defaultledstillingen

Defaultstillingen i præfeltet afspejler feltets funktion i budskabsstruktureringen. Den er som angivet i (114):

(114) [$_{\text{VIST}}$ FORBINDER, (MODAL)], [$_{\text{SAGT}}$ SITUATIVER, TOPIK], (Verbalfelt)

63. Dette fænomen behandles nærmere i Nølke (1994:34-35).

Kommaerne angiver LI'er. Man bemærker specielt, at der er et LI mellem præfelt og verbalfelt (jf. I.3.).

Første del af præfelt er underkastet monstration (elementerne er *viste* i Wittgensteins forstand, jf. I.6.7.). Her placeres først og fremmest størrelser, der tjener til at knytte sætningen til den foregående sætning (konjunktioner og konnektorer); men ifølge Morel & Danon-Boileau' undersøgelser (1998) er der - i hvert fald i talesprog - her også en særlig plads til visse modalitetsmarkører. Nøjgaard (1995:291ff.) foreslår at skelne mellem en "place connective" og en "place initiale". Det er da også klart, at dette initiale område kan indeholde flere viste[64] elementer med især konnektive, men også diverse modale funktioner. Da det udelukkende drejer sig om forskellige adverbialtyper, gemmer vi dette problem til IV. Den viste del af præfeltet kan endelig være tom.

Anden del af præfelt er underkastet veridiktion. Dette er sætningens **temafelt**. Der kan være flere situativer adskilt af OIer (Obligatoriske Intonationsbrud, jf. I.2.3.). Situativer består normalt af tids- eller stedsadverbialer; men der kan også være tale om elementer med mere abstrakt situerende værdi:

(115) *Par bonheur*, ce mouvement singulier importuna M De Rênal. (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 113)

(116) *Dans son chagrin*, il se répétait ces jolis vers de François Ier, qui lui semblaient nouveaux [...] (ibid. 149)

(117) *Une fois qu'il fut établi*, le jeune diplomate et son ami daignèrent faire quelques visites à Julien [...] (ibid. 270)

Der kan derimod kun være et topik. Det består normalt af subjekt; men andre elementer kan placeres her ved inversion (2.Del). I disse tilfælde kan situativ og topik smelte sammen (se i øvrigt III.):

(118) *A ce bon constat de bon sens* se mêlent des considérations moins morales (*Le Monde* 12.11.94, 1)

64. Dvs. udtrykt ved hjælp af monstration.

I tilfælde af flere elementer i temadelen opstår en hierarkisk struktur, således at første element (det længst til venstre) er tema for hele resten af sætningen. Inden i denne rest er næste element tema og så fremdeles (jf. I.3.3.):

(119) *Sous un grand arbre, dans le parc*, Marc a trouvé de très belles fleurs.[65]

(120) *A Paris, entre la haute banque et le commerce*, il est des maisons secondaires, intermédiaires utile à la banque, elle y trouve une garantie de plus. (Balzac *Histoire... de César Birotteau* 263)

(121) *Dans la voiture, en venant au bal*, Norbert était heureux, et lui voyait tout en noir ; (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 282)

(122) *Dans cet instant, s'il se fût présenté quelque moyen honnête de renouer*, elle l'eût saisi avec plaisir. (ibid. 349)

Temafeltet kan endelig være tomt, hvorved man får en tetisk sætning:

(123) Vingt un temps où ses forces l'abandonnèrent (Colette *Maison de CL* 169; cit. Blinkenberg 1928:90)

3.2. Variation i præfelt

Defaultledstillingen kan kun brydes ved, at størrelser placeres i ikke-integrerede positioner eller på den løse frontplads. Således er præfelt ofte brudt meget op intonativt. "Omrokeringerne" kan styres især af *det ikoniske princip* og *fokaliseringshensyn*, begge principper i en lidt specialiseret anvendelse. Det ikoniske princip handler om den indbyrdes placering af elementerne i temafeltet med henblik på at opnå en særlig tematisk struktur:

(124) *Souvent* au milieu du récit de quelque fripponerie savante, à l'occasion d'un chemin ou d'une fourniture, l'esprit de Mme De Rênal s'égarait tout à coup jusqu'au délire [...] (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 96)

Souvent placeres forrest for at kunne kvantificere de to sceniske adverbialer, hvoraf det første er tema for det andet, der indgår i tema for subjekt og for resten af sætningen (jf. IV.2.). Fokaliseringshensynene, for deres del, drejer sig udelukkende om

65. Dette eksempel tages op i IV.2.1.

særlige former for specialfokus. Principperne arbejder sammen, og de to sidstnævnte er i vidt omfang styret af tekstuelle strategier.

3.3. Tekstuelle strategier

Som vi så ovenfor, reflekterer allerede defaultledstillingen, at præfeltets topologi primært tjener til at understøtte budskabsstruktureringen og mere præcist ytringens integration i teskten. Således benyttes første del - den viste - til at angive ytringens "logiske" relationer til det foregående eller i sammenhængen i det hele taget, medens anden del angiver placering i tekstens tema-remaprogression og topiske udvikling. Specialfokalisering kan støtte og specificere disse virkninger. Særlig interessant i denne forbindelse er **temafokalisering**, for så vidt som den systematisk kan udnytte det LI, der befinder sig mellem præfelt og verbalfelt. Den specielle effekt føles måske særlig tydeligt i benægtede ytringer, især af typen (125), hvor man klart har indtryk af, at nægtelsen går på subjektet:

(125) Paul, lui, n'a pas battu le chat avec le bâton.

men samme virkning er også til stede uden nægtelsen. Et hvilket som helst element (dog ikke valensled og enkelte adverbialtyper, som fx agens) kan placeres her med samme effekt, som det fremgår af følgende stribe eksempler:

(126) a. Ludo, *le dimanche*, avait fini par ne plus se montrer. (Queffélec *Noces* 237)
b. Un élément, *pourtant*, se révèle enfin déterminant. (*France-Soir* 12.3.91, 3)
c. La lune, *toujours*, influençait la météorologie. (Bréhal *Enfant* 50)
d. Erika, *tristement*, soupire : [...] (Morris *Fou* 176)
e. Jean Calmet, *à cette heure-là*, marchait tranquillement derrière l'oracle, [...] (Chessex *Ogre* 117)

(127) a. Ludo *ce matin-là* préparait le petit déjeuner maternel. (Queffélec *Noces* 73)
b. Le téléphone *soudain* fut plus loquace encore qu'à son habitude : (Tillieu *Brassens* 251)
c. Puis il cédait à la panique, l'air *bruyamment* revenait en lui, le ciel reprenait sa transparence. (Chessez *Ogre* 21)
d. La peinture *à nouveau* s'écaillait. (Rihoit *Cythère* 132)
e. Un serpent *parfois* traverssait le chemin, les scolopendres vert et bleu se cachaient sous chaque pierre (Prou *Tonkinoise* 137)

(128) a. Mon père, *je l'ai souvent entendu raconter par ma mère*, était brouillé avec ses parents.

b. L'histoire de Jeanne d'Arc, *pourvu qu'on cueille les fruits sur la branche, c'est à dire qu'on prenne les faits dans les registres du procès*, est belle en toutes ses parties. (Barrès *Amitiés* 162; cit. Blinkenberg 1928:227-28)

Som det fremfår af eksemplerne i (127), er der ikke nødvendigvis komma i skriften, hvilket formentlig skyldes, at der i disse tilfælde ikke er indtænkt en pause, men blot et intonationsbrud (jf. I.2.3.). I (128) har vi eksempler på, at hele sætninger kan placeres på denne særlige plads (jf. 4.).

Temafokalisering tjener ifølge princippet for tekstkohæsion ved fokalisering (I.6.9.) til at sætte tema i relation til noget andet. Undersøgelser viser, at der i eksempler som ovenstående er tale om markering af en særlig form for temaskift. Dette emne berøres igen i III. og IV.

4. Indskud og udskud

Som vi har set i 2. og 3. ovenfor, indeholder den franske ytring ofte segmenter, der føles ikke umiddelbart at høre med til den grundlæggende (basis)struktur. Der kan være tale om størrelser placeret allerførst eller allersidst og adskilt fra resten ved et intonationsbrud (og evt. en pause), og der kan være tale om størrelser, der er skudt ind som en slags parentes et sted inde i ytringen. Der findes mange forskellige typer og næppe nogen term, der dækker dem alle. Franske lingvister taler om "détachement", "incises", "incidentes", "dislocations" osv.; men definitionen af disse begreber er oftest uklar.

Disse segmenter udgør en meget heterogen gruppe både syntaktisk og funktionelt. To forhold legitimerer en fælles behandling af hele gruppen. For det første det faktum, at alle typerne udviser nogenlunde de samme prosodiske egenskaber, hvorved de samlet adskiller sig fra andre ytringssegmenter. Mere præcist befinder de sig alle på nær den løse frontplads i en ikke-integreret position som defineret i I.2.4. Det er formentlig denne prosodiske egenskab, der umiddelbart giver fornemmelsen af, at der er tale om størrelser, som i en vis forstand er fremmedelementer, som er skudt ind i eller måske ud af ytringen (jf. Morel 1996:336). Dermed føles også, at de semantisk/funktionelt fungerer som en slags ekstra, evt. parentetiske størrelser. For det andet, og som et korrelat til det prosodiske, har de en næsten fri placering i den lineære dimension af den bidimensionale struktur.

Vi vil benytte termen **skud** som fællesbetegnelse for alle disse forskelligartede segmenter, og vi vil foreslå en (overvejende) prosodisk definition/afgrænsning[66]:

(129) Et **skud** er et (ikke-integreret) segment, der enten
- udtales med parentesintonemet /PAR/, eller
- er placeret på den *løse frontplads* (jf. 3.).

Parentesintonemet er ikke muligt i frontalposition, og man kan måske diskutere, om størrelser placeret på den løse frontplads opfører sig så forskelligt fra andre skud, at de burde behandles for sig. Syntaktisk og funktionelt opfører visse typer (dislokering, frie prædikativer osv.) sig dog på samme måde i spidsstilling som i de andre mulige skudstillinger, og derfor har vi valgt at søge at indfange dem i anden del af definitionen. Den forskel, der kan registreres mellem spidsstillede og andre skud hænger direkte sammen med, at skuddet i spidsstilling kommer til at fungere som tematisk ramme for resten af ytringen (jf. 3.2.)[67].

Vi vil endvidere benytte termen **basis** som betegnelse for (resten af) den sætning, skuddet er tilknyttet[68].

I hvert af de følgende eksempler er det kursiverede segment et skud efter definition (129), medens resten af eksemplet udgør basis:

(128a) Mon père, *je l'ai souvent entendu raconter par ma mère*, était brouillé avec ses parents.

(130) Il y a un moment de l'histoire *c'était le Carnaval* où ils se sont tous déguisés.

(131) Pierre a dit, *et il a raison*, qu'il vaut mieux ne pas inviter Luc.

(132) Les deux petits voyous, *parce qu'on les appelle ainsi dans le village*, étaient toujours là quand je suis revenu.

---

66. I et forsøg på at undgå misforståelser har vi valgt at undgå allerede etablerede termer. Det kunne være fristende at bruge en af de to termer foreslået af Povl Skårup i hans disputats fra 1975: *ekstraposition* og *suspension*. Ekstraposition har imidlertid hos Skårup en rent syntaktisk anvendelse og dækker helt andre segmenttyper, og suspension, der synes at være både syntaktisk og semantisk motiveret, dækker kun en mindre delmængde af vores skud, jf. Skårup (1975:420,428,429).
67. Definitionen giver dog problemer for visse typer venstredislokering, se III.1.2. Det hænger muligvis sammen med, at der fra et makrosyntaktisk synspunkt findes to typer venstredislokering, jf. Berrendonner & Reichler-Béguelin (1997).
68. Denne betegnelse er inspireret af Hanne Leth Andersen (1997), der anvender den på lignende måde i sit arbejde.

(133) Les élèves, *qui dormaient*, ont été punis.

(134) Bonjour, *dit-il en entrant par la porte*, il fait vraiment beau aujourd'hui.

(135) Mais le corps médical reste, *semble-t-il*, l'obstacle le plus important à l'humanisation de l'hôpital.

(136) Une dame se trouve donc au rayon des conserves, *j'ai l'impression*, et a priori elle vient juste de rentrer dans le supermarché.

(137) *Sans rire*/*Toute plaisanterie mise à part*, est-ce que tu viens ou non ?

(138) *A vrai dire*, si la vaillance était prise comme seul critère pour décider du résultat, le partage des points serait, *de toute évidence*, équitable.

(139) (...) et donc, par la fenêtre, on peut voir *effectivement* une chaîne de montagne au sommet très pointu.

(140) Toute interprétation d'un énoncé dépend du contexte, et en dernier lieu, toute étude du sens doit, *par conséquent*, se référer au contexte — *réel ou imaginé* — des énoncés examinés.

(141) *En effet*, *d'une part*, la langue étudiée peut être caractérisée (...). *D'autre part*, il faut concevoir même les données écrites comme étant pourvues d'une intonation.

(142) Les pays industrialisés, *surtout*, ont modifié profondément leur politique pétrolière.

(143) Il est difficile, *évidemment*, de juger d'une âme d'après un léger mouvement des lèvres.

(144) a. Le fils de notre voisin, *peut-être*, a compris de quoi il s'agit.
b. Le fils de notre voisin a compris de quoi il s'agit, *peut-être*.

(145) a. *Dans le jardin de son grand-père*, Jean Durand joue avec ses petits copains.
b. Jean Durand, *dans le jardin de son grand-père*, joue avec ses petits copains.
c. Jean Durand joue avec ses petits copains dans le jardin de son grand-père.

(146) a. *Au printemps 1940*, les armées allemandes envahissent les pays scandinaves.
b. Les armées allemandes, *au printemps 1940*, envahissent les pays scandinaves.
c. Les armées allemandes envahissent les pays scandinaves au printemps 1940.

(147) Homme enfin selon le cœur de Dieu, comme il le nomme lui-même, et qui, *par sa pertinence,* a fait tourner son crime à la gloire de son Créateur.

(148) J'écris cela sans rire, et en levant la tête je me regarde, *sans rire*, dans le miroir.

(149) a. Pierre, *mon voisin*, s'en est allé.
b. Pierre, *furieux*, s'en est allé.

(150) a. Jean, *sa femme*, il la bat.
b. Je ne les sais pas, *les paroles*.
c. *Les paroles*, je ne les sais pas.
d. Je l'aimai, *sa femme*, dès que je la vis.

(151) Vous savez que je n'y crois pas du tout, *à votre lettre à Vénus* et *à votre colombe*.

(152) Le voisin a tout raconté, *l'imbécile*.

(153) *Le chocolat*, j'aime

(154) a. Dis donc, *Maman*, ...
b. *Gendarme*, vous êtes un daim.

(155) Il n'y a rien à faire, *hélas*!

(156) Ce que j'écris aujourd'hui, *ayant dépassé la quarantaine, en pleine force et en plein équilibre intellectuel* doit, *de toute évidence*, prévaloir contre ce que je pourrai penser ou écrire à la fin de mon existence, lorsque je serai physiquement et moralement diminué par l'âge ou par la maladie. (Martin du Gard, Jean Barois, p. 359)

(157) La critique impitoyable de l'Etat se concilie ensuite avec la nécessaire, *mais provisoire*, dictature du prolétariat, en la personne de ses chefs. (Camus *L'homme révolté*, 277; cit. Lago:164)

Skud er ofte blevet fremhævet som et særligt talesprogsfænomen. Som det fremgår af eksemplerne, er skud dog også ganske hyppige i skriftsprog. Visse typer er måske endda hyppigst i skriftsprog (fx frie prædikativer, appositioner og selvfølgelig inquit, der udelukkende forekommer i skriftsprog), medens andre nok er hyppigst i talesprog (dislokering, visse typer parenteser); men (næsten) alle typer forekommer i begge medier, når undtages skud uden for LI og OI, der kun forekommer i spontant talesprog (jf. I.2.3., note 11).

Det fremgår klart af ovenstående eksempler, at skuddene efter den prosodiske definition udgør en broget forsamling af segmenter, der intuitivt er ret forskellige indbyrdes. Man genkender forholdsvis let forskellige typer, der er behandlet af grammatikerne under forskellige betegnelser.

Lad os se nærmere på de enkelte eksempler ovenfor. I (128a) til (133) har vi indskudte sætninger, helsætninger i de tre første og ledsætninger i de to sidste. (128a) er typisk skriftsprog, medens (130) er typisk talesprog. Resten er næppe markeret for medie. (131) er speciel ved at være indledt af et sideordnende konjunktional. I (132) og (133) har vi indskudte ledsætninger. I (134) er der tale om et inquit og i (135) og (136) om inquitlignende indskud, der dog fungerer som adverbialer. I (137) til (144) finder vi forskellige former for sætningsadverbialer og konnektorer, i (145) og (146) sceniske adverbialer og endelig i (147) og (148) andre adverbialer. (140) (anden kusiverede konstituent) og (149) viser eksempler på appositioner og et frit prædikativ og (150) til (153) på dislokeringer (i (153) taler man dog traditionelt om topikalisering). I (154) har vi vokativer, i (155) en diskurspartikel, og endelig viser eksemplerne (141) og (156), hvorledes skuddene kan stuve sig sammen på den samme position i sætningen. Eksemplet i (157) er af en helt speciel type, der os bekendt ikke har fået noget navn i den lingvistiske litteratur, for så vidt som det overhovedet er behandlet. Dette skud er skudt ind i et overordnet intonem, og dets funktion er at angive en hierarkisering af informationen (se 2.2.). Som det fremgår af denne hurtige gennemgang, er selve de betegnelser, man anvender for de forskellige typer, af helt forskellig natur. I nogle tilfælde er det den benyttede konstituenttype, der anvendes, i andre den syntaktisk funktion og i atter andre konstruktionstypen.

Det eneste, skuddene umiddelbart har til fælles, er altså prosodien, også selv om nærmere udersøgelser, som vi skal komme ind på senere (i III. og IV.), faktisk afslører, at der er mindre, systematiske prosodiske forskelle mellem de forskellige typer. Enhver konstituenttype synes at kunne placeres som skud, og skuddene kan indgå i

adskillige forskellige relationer med basis. Man kan dog nævne et syntaktisk fællestræk, som hænger direkte sammen med den prosodiske karakteristik: Placeringen af en konstituent som skud markerer, at denne ikke tilhører den grundlæggende sætningsstruktur. Der kan fremføres mindst to yderligere argumenter for denne særlige syntaktiske status:

- Bortset fra i spontant talesprog[69] placeres skuddene næsten udelukkende ved sætningens latente og obligatoriske intonationsbrud (LI og OI, jf. I.2.3.). Placering uden for LI og OI fører altid til mere eller mindre afvigende ytringer med deraf følgende specielle semantiske og diskursive virkninger.
- Skuddene kan hobe sig op på en given placering (jf. eks. (?)). Der er tilsyneladende ingen sprogsystematisk begrænsning på deres antal i en ophobning (men der er selvfølgelig kognitive begrænsninger).

Selv om skuddene altså ikke tilhører den fundamentale sætningsstruktur, har de i mange tilfælde ret præcise syntaktiske relationer til basis. Disse relationer har indflydelse på skuddenes placeringsmuligheder. Alle skud har flere muligheder for placering i sætningen (jf. ovenfor), og positionsvalget er i de fleste tilfælde underkastet principperne behandlet i I. De enkelte typer skud afviger imidlertid stærkt fra hinanden syntaktisk og funktionelt og vil derfor blive behandlet i forskellige kapitler. Placeringen af skud uden egentlig syntaktisk relation til basis styres udelukkende af principper for variabel ledstilling, og vil derfor blive behandlet i dette afsnit (IV.). Det drejer sig om forskellige adverbialtyper, om egentlige indskud og parenteser og om helt specielle former som fx vokativer og interjektioner, der er fundamentalt anderledes end alle andre skud. Skud med syntaktisk relation er derimod underlagt nogle restriktioner, der netop skyldes deres særlige bånd til basis. Det drejer sig i første række om dislokering, appositioner og frie prædikativer. Dislokering (af valensled) kan ligefrem opfattes som en særlig sætningsstruktur. Principperne for variabel ledstilling spiller her kun en minimal rolle, og dislokering behandles derfor i et selvstændigt kapitel (III.). Det er langt mere kompliceret at gøre rede for placeringen af appositioner og frie prædikativer, som det i øvrigt kan være vanskeligt at holde ude fra hinanden. Disse underkastes derfor en nærmere analyse i 3. Del.

69. Som vi kun behanlder sporadisk, jf. I.2.1..

III. DISLOKERING[70]

Som det fremgår af de foregående afsnit, er det franske sprog kendetegnet ved en ret rigid, overvejende syntaktisk styret ledstilling, specielt mht. valensled. (Ikke-klitisk) subjekt står normalt (dvs. i defaultledstillingen, jf. I.3.2.) umiddelbart foran og (ikke-klitisk) objekt og adjekt umiddelbart efter verbalfeltet. Subjekt kan endvidere findes efter verbalet i inversionsstrukturer; men også disse er hovedsagelig styret af syntaktiske principper, og i alle tilfælde tilhører valensleddene den basale sætningsstruktur.

Denne ret faste ledstilling kan imidlertid brydes op, ved at visse led placeres uden for den grundlæggende struktur som skud (jf. I.4.). Det gælder især for ikke-valensled; men også valensled kan indgå i særlige syntaktiske strukturer, der udnytter visse egenskaber ved skud. I disse dislokeres valensleddene og placeres helt uden for sætningskernen. De står enten helt til venstre (*venstredislokering*) eller helt til højre for sætningskernen (*højredislokering*) og er oftest sætningens første eller sidste element. Dislokering giver altså fransk nogle af de samme muligheder, som et sprog med "fri ledstilling" har. Som hovedregel skal et sådant dislokeret valensled "kopieres" i sætningen ved et klitisk pronomen, der angiver dets syntaktiske funktion. Der er dog visse undtagelser fra denne regel.

Man kan skelne mellem tre hovedformer for dislokering:

- **Venstredislokering med kopi** (**VD+**: *Cet homme, je le connais*)
- **Venstredislokering uden kopi** (**VD-**: *La prison, elle connaît*)
- **Højredislokering med kopi** (**HD** : *Je le connais, cet homme*)

For mange grammatikere er tilstedeværelsen af en pronominel kopi en betingelse for at tale om dislokering. VD-, som er et udpræget talesprogsfænomen, behandles ofte slet ikke, og når denne struktur endelig omtales, kaldes den hyppigst for topikalisering. Vi mener dog, at konstruktionen har så mange lighedspunkter med de "rigtige"

70. Tak til Marianne Hobæk Haff og til Povl Skårup, der begge har læst en tidligere udgave af dette kapitel. Vi har haft stor glæde af deres kommentarer.

dislokeringer[71], at det er rimeligst at behandle de to typer samlet. Højredislokering uden kopi eksisterer ikke på fransk.

Dislokering er altså defineret som en konstruktion, hvori et (eller flere) valensled er placeret uden for selve sætningen, til højre eller til venstre for denne. Det dislokerede segment, som vi fremover vil kalde **dislokatum**, vil derfor oftest udgøre sit eget intonem (som skud, 4.), hvilket vil sige, at det er adskilt fra resten af sætningen ved intonationsbrud. Dette er dog ikke altid tilfældet, og de prosodiske forhold ved dislokering er i det hele taget ret komplicerede. Især i talesprog kan ikke-valensled undertiden indgå i strukturer, der minder meget om dislokering. Det ser man fx i en ytring som:

(158) Dans les Voges, on y trouve des fermes auberges.

der nævnes af Riegel et al. (1994, 426), som fremhæver, at denne struktur er hyppig i talesprog, men "condamné par la norme descriptive". Vi kommer tilbage til sådanne særlige tilfælde i afsnit 5.

De tre dislokeringshovedtyper af adskiller sig indbyrdes på en række punkter, både mht. prosodi, syntaks og (diskurs)funktion. Vi vil derfor behandle dem hver for sig for til sidst at se på mulige kombinationer. Dertil kommer nogle særlige tilfælde, vi vil se på til sidst (5.).

1. Venstredislokering med kopi (VD+)

Som Fradin (1990) har vist, bør man ud fra prosodien adskille to hovedformer for VD+, nemlig VD+ *med intonationsbrud* og VD+ *uden intonationsbrud* (dislokatum er kursiveret i eksemplerne i denne artikel):

(159) *Pierre* il est toujours prêt à nous aider.

(160) *Mon père* il a tout réparé tout seul. (Fradin 1990:7)

(161) *Son idée*$_{(,)}$ elle n'est pas difficile à saisir. (Blinkenberg 1928:41)

71. Som også forekommer hyppigere i talesprog end i skriftsprog, omend frekvensforskellen næppe er så udpræget her. Se I.2.1. vedr. vort syn på forholdet mellem talt og skrevet sprog.

(162) *Ce drame entre la glèbe et l'homme, que Millet suit avec une mâle émotion*, il n'est agrémenté d'aucun effet pittoresque. (ibid.)

Ytringerne i (159), (160) og (161) kan udtales med eller uden intonationsbrud efter det dislokerede subjekt (og kan altså have begge strukturer), medens det lange subjekt i (162) gør en pause foran det klitiske subjekt obligatorisk. Vi skal se, at de to strukturer adskiller sig fra hinanden funktionelt.

1.1. VD+ med intonationsbrud

VD+ med intonationsbrud er uden sammenligning den oftest studerede form for dislokering. Den findes i alle stillag, omend den nok er hyppigst i det talte sprog.

Alle valensled kan venstredislokeres, men subjektet dog langt hyppigst. Således berører hele 90% af dislokeringerne i Barnes' (1985) korpus subjekt. Som noget særligt kan et adjekt dislokeres med eller uden sin præposition:

(163) a. *A Jean*, je ne lui donnerai rien[72].
b. *Jean*, je ne lui donnerai rien.
c. Je ne lui donnerai rien, *à Jean*.
d. *Je ne lui donnerai rien, *Jean*.

Som det fremgår af eksemplerne i (163), er dette umuligt ved højredislokering.

Både nominalsyntagmer og ikke-klitiske pronominer kan dislokeres. Ifølge den gængse opfattelse er der dog nogle særlige begrænsninger på det venstredislokerede nominalsyntagme, idet det ikke skal kunne have ubestemt specifik reference:

(164) Un chien blanc m'a mordu.
a. **Un chien blanc*, il m'a mordu.
b. *Un chien blanc*, il vous donnera toujours plus à faire qu'un chien noir.

Det ubestemte syntagme *un chien* er muligt som almindeligt subjekt, men dislokeret kan det kun forekomme med non-specifik eller generisk reference som i (164b.). Vi skal se, at denne regel, der er formuleret klarest af Larsson (1979:12), er for unuanceret.

---

72. Denne type forekommer tilsyneladende sjældent med dativ uden for lingvisternes laboratorier. Således findes den slet ikke i Claire Blanche-Benvenistes korpus. I talesprog anvender man i stedet ytringen *A Jean, je ne donnerai rien*, altså strukturen VD- (jf. Blanche-Benveniste et al. 1990:84). Typen forekommer dog med andre former for adjekt, som vi skal se i 1.1.3.

Dislokatums form hænger sammen med dislokeringens funktion. Det er klart påvist, at VD+ (med intonationsbrud) er diskursivt motiveret. Konstruktionen tjener tilsyneladende primært til at markere tematisering eller topik; men der har været og er stadig stor diskussion om, hvilken slags topik (diskurstopik/ytringstopik), der er tale om, og om, hvorvidt yderligere funktioner kan spille ind. For eksempel kan man ofte klart skelne en kontrastfunktion som i (165):

(165) Sur la table, il y avait une pomme et une poire. *La poire*, je l'ai mangée ; *la pomme*, je l'ai mise dans le frigo. (Geluykens, 1992:145)

Vi vil søge at vise, at der mellem dislokeringens form og funktion er en snæver sammenhæng, som i vidt omfang kan forklare de mere nuancerede diskursfunktioner, der er blevet afdækket.

1.1.1. Dislokering og fokalisering

Det følger direkte af vores fokaliseringsteori udviklet for fransk, at dislokeringen rent sprogligt er markeret som en særlig type specialfokus. To aspekter af denne teori er specielt væsentlige i denne sammenhæng og skal derfor rekapituleres her (se i øvrigt I.6.):

1. Der skelnes mellem **simpelt fokus**, hvis formål blot er at identificere det fokaliserede element inden for et paradigme, og **specialfokus**, der foruden identifikationen også har andre (specialiserede) formål. Specialfokus ledsages af særlig akcentuering.
2. Fokaliseringen finder sted inden for et **fokaliseringsdomæne**, som er en del af sætningen, der er afgrænset syntaktisk og/eller leksikalsk. Fokaliseringsdomænet er karakteriseret prosodisk ved at blive afsluttet med en stærkt stigende eller faldende melodisk kurve, som markerer en (overordnet) intonemgrænse.

Lad os nu se nærmere på VD+ med intonationsbrud. Fonetisk manifesterer bruddet sig ved, at sidste stavelse udtales med en stærkt stigende melodisk kurve, der normalt - men ikke altid - ledsages af en pause (jf. Boulakia 1995)[73]. Dislokatum udgør derfor et fokaliseringsdomæne. Da det samtidig er sætningens første element, er det også te-

73. Den stærke melodisk stigning er det eneste konstante prosodiske aspekt ved dislokeringen.

ma[74], så samlet får vi, at det er fokaliseret tema. Vi nævnte i KapI.4.3., at dislokeringen netop tjener til at præcisere topik, hvorfor vi talte om topikalisering i denne forbindelse. Vi er nu i stand til at se hvorfor. Formålet med fokaliseringen må nemlig være at identificere det konkrete tema inden for et paradigme af mulige, men i øvrigt uspecificerede temaer. Tema præsenteres altså som resultatet af et valg foretaget mellem flere mulige temaer. Dette forklarer, at VD+ blokerer for gentagelse af samme tema fra ytring til ytring (jf. Martin 1992:242), for simpel gentagelse harmonerer dårligt med eksplicit markering af tema som resultat af et bevidst valg foretaget her og nu. Omvendt må man forvente, at det relevante paradigme på en eller anden måde allerede før ytringen er angivet i det diskursive univers; ellers ville det ikke være kognitivt muligt at etablere den angivne strukturering. Det stemmer fint med, at det dislokerede tema ofte er eksplicit nævnt tidligere i teksten (jf. Fradin 1990:22-23). VD+'s grundlæggende diskursive funktion ser altså ud til at være:

- Angivelse af lokalt topikskift.
- Genoptagelse og brug som topik af et tidligere tema eller del af et tematisk felt.

Derved skabes en særlig form for topikalsk kohæsion, og vi vil vise, at en række af de diskursfunktionelle nuancer, forskerne har afdækket, følger af denne grundfunktion.

1.1.2. Diskursiv(e) funktion(er)

Det er næppe tilfældigt, at det langt overvejende er subjekt, der dislokeres. Subjekt står allerede i sin normalposition som tema (jf. 3.1.) og er derfor prototypisk velegnet som topik. Dislokeringen tjener så til at specificere, hvorledes dette topik forholder sig til de andre topik i teksten, og kan i øvrigt samtidig give anledning til andre mere specialiserede, men hermed forbundne (diskurs)funktioner.

Den måske hyppigste og mest oplagte ekstrafunktion er en kontrastvirkning. Den opstår, når den stærkt stigende melodiske afslutning ledsages af en akcentuering (l'*accent d'insistance*), der netop i sin fri funktion angiver kontrastfokus (Nølke 1994a:136ff). Herved markeres en kontrastering med et andet element, som er eksplicit tilstede eller i det mindste (kognitivt) prominent (eng: *salient*) i teksten. Kon-

74. Efter Hallidays definition af tema som ytringens første element, jf. Halliday (1970). Se også Nølke (1994a,b) samt KapI.4.4. Som vi var inde på i dette kapitel, kan der dog være flere temaer i samme ytring, og faktisk finder man da også ytringer, hvori det dislokatum ikke er ytringens første element. Togeby giver følgende eksempel (1985: 78): *Et, certainement, aujourd'hui, tous ces malheureux, je les sens mes égaux*. Dette ændrer dog intet ved dislokatums status som fokaliseret tema og dermed topik.

trastvarianten er ifølge Barnes' undersøgelser særlig hyppig ved dislokering af ikke-klitiske pronominer som i (166):

(166) *Moi*, je vais m'en aller. *Toi*, tu vas rester.

Tilsyneladende spiller kontrastvirkningen også ofte ind ved dislokering af objekt og adjekt (jf. eksempel (165)). I det hele taget ser det ud, som om dislokering af pronomen og af ikke-subjekt har det tilfælles, at de ikke har yderligere diskursfunktioner end de allerede nævnte. Det er dog af hver sin grund, som vi skal se nedenfor.

For at forstå hvorfor, må vi dog først se på, hvilke specialiserede (yderligere) funktioner dislokerede subjektsnominalsyntagmer kan have. Nuancerne ligger i, hvorledes genoptagelsesfunktionen manifesterer sig. Lingvister, der har beskæftiget sig med engelsk, har hævdet, at VD+'s grundfunktion er at introducere ny - oftest endda splinterny information. Dette synes umuligt på fransk, hvilket bl.a. kommer til udtryk ved, at man kun yderst vanskeligt kan have ubestemte syntagmer med specifik reference i denne position (jf. (164)). Det passer også med, at topik skal tilhøre en form for tematisk felt eller område, der allerede eksisterer i diskursuniverset. Genoptagelsesfunktionen kan imidlertid ytre sig på forskellig måde, hvilket giver anledning til en række forskellige funktionelle nuancer. For det første kan forholdet mellem dislokatum og det tematiske felt variere. Der kan være tale om metonymi i bred forstand, om del/helhedsrelation, om egentlig identitet osv. For det andet kan relationen være mere eller mindre tydeligt angivet i teksten. Den klareste forbindelse har man ved kontrastvarianten. Mindre klare forbindelser kan give en funktion, der minder om den, der normalt udføres af konnektorer. Det gælder især, når dislokatum indeholder et anaforisk (eller demonstrativt) element. Er forbindelsen endnu mindre klar, vil det let blive relationen til resten af den ytring, dislokatum forekommer i, der kommer i centrum, og vi får så en slags rammeeffekt. Disse forskelle er aldrig direkte markeret i selve dislokeringen, men udspringer af ko- og kontekst. Vi skal til gengæld se i 1.1.4., at nogle parallelle strukturer kan specialisere sig i særlige typer genoptagelse.

Det er desværre ikke muligt her at gå yderligere ind i disse ofte subtile nuancer. Det ville kræve en egentlig tekstlingvistisk tilgang. Ovenstående betragtninger sætter os dog i stand til at forstå, hvorfor pronominer og ikke-subjekter udviser et langt mindre nuanceret funktionsmønster. For de ikke-klitiske pronominers vedkommende hænger det sammen med disses inhærente deiktiske værdi (jf. Nølke 1997c). Kombinationen af den markerede funktion 'temaskift' (ellere rettere topikskift, jf.

1.1.1.) og den særlige akcentuering, deiksis oftest ledsages af, udløser nemlig næsten automatisk en kontrastvirkning. For objekter og adjekter skal grunden snarere findes i den fremrykning fra en remaposition til en temaposition, VD+ medfører. Objekter og adjekter er ikke prototypisk topiske, og selve tematiseringseffekten, der forvandler dem til et topisk element, kommer derfor til at stå stærkt i interpretationsprocessen - evt. kombineret med en kontrasteffekt. Hvis denne forklaring holder stik, vil nærmere undersøgelser af de relativt få tilfælde af venstredislokerede ikke-subjekter måske afsløre, at de faktisk har ekstrafunktioner, der blot hidtil er gået upåagtede hen.

Lejlighedsvis kan dislokeringen udnyttes til formål, som ikke nødvendigvis har noget (direkte) med den diskursive funktion at gøre. Et muligt ekstramotiv til VD+ kan være, at den tillader fri-ordstillings-effekter, som man ser det på fx slaviske sprog. Man kan nemlig have en ophobning af venstredislokeringer i samme ytring (se også afsnit 4.):

(167) a. *Moi*, *la voiture*, je ne l'ai pas vue.
b. *La voiture*, *moi*, je ne l'ai pas vue.

Den subtile betydningsforskel mellem (167a.) og (167b.) skyldes en forskel i den hierarkiske tema-remastruktur, idet første element er det overordnede tema og dermed udgangspunkt for hele ytringens budskabsstrukturering (jf. I.3.3). Især ved pronominer, hvor dislokering muliggør forskellige former for tilføjelser og kommentarer til pronominet, kan dislokeringen tjene helt specifikke (ekstra) formål:

(168) a. Mais *moi*, personnellement, j'en suis pas.
b. *Toi* surtout, tu devrais comprendre.
c. [...], mais, *lui* non plus, il ne dormait pas. (J. Vernes *Le tour du monde* 181)

Også for nominal- og præpositionssyntagmer kan noget lignende dog gøre sig gældende:

(169) Même, même *à la corde à nœuds*, j'savais pas y monter. (Barnes 1985:13)

Følgende eksempel er interessant i denne sammenhæng:

(170) *La très célèbre cathédrale*, dès en arrivant, elle s'indique (Loti, cit. Gadet)

Her kunne pronominet *elle* principielt udelades, og vi ville så have en ganske almindelig sætningsstruktur med udnyttelse af det latente intonationsbrud, der på fransk findes efter det ubundne subjekt (jf. I.2.3.). Det er altså alene tilstedeværelsen af kopien, der definerer dislokeringen i denne type eksempler. Havde verbalgruppen været fonetisk tungere, ville en udeladelse af pronominet have forekommet naturlig; så i den forstand kan man sige, at det er rytmiske hensyn, der motiverer dislokeringen i dette tilfælde. Hvis man sammenligner eksemplet med eksempel (171):

(171) (...), mais le texte qui en était résulté, ne reprenait pas cependant les formules qui avaient été utilisées en 1971. (Couchez *Procédure civile* 191)

som er uden dislokering, men hvori der alligevel er komma mellem (ubundet) subjekt og verbalfelt, fornemmer man, at den udvidede brug af dislokering på moderne fransk hænger sammen med eksistensen af et latent intonationsbrud umiddelbart foran verbalfeltet. Herved adskiller fransk sig afgørende fra de germanske sprog, så det bør ikke undre, at betingelserne for dislokering på fransk adskiller sig væsentligt fra dem på fx engelsk.

1.1.3. Særlige syntaktiske forhold

Vi har hidtil slet ikke set på kopiens form. Ved dislokeret subjekt kan kopien enten være et personligt pronomen (*il, elle,* ...) eller et af de neutrale pronominer *ce* og *cela* (*ça*). Der er en sammenhæng mellem kopiens form og dislokatums referenceforhold. Brug af neutralt pronomen fører ofte til generisk værdi:

(172) *Un cadavre*, ça tombe dès qu'on le touche. (Du Camp *Mémoires* 287)

I tilfælde som (172), hvor et substantivsyntagme genoptages med *ça*, synes dette altid at gælde. Forholdene er mere subtile i den overordentlig hyppige struktur 'dislok, *c'est* præd.':

(173) *La soupe à l'oignon*, c'est bon. (Larsson 1979:138)

(174) *Les vieilles gens*, c'est fragile, vous savez.

(175) M: [...] parce que j'ai trouvé un vrai.
E: Non, mais ça fait du bien, quand tu as nagé.
C: Pourquoi ? Qu'est-ce qu'y a ? C'est quoi le vrai ?
M: Ah *le vrai sauna*, c'est magnifique, c'est magnifique.
(Barnes 1985:31)

Nogle lingvister (fx Larsson 1979) har ligefrem fremført, at genoptagelse med *c'est* automatisk giver generisk læsning. Barnes (1985:53) præsenterer imidlertid en stribe eksempler, der tydeligt viser, at denne påstand er for stærk. For eksempel:

(176) *La table sur laquelle on mange*, c'est dans la salle à manger.

(177) *Tours*, c'est connu.

I disse eksempler tillader selve dislokatums form ikke en generisk læsning. Det kan dog også være situationen, der afgør:

(178) (Efter at være blevet tilbudt en appelsinjuice):
Oui, *un jus d'orange*, c'est très bien, oui.

Og *ce* kan være obligatorisk, simpelthen fordi dislokatum er *ça*:

(179) *Ça*, c'est ma dernière proposition.

Måske kan man opretholde, at Larssons regel gælder for skriftsprog. Det er jo velkendt, at skriftsproget ofte foretrækker et personligt pronomen, hvor talesproget anvender *ce*. Det forekommer da også naturligt at erstatte *ce* med *elle* i (176) og (177), hvorimod dette virker vanskeligere i det stærkt situationsbundne eksempel (178). Barnes (1985:54) foreslår, at man i stedet for at se på det neutrale pronomen snarere først bør søge at præcisere de personlige pronominers anvendelsesbetingelser, således at det neutrale pronomen bliver en slags alt-andet-lige løsning. Hun foreslår, at de personlige pronominer refererer til individuelle entiteter, og at prædikativet angiver en inhærent egenskab i entiteten. Denne analyse forudser, at de personlige pronominer også kan anvendes ved (individualiseret) generisk læsning som i (164) nedenfor. Dette problem kan dog næppe anses for at være endeligt løst.

På et andet punkt har der til gengæld indtil for ganske nylig været udbredt enighed: Dislokatum skal ikke kunne have ubestemt, specifik reference. Eksempler som (164) er blevet fremført til illustration af dette forhold (jf. afsnit 1.1. ovenfor):

(164) Un chien blanc m'a mordu.
a. **Un chien blanc*, il m'a mordu.
b. *Un chien blanc*, il vous donnera toujours plus à faire qu'un chien noir.

Man støder dog lejlighedsvis på eksempler, hvor denne begrænsning ikke synes at gælde. Denis Apothéloz (1997) præsenterer følgende eksempel (dog uden at forklare det):

(180) On tire un numéro et celui qui a le numéro il a gagné. *Un copain d'à côté*, il a gagné ça, il a gagné vingt-cinq milles balles.

Claude Muller (under udgivelse) har for nylig påvist, at konstruktionen er mulig, blot kræver den, som vi skal se, at ganske bestemte kontekstuelle betingelser er opfyldt. Han sammenligner bl.a. eksempler som:

(181) **Un porte-manteau*, il est derrière le comptoir. (fra Berthoud 1994)

(182) *Une vendeuse rousse avec un foulard vert*, elle se trouve au second comptoir.

(183) *Une décapotable vert pomme*, elle a tourné à gauche il y a 5 minutes.

(184) — Je cherche une scie sauteuse.
— *Une scie sauteuse*, je l'ai vue derrière l'établi.

Der er klart tale om ubestemt, specifik reference i (182), (183) og (184). Det afgørende er, at den ubestemte reference svarer til en unik og specificeret entitet i disse eksempler i modsætning til, hvad der gælder i (181). Med andre ord stiller konstruktionen særlige krav til genoptagelsesfunktionen. Det tematiske felt skal være således konstrueret, at det er let at konstruere en unik og specificeret entitet ud fra det. Begge Mullers eksempler er (eller forestilles lettest som[75]) dialogale. Det dialogale tillader,

75. Man kunne måske foranlediges til at tro, at Mullers eksempler kun kan forekomme med en egentlig ekko-læsning. Derved ville de som sådan intet vise, da alle strukturer principielt kan forekomme i ekko-læsning. Imidlertid tyder den klare forskel i akceptabilitet mellem (?) og (?), samt eksistensen af eksempler som (?) på, at Mullers forklaring holder stik. Men ekko-eksempler giver selvfølgelig maksimal kognitiv prominens.

at det tematiske felt er tæt på i tid, og derfor kognitivt prominent[76]. Samtidig indeholder selve det dislokerede nominalsyntagme attributiver, der præciserer referencen yderligere. Eksempel (181) ovenfor er derimod monologalt; men attributivet *d'à côté* tillader den nødvendige situationelle specifikation. Hele dette problemkompleks indeholder endnu mange dunkle punkter.

Et særligt fænomen opstår, når et adjekt dislokeres; det kan forekomme med og uden sin præposition:

(185) a. *Cette affaire*, je préfère ne pas en parler.
b. *Je préfère ne pas en parler, *cette affaire*. (Barnes 1985:7)

(186) *Le mariage*, je m'en moque, dit Victoria. Ce qui me met hors de moi, c'est qu'elle veut m'obliger à assister à ça,... (Stavinová 1985)

(187) *De la prison* on en sort vivant, pas de la guerre[77] (Céline, cit. Gadet)

Som (185) illustrerer, adskiller VD+ sig på dette punkt fra HD, der altid kræver tilstedeværelse af præpositionen. Imidlertid har konstruktionerne med og uden præposition hverken formelt eller funktionelt helt samme egenskaber. Med præposition finder man ifølge Blanche-Benveniste (1990:84ff) stort set kun det ikke-klitiske pronomen (se også note 72.). Som (187) illustrerer kan man dog have konstruktionen med A_{loc} og Berrendonner (1997:xx) angiver to autentiske eksempler med A_{neu}:

(188) Toutefois, *de leurs problèmes passés*, elles en tirent une fièreté certaine. (presse)

(189) Analysant les raisonnements (...) <Aristote> en isole des fragments (...) qu'il remplace par des formes. *A une proposition concrète*, il y substitue le schéma que cette position manifeste (...) (article scientifique)

Disse ytringer forekommer helt naturlige, og præpositionen er nødvendig for at få den ønskede betydning frem. Der er dog næppe tvivl om, at sådanne eksempler er sjældne, og vi er slet ikke stødt på nogle autentiske eksempler med dativ. Eksempler med ikke-

76. Der synes at være store forskelle på mulighederne i dialog og monolog. For eksempel er der normalt tale om temaskift, når en ny taler tager ordet, og det tillader, som vi har set, at det tematiske felt kommer tæt på i tid. Hele dette problemområde fortjener et grundigere studium, som inddrager makrosyntaktiske og andre tekstlingvistiske analyser, se fx Berrendonner & Reichler-Béguelin (1997).

77. Man bemærker den ytringsinterne kontrastive funktion i dette eksempel.

klitiske pronominer er langt hyppigere, og i overensstemmelse med vore analyser synes funktionen i sådanne tilfælde oftest blot at være kontrastering:

(190) a. *A eux* on ne leur parle pas.
b. *A toi* ça t'est arrivé.
c. *De ça* on n'en a jamais parle ensemble.

Kontrastvirkningen er også klar i (186) ovenfor, men måske mindre oplagt i (188) og (189), hvor selve tematiseringseffekten forekommer dominerende.

Konstruktionen med nominalsyntagme uden præposition er derimod hyppig:

(191) a. [...] *les femmes* je leur fais pas confiance.
b. Il y a un chapitre capital — *le héros* on lui coupe la tête.
c. *L'école* quand j'y vais je suis pas ravi.
d. *La politique* on nous en parle.
(Blanche-Benveniste 1990:85)

(192) *Ma mère, mon père,* elle lui parle[78]. (Ossipov 1997:197)

Man kan tale om en slags "semantisk dislokering" i disse tilfælde, for så vidt som det semantiske indhold dislokeres, medens den syntaktiske funktion - angivet ved pronominets form - kun udtrykkes inde i sætningen. VD+ synes her (foruden tematiseringen) at have en slags konnektorfunktion, idet det dislokerede nominalsyntagme tilsyneladende altid genoptager en leksikalsk størrelse fra en tidligere ytring. Det illustreres klart, hvis vi medtager mere af den sammenhæng, (191a.) forekom i:

(193) moi je connais les femmes et *les femmes* je leur fais pas confiance.

For at beskrive dette fænomen, taler Blanche-Benveniste om leksikalsk binding (*lien lexical*, 1990:85)[79].

78. Modsat Ossipov analyserer vi ikke (*à*) *mon père* som valensled (jf. Korzen 1987, 101) i denne struktur. Syntagmet opfører sig dog i denne sammenhæng som et valensled, så man kan tale om en overgangsstruktur. Se også afsnit 5.

79. Berrendonner & Reichler-Béguelin (1997) mener ligefrem, at tilstedeværelse eller ikke-tilstedeværelse af præpositionen i det spidsstillede adjekt svarer til to forskellige strukturer. Vi ser nærmere på deres alternative analyseforslag nedenfor i afsnit 5.

1.1.4. Andre tematiserende strukturer

VD+ er i konkurrence med andre strukturer, der har specialiseret sig i at fokalisere tema. Et kort kig på nogle af disse kan tjene til at præcisere dislokeringens funktion. Eksemplerne (194) og (195) repræsenterer en første type:

(194) Paul, lui, a réussi.

(195) Pierre, par contre, est toujours prêt à nous aider.

Udfyldningen af pladsen mellem ubundet subjekt og verbalfelt bevirker en temafokalisering (jf. I.6.). Formålet er imidlertid her et andet end dislokeringens. Forskellen ligger i det implicerede paradigmes natur. Modsat dislokeringen indeholder denne fokalisering instrukser vedrørende det implicerede paradigmes form; det konstrueres nemlig ud fra fokusdomænet, således at det i de to eksempler består af (andre) personer, der (på forhånd) kunne tænkes at verificere de samme prædikationer. Derfor udløser (194) og (195) inferenser bl.a. om, at disse prædikationer ville være falske for de andre medlemmer af paradigmet. En sådan semantisk struktur er helt fraværende ved dislokeringen. De to strukturer kan endda kombineres, så begge funktioner opnås:

(196) Vous en mettez du temps pour écluser votre godet. *Papa*, lui, il en avalait dix.

Andre strukturer ligger nærmere VD+:

(197) Quant à Pierre, il est toujours prêt à nous aider.

(198) Pour ce qui est de Pierre, il est toujours prêt à nous aider.

(199) En ce qui concerne Pierre, il est toujours prêt à nous aider.

(200) Pour moi, je suis né dans votre pays. (Voltaire, cit. Riegel et al.)

Disse strukturer betragtes undertiden som varianter til VD+ (fx af Riegel et al. 1994:430). Det støtter faktisk vores analyse. De introducerende elementer (*quant à, pour ce qui est de, en ce qui concerne* og *pour*) kan nemlig analyseres som eksplicitte temafokalisatorer (jf. I.6.5.), hvorved vi får samme grundlæggende struktur som ved dislokering. Som leksikalske fokalisatorer må de dog forventes at have nogle yderligere specifikke instrukser. Kjersti Fløttum (under udgivelse) har i en minutiøs analyse vist,

at dette gælder for *quant à*, der indfører en slags listelæsning. Det tema, der introduceres af *quant à*, er bl.a. altid led i en opremsning, hvori det aldrig er første element.

1.2. VD+ uden intonationsbrud

Denne variant, som vi så eksempler på i (159), (160) og (161):

(159) *Pierre* il est toujours prêt à nous aider.

(160) *Mon père* il a tout réparé tout seul. (Fradin 1990:7)

(161) *Son idée* elle n'est pas difficile à saisir. (Blinkenberg 1928:41)

ser ud til kun at eksistere for subjekt, hvilket ifølge Fradin (1990) skyldes, at det dislokerede og det klitiske subjekt i dette tilfælde følger umiddelbart efter hinanden. Da man ikke kan have to subjekter i samme sætning, er det derfor umiddelbart klart, at det ene må være dislokeret, og man har ikke brug for nogen prosodisk markering af dislokeringen. Hvordan det end forholder sig, er det klart, at subjekt ikke kan være fokaliseret i dette tilfælde, da det ikke udgør noget selvstændigt intonem. Det virker da heller ikke fremhævet på nogen måde, som det fremgår af følgende eksempel:

(201) *Ces Romains* ils sont fous.

Uden intonationsbrud vil (201) typisk anvendes i en situation, hvor man allerede taler om romerne, og hvor der således ikke er tale om noget temaskift, endsige nogen kontrastvirkning. Med intonationsbrud får man derimod automatisk temaskiftfunktionen, som vi har set.

Forklaring på VD+ uden brud må altså findes andetsteds. Varianten tilhører tilsyneladende udelukkende talesproget, og det er derfor nærliggende at søge forklaringen i mekanismer, der typisk er under udvikling i talesproget. For det første er det velkendt, at talesproget i vidt omfang benytter sig af præfabrikerede strukturer[80]. Helt specielt er verbet smeltet sammen med sine klitika i en sådan grad, at verbum plus klitiske pronominer snarest opfattes som ét ord (et makroord, jf. 1.1.), der præsenteres samlet. Det klitiske subjekt er altså automatisk til stede som en slags fleksiv, og dette har givet anledning til udviklingen af en fordoblingsmekanisme. Ossipov har i en

80. Allerede Blinkenberg taler om "phrases automatisées" (1928:26).

række undersøgelser vist, at VD+ uden intonationsbrud snarere end som egentlig dislokering, der involverer intonationsbrud, er at betragte som en halvautomatisk fordoblingsmekanisme, der er karakteristisk for moderne talesprog (fx Ossipov 1997). Denne analyse støttes (uafhængigt) af Berrendonner (1997), som har studeret en række forskellige ikke-kanoniske strukturer, der alle involverer en form for dublering eller spaltning af valensled eller dele af disse. Det drejer sig bl.a. om eksempler som de følgende:

(202) a. Je n'*en* connais pas *leur* nature. (mdt., foredragsholder)
b. Comment veux-tu garder le sens d'une ville si tu y enlèves sa substance qui *en* est *sa* nature. (presse)
c. Des solutions spontanément choisies par l'homme quelle qu'*en* soit *leur* optimalité. (article scientifique)

(203) a. Il possédait dans une île des Antilles une petite propriété, disait-il, *où* il pourrait *y* ancrer son bateau... (I. Frain)
b. ... ce valet de chiens *à qui* il va *lui* donner la fille d'une princesse... (B. Pivot, mdt. TV)

VD+ uden intonationsbrud er således snarest at opfatte som en mekanisk følge af en syntaktisk udviklingsproces i det moderne talesprog. Det er nærliggende her at se en parallel til den "semantiske dislokering" vi så i 1.1.3. i forbindelse med VD+ af adjekter. Valensled dubleres, således at den syntaktiske funktion varetages af et klitisk pronomen, medens det semantiske indhold placeres uden for makroordet (dvs. verbalet plus dets klitika). Da subjekt i denne struktur står på det frie subjekts normale plads i sætningen, er der for subjektets vedkommende, som vi har set, imidlertid strengt taget slet ikke tale om dislokering, og strukturen synes da heller ikke i almindelighed at have nogen speciel kommunikativ funktion.

Også de ikke-klitiske pronominer kan forekomme her:

(204) *Moi* j'suis pas bête.

(205) *Lui* (il) est toujours là.

Især kombinationen *moi je* er hyppig og har på det nærmeste udkonkurreret brugen af *je* alene i spontant talesprog - især når ytringen er den første i en intervention. *Moi je* fungerer her ligefrem som en turtagningsmekanisme[81].

I tredje person udelades det klitiske pronomen normalt:

(206) *Elle* préfère le café noir.

I skriften kan man ikke afgøre om *elle* er dislokeret eller ej i (205), og derfor siger grammatikerne, at man skal sætte komma i dette tilfælde. I talesprog er der dog intet problem. Her er de to former nemlig ikke ens, idet det ikke-klitiske pronomen er betonet.

1.3. Opsamling og konklusion

VD+ kan forekomme med eller uden intonationsbrud svarende til to forskellige (diskurs)funktioner. Med brud sker der en temafokalisering, hvilket indikerer en særlig form for temaskift. I dette tilfælde er dislokeringen diskursivt motiveret; den er et kohæsionsmiddel. Uden brud er dette ikke tilfældet. Dislokeringen har så ingen funktionel motivation, men er en simpel "mekanisk" variant af den normale sætningsstruktur. I praksis er det imidlertid ofte vanskeligt at afsløre den eventuelle tilstedeværelse af et intonationsbrud. Derfor kan fokaliseringen af tema opfattes som mere eller mindre stærk, og den kan altså undertiden helt forsvinde i det talte sprog. Tilsvarende kan temaskiftet opfattes som mere eller mindre markeret, og dislokeringen kan endda være helt uden mærkbar (diskurs)funktion.

Denne iagttagelse antyder, at der i alle tilfælde er tale om samme syntaktiske struktur. Der er tale om en syntaktisk fordoblingsmekanisme, der splitter et valensled op i en "semantisk" del placeret perifert i sætningen og en "syntaktisk" del udtrykt ved et klitisk pronomen. Dubleringen kan ledsages af et intonationsbrud. Dette er obligatorisk, når objekt eller adjekt venstredislokeres, fordi disse led herved fjernes fra deres defaultposition efter verbet. Intonationsbruddet medfører, at strukturen får særlige (diskursive) funktioner, hvilket hænger sammen med, at intonationsbruddet markerer dislokatum som et selvstændigt fokaliseringsdomæne. Det er altså kombinationen af

81. Hanne Leth Andersen har gjort mig opmærksom på, at det nok er *moi*, der alene er ansvarlig for denne funktion, som man også finder i ytringer som *Moi mes parents ils sont très ouverts*.

syntaktisk dublering og prosodisk markering, der er ansvarlig for de forskellige diskursive effekter, VD+ kan have.

2. Venstredislokering uden kopi (VD-)

Venstredislokering uden kopi som i:

(207) *La prison*, elle connaît.

er derimod en helt anden syntaktisk struktur. Den er ofte blevet omtalt som 'topikalisering' i analogi med topikalisering på fx engelsk og er i øvrigt et udpræget talesprogsfænomen. Mange grammatikere har også ligefrem opfattet strukturen som en anglicisme; men den har formentlig eksisteret hele tiden i fransk (Gadet 1991). Topikalisering er imidlertid for os en funktionel term og derfor uheldig at anvende om en specifik syntaktisk struktur. Noget andet er så, at strukturens grundfunktion er en tematisering af dislokatum, fuldkommen parallelt med, hvad der gælder for VD+, og af samme prosodosyntaktiske grund. Derfor vil funktionen også oftest være en topikalisering; men dette er som sagt ikke en strukturel beskrivelse.

Eksemplerne i litteraturen er forholdsvis få, hvilket nok netop hænger sammen med, at talesprog først de seneste år er blevet underkastet seriøse undersøgelser. Følgende sætning citeres igen og igen:

(208) *toute une ceinture de douros pour dépenser à la guerre*, il avait (Paulhan, citeret af blandt andre Damourette & Pichon, Le Bidois og Gadet)

Som det fremgår, kan dislokatum være ret så omfattende. Strukturen synes stort set forbeholdt dislokering af objekt. Claire Blanche-Benveniste, der er en af de få lingvister, som har foretaget grundige analyser af talesprogets syntaks, citerer nogle undersøgelser foretaget af Pohl (1984) og Sabio (1992), som viser, at nogle få verber tillader VD- af deres objekt. Det drejer sig især om *connaître*, *savoir*, *aimer*, *adorer* og *détester*. Hun nævner bl.a. følgende eksempler (1996:113):

(209) *La politique fiction*, vous connaissez : l'art de faire frémir.

(210) *ça*, elle peut comprendre.

(211) *les poireaux*, je déteste.

(212) Il faut dire que *la prison*, elle connaît.

(213) *Le sanglier*, tu aimes, petite fille ?

De få eksempler, Barnes (1985) nævner, er da også med verberne *savoir* og *aimer*[82]. Andersen (1997:108) viser, at VD- også kan forekomme ved ytringsverber og lignende:

(214) *Tu es en retard*, je constate

Konstruktionen forekommer dog også med adjekt, nok især med A_{dat}:

(215) a. A Jean, je ne donnerai rien. (Blanche-Benveniste et al. 1990:84)
b. A Pierre, je dis tout. (Berrendonner 1997)

Endelig forekommer VD- faktisk også med subjekt, nemlig ved pronominer i 3. person:

(216) *Lui* ne dit rien.

Strukturelt og funktionelt synes denne struktur at have nøjagtig samme egenskaber som eksemplerne ovenfor. (216) kan dog også analyseres som en ganske almindelig sætningsstruktur, hvori det ubundne subjekt blot er udfyldt af et ikke-klitisk pronomen. Vi er altså tilbage ved den type konstruktioner, vi diskuterede i 1.1.2. i forbindelse med eksemplerne (170) og (171):

(170) *La très célèbre cathédrale*, dès en arrivant, elle s'indique (Loti, cit. Gadet)

(171) (...), mais le texte qui en était résulté, ne reprenait pas cependant les formules qui avaient été utilisées en 1971. (Couchez *Procédure civile* 191)

3. Højredislokering

HD er langt mindre studeret end VD. Ved HD er der altid en anaforisk relation med et valensled som antecedent. Denne behøver imidlertid ikke bestå af et klitisk pronomen. Man kan skelne to typer HD efter antecedentens natur:

82. Det samme gælder de to eksempler fra Fónagy (1985) citeret i KapIII.4.1.1.: *Le parfum j'adore* og *Le cinéma je déteste.*

Almindelig højredislokering (*HD*), hvor antecedenten er pronominel og kan være et hvilket som helst valensled.

Kvalitativ dislokering, hvor antecedenten er et ubundet subjekt og den anaforiske forbindelse til dette evt. associativ.

Sætning (217) er et eksempel på kvalitativ dislokering:

(217) Le voisin a tout raconté, *l'imbécile*.

Kvalitativ dislokering har en prædikativlignende funktion, hvorved den nærmer sig frie prædikativer. Den adskiller sig i det hele taget væsentligt fra alle andre former for dislokering og vil ikke blive behandlet yderligere her, men vil blive taget op sammen med frie prædikativer og appositioner i 3. Del.

I modsætning til VD har HD altid kopi, og ved dislokeret adjekt er præpositionen altid med:

(218) Je vais lui dire deux mots *au patron*.

(219) Il est toujours prêt à nous aider, *Pierre*.

(220) Elle n'est pas difficile à saisir, *son idée*.

(221) Ils ne sont pas rares, *les gens que l'on voit arriver aux rendez-vous avec une demi-heure d'avance*. (Duhamel, cité de Blinkenberg, 1928, p. 48)

(222) Ça fait du bien, *un bain chaud*.

(223) Quelles idées tu as *toi* ?

HD har ret enkle formelle karakteristika. Der synes således ikke at være nogen begrænsninger på determinativbrugen, omend bestemt form også her er dominerende. Ligeledes kan såvel nominalsyntagmer som ikke-klitiske pronominer forekomme. Endelig har ytringer med HD altid den samme grundlæggende prosodiske struktur:

(224)

Sidste stavelse før dislokeringen udtales med en stærkt stigende melodisk kurve, og selve dislokatum udtales med en monoton melodi på et dybt leje (parentesintonemet).

Dette er en direkte følge af postfeltets struktur (jf. II.2.). Der kan forekomme mindre idiosynkratiske variationer; men den fundamentale struktur er obligatorisk (jf. Ashby 1994).

Medens de formelle egenskaber således er relativt enkle, er det straks vanskeligere at bestemme de funktionelle. Man kan med det samme slå fast, at funktionen må være helt forskellig fra den, man finder ved VD+. På grund af den prosodiske struktur kan dislokatum nemlig umuligt udgøre (en del af) et fokusdomæne og kan således ikke fokaliseres[83]. Selv om flere forskere (fx Martin 1992) også har talt om tematisering i forbindelse med højredislokering, må denne være væsensforskellig fra den, vi finder ved VD+. Det er bl.a. afslørende, at temafokalisatorerne (*quant à, en ce qui concerne* osv) er helt udelukkede ved højredislokering.

William J. Ashby (1988; 1994) har afdækket fire funktionelle typer i sit materiale: *clarification*, *turn closing*, *topic shift* og "*weak*", hvor "weak" er en betegnelse for tilfælde, hvor den pragmatiske motivation var svær at afdække. "Clarification" var hyppigst og "topic shift" sjældnest. Ashby giver bl.a. følgende eksempler på de fire typer:

(225) *Clarification*:

(Taler er ved at beskrive en venindes nye lejlighed)

C'est un appartement du dix-neuvième siècle. Il est renové. Oh, **elle** n'est pas vieille, **la maison**.

(226) *Turn closing*:

— Votre mari est-il de la région ?

— Oui, **il** est de Loches, **mon mari**.

(227) *Topic shift*:

C'était libéré par le maquis ici. C'est le maquis qui a fait la libération du coin. Déjà un petit peu, l'armée américaine était au nord de la Loire, jusqu'auprès de Tours ; oui au nord de la Loire. Elle était pas au sud. Et puis, **ils** étaient méchants à la fin, **les Allemands**. A la fin, quand ils ont vu que la situation était perdue, vous savez ? Oh ! Alors pour un oui, pour un non, on fusillait beaucoup ici.

83. Som alle sproglige elementer kan det underkastes specialfokalisering, specielt metalingvistisk (jf. Nølke 1994a,b); men det er sagen uvedkommende.

(228) *Weak*:

Je peux tuer à Chinon encore. Chinon, c'est encore dans l'Indre-et-Loire ; **c**'est à vingt kilomètres, **Chinon**. J'ai mon frère qui est boucher à Chinon, pareil que moi.

Ser man nærmere på Ashbys eksempler, forekommer etiketterne lidt tilfældige. Man kan i alle tilfælde tale om en form for 'clarification', medens 'turn closing' og især 'topic shift' i (227) snarere synes at være en tillægsfunktion, der forklares ud fra konteksten og placeringen i diskursen. Særlig utilfredsstillende er det selvfølgelig, at der er en restgruppe helt uden forklaring.

Ældre arbejder har nævnt en helt anden type funktion i forbindelse med højredislokering. Således nævner allerede Blinkenberg (1928), at strukturen ofte giver anledning til en emotiv læsning. Han nævner eksempler som:

(229) Il est excellent, *ce vin*.

(230) C'est renversant, *cette idée de papa*.

(231) Elle me plaisait pourtant bien, *Hortense*.

Nu kan det stærkt subjektive begreb 'emotiv' jo nok ikke siges at være veldefineret. Der er dog næppe tvivl om, at Blinkenberg har fat i noget, der svarer til en almindelig intuition. Selv om det er tydeligt, at der også er andre elementer i sætningerne (229) til (231), der bidrager til den emotive læsning, ser det nemlig ud til, at selve den prosodosyntaktiske struktur også hjælper til (se nedenfor). Sammenligning af HD og VD i følgende eksempler er slående i denne henseende:

(232) a. Je ne suis pas bête, *moi* !
b. *Moi*, je ne suis pas bête !

Medens (232a.) forekommer at have klar emotiv betydning - den vil typisk bruges som en lidt fornærmet modsigelse), er denne nuance helt fraværende i (232b.), der til gengæld lader forstå 'men det er du (han/hun/...).

Det er vanskeligt at se noget klart mønster i de ovenstående iagttagelser. Modsat VD+ synes HD dog ikke at have nogen egentlig diskursiv funktion; den fungerer inden for ytringens ramme. De få eksempler, Ashby har fundet på 'turn closing' og 'topic shift', kan forklares som afledte (se nedenfor).

For at forklare højredislokeringens funktion må man (i første omgang) skelne mellem, om dislokatum er pronominelt eller ej. For ikke-pronominelle højredislokata skal forklaringen efter al sandsynlighed, som allerede Blinkenberg så det, findes i den krystalliseringsproces, man kan observere på moderne fransk. Den fører nemlig til, at verbalet integrerer de klitiske pronominer for således at danne et makroord (jf. 1.1.), der så at sige ytres automatisk. Føler taler behov for at præcisere, hvem der er referent for et eller flere af valensleddene, kan han gøre det ved at tilføje dem efter verbalfeltet. Resultatet bliver højredislokering. Dislokeringen kommer så til at tjene som en specifikation af referenten. Nu kan en specifikation imidlertid have forskellige motiver. I løbende diskurs kan den skyldes usikkerhed med hensyn til selve den referentielle forståelse, og man får Ashbys første funktion ('clarification'). En særlig grund til denne usikkerhed kan være, at man uden at angive det på anden måde skifter topik - og man får Ashbys tredje funktion ('topic shift'). Endelig kan motivationen være svær at spore, og så har vi hans fjerde funktion ('weak'), der således ikke er en funktion i normal forstand, men blot en kasse, man putter de eksempler i, man ikke er i stand til at analysere til bunds. Analysen forudser altså direkte, at der må være denne funktionsmangfoldighed.

Modsat de ovennævnte tre funktioner kan man finde de to sidste - 'turn closing' (Ashbys funktion nummer 2) og emotiv værdi (Blinkenberg) - både ved pronominel og ikke-pronominel højredislokering. Disse funktioner kan forklares ud fra selve konstruktionens struktur. Hvis det fremgår af konteksten, at dislokatum refererer til topik for det diskurssegment, man er i gang med, er det naturligt at forestille sig, at man ved at stille det allersidst i interventionen kan angive, at denne er slut. Derved får HD den lukkevirkning, Ashby har noteret; men altså kun, hvis elementet allerede er topik, hvilket faktisk også gælder i alle de eksempler, Ashby har citeret. Endelig kan det vises, at ytringens prosodosyntaktiske struktur fremmer en emotiv læsning. For det første kan segmenter, der formidler emotiv værdi, vanskeligt underkastes almindelig fokalisering, fordi emotiv er vist og ikke sagt (jf. I.6.7.). Sådanne segmenter udtrykkes derfor ofte netop ved hjælp af parentesintonemet. For det andet er emotiv værdi ofte knyttet til gentagelse. Begge betingelser er opfyldt i højredislokeringen.

Krystalliseringsprocessen og selve strukturen forklarer altså alle de funktionelle træk, man kan konstatere ved højredislokering.

4. Kombination af dislokeringstyper

De forskellige dislokeringstyper kan kombineres indbyrdes. De bevarer deres funktioner, og der åbnes således for et ret så varieret funktionelt kompleks. Vi skal nøjes med at give et par eksempler:

(233) *Nous*, nous ne l'étions pas, peut-être, *fatigués* ? (Rostand, cit. Gadet)

(234) Il est rapide, *Philippe*. Quant à se limiter, *lui*, il sait.

(235) — Assurance pas assurance, *moi* si vous voulez mon avis *moi* j'aime mieux une voiture qui tient la route,...

(236) Tu ne crois pas, dit doucement Marceline, que tu devrais essayer de la retrouver ? — *Moi*, dit Gabriel, *moi* je retourne me coucher.

(235) og (236) viser gentagelse af samme dislokering omkring et indskudt element. Bemærk især (236), hvor det er et inquit - som jo typisk kun findes i skriftsprog - der forårsager dubleringen. I (237) får vi foruden dublering til venstre gentagelse til højre:

(237) Mais *moi* ma petite fille *moi* j'ai autre chose à faire *moi* ! que de rêver.

Sidste eksempel er særlig interessant:

(238) *Madame Dupont*, elle est née ici, *elle*.

VD+ sikrer, at man forstår, at *elle* er topik, og HD er pronominel og har derfor enten emotiv værdi eller lukkefunktion. Emotiv værdi synes mindre nærliggende, fordi der er tale om et proprium[84]. Tilbage står altså kun lukkefunktionen, og det synes da også helt klart at være den funktion, man fornemmer i denne ytring[85].

84. Skulle man alligevel fornemme en emotiv værdi, er det - netop fordi der er tale om et "ubelastet" proprium - klart, at denne må skyldes selve strukturen!

85. Selv om det naturligvis er vanskeligt at afgøre uden en større kontekst, kunne eksemplet tyde på, at den lukkefuntion, Ashby har afdækket, snarere er en "topik-lukkefuntion". HD tjener til at markere, at nu er taler færdig med dette topik. I monolog kan han fortsætte med et andet, i dialog kan modtager tage det samme topik op. Dette spørgsmål kræver større undersøgelser.

5. Særlige tilfælde

Ligesom den fremherskende tradition har vi ovenfor kun behandlet dislokering af valensled udfyldt af nominale eller pronominale størrelser. Andre konstituenter kan imidlertid komme på tale, hvorved vi får en slags overgangsformer til andre strukturer:

(239) a. et puis ça fait une année *que j'ai commencé à l'hôpital.*
b. ça m'embête beaucoup Georges *de ne pas être là eh demain mercredi à souper.* (Apothéloz 1997)

Disse ytringer er HD'er efter definitionen. Det specielle ved dem er, at dislokatum er verbalholdigt, og at dislokering er obligatorisk. De analyseres imidlertid (vel?) traditionelt som konstruktioner med foreløbigt og egentligt subjekt. Ytringen i (240) er af samme type:

(240) le docteur Chose ça lui paraissait gros *ce que je lui disais.*

men her kombineret med en VD+ uden præposition af A_{dat}. Følgende eksempel er bygget op over samme læst:

(241) mais ça t'as toujours aimé *bouger et pis aller dehors.*

Strukturen kan analyseres som en kombination af en VD- af objekt og en dublering, som den vi så i (239) og (240), men her af objekt.

Vi har hidtil kun set på dislokering ud fra verbalgruppen. Dislokering fra nominalsyntagmer og dog ganske almindelig; tilsyneladende især HD som i følgende eksempler:

(242) N'empêche que ce matin vous lui couriez aux trousses, *à cette petite.*

(243) Elle en a une belle, *ma patronne, de voiture.*

I Berrendonners eksempler citeret i 1.2. er der ligefrem tale om dislokering ud fra et kontinuert nominalsyntagme:

(202) a. Je n'*en* connais pas *leur* nature. (mdt., foredragsholder)

b. Comment veux-tu garder le sens d'une ville si tu y enlèves sa substance qui *en* est *sa* nature. (presse)
c. Des solutions spontanément choisies par l'homme quelle qu'*en* soit *leur* optimalité. (article scientifique)

Også andre konstruktioner er undertiden blevet analyseret som eksempler på dislokerede nominalsyntagmer. I KapIII.9.1.1. så vi på følgende eksempler:

(244) a. Cette interpellation avait eu *sur Kuhl* un effet extraordinaire (Gary *Vestiaire* 73)
b. il avait *pour le latin* un respect scrupuleux (Meillet, cit. Spang-Hanssen 1963:36)
c. elle prenait *contre moi* sa défence (Yourcenar *Coup* 213)
d. Un premier sondage n'avait donné *sur les dépôts belges* que des renseignements encore incomplets (Bloch *Défaite* 133)

Disse betragtes af Spang-Hanssen (1963) og Melis (1983) som en slags dislokerede nominalsyntagmer. Det forekommer os dog mere rimeligt, at se dem som VNP-konstruktioner med fremrykning af det neutrale adjekt.

Endnu en række konstruktioner, man især finder i det talte sprog, kan minde om dislokering. For eksempel behandles ytringer som:

(245) Moi, *le sport qui me passionne*, c'est le rugby.

ofte sammen med dislokering, fordi det spidsstillede *moi* har en funktion, der minder meget om den, man finder i VD+. Denne form for spidsstilling har en meget klar topikaliserende effekt og synes at være betinget af tilstedeværelsen af en form for forisk relation inden for ytringen. Således forekommer spidsstilling af *moi* umulig - eller i det mindste påfaldende - hvis der ikke i resten af ytringen er en angivelse af første person singularis. Der er altså tale om en slags ren "semantisk" dislokering.

Berrendonner & Reichler-Béguelin (1997) har foreslået en alternativ analyse af dislokerede strukturer, hvori netop topikaliseringen spiller den afgørende rolle, og hvori ytringer af typen i (245) behandles sammen med "normale" dislokeringer. For disse lingvister er der tale om to selvstændige mikrosyntaktiske størrelser, som indgår i en binær makrosyntaktisk konstruktion. Det første segment (*moi* i (245)) angiver interpretationsdomænet for det andet (*le sport qui me passionne, c'est le rugby*), der i dette eksempel, så igen kan analyseres i en binær makrosyntaktisk struktur. Et væsentligt argument for denne analyse er netop, at anaforerne i disse strukturer ikke er

syntaktisk bundne, men blot bygger på en semantisk relation. Derfor kan vi have den løse forbindelse mellem *moi* og *me*, og derfor kan dislokerede adjekter miste deres præposition i denne struktur. Ved siden af den binære makrosyntaktiske struktur regnes med en "traditionel" mikrosyntaktisk dislokering, hvori adjekter bevarer deres præposition, og man har bundne anaforer. Denne er, som vi har set, især hyppig, når der er tale om et pronominelt adjekt. Ytringer med dislokeret subjekt eller objekt kan være tvetydige mht. (makro)strukturering.

6. Afrunding

Man kan alt i alt konstatere, at dislokering i fransk generelt modsat fx i engelsk er godt på vej til at blive grammatikaliseret via en fordoblingsproces (som beskrevet i 1.2.). Sætningskernen er ved at krystallisere sig som verbal med klitika, og det åbner for at valensleddene kan placeres delvis frit uden om denne kerne. Ved hjælp af dubleringssyntaksen genvinder det franske sprog derved en vis smidighed i ordstillingen, som det ellers havde mistet i løbet af sin udvikling. Bally (1965:60) illustrerer det med følgende eksempler:

(246) je n'arrive pas à résoudre ce problème
- a. moi, je n'arrive pas à résoudre ce problème
- b. résoudre ce problème, je n'y arrive pas
- c. ce problème, je n'arrive pas à le résoudre

Dislokeringen giver mulighed for at tematisere næsten et hvilket som helst element. Hvad vi er vidne til, kan minde lidt om de muligheder, der er på V2-sprogene; men strukturen og begrundelsen er en helt anden. Hvor V2-sprogene rent topologisk har indbygget et "spidsfelt", der kan bruges til dette formål, skyldes muligheden på fransk en krystallisering i selve sætningens kerne, der derved omdannes til et makroord.

IV. VARIABEL LEDSTILLING: ADVERBIALERNE

I dette afsnit behandles ledstillingsprincipper og -regler, der ikke synes at være direkte syntaktisk bestemt. Syntaksen giver nemlig i mange tilfælde en vis variationsmulighed. Det er i sådanne tilfælde især reliefprincipperne, der styrer; men der kan også være tale om hensyn til tekstkohærens, ligesom ikke-betydningsbærende funktioner kan spille ind, herunder især varianter af tyngdeprincippet. Alle disse faktorer hænger dog sammen og er i et vist omfang gensidigt forklarende. Generelt gælder, at der er et tæt samspil mellem syntaktiske, semantiske og pragmatiske hensyn. Det er endvidere ofte overordentlig vigtigt at gøre nøjagtigt rede for de prosodiske forhold.

Det karakteristiske for variabel ledstilling er, at flere forskellige arrangementer (forskellig ledstilling) af det samme syntaktiske materiale svarer til samme semantiske (propositionelle) indhold. I sådanne tilfælde har afsender altså en vis valgmulighed, og det er grammatikkens opgave at beskrive de begrænsninger, der er på hans valg, samt at gøre rede for de konsekvenser, de enkelte valg har for hans budskab. Ikke alle ledtyper er lige åbne for variabel ledstilling. Som følge af det overordnede kohæsionsprincip er specielt verbalbundne størrelser ret bundne til bestemte pladser. Man kan sige, at jo tættere knyttet et led er til verbalet, jo mindre kan det være genstand for variabel ledstilling. Vi har således set i de forudgående afsnit, at valensleddene kun er mobile i begrænset omfang. Kun i særlige syntaktiske strukturer - inversion, dislokering, diatese, kløvning osv. - kan de indtage andre positioner end deres defaultplads. Disse specialiserede strukturer indtager en slags mellemstilling mellem rent syntaktisk bestemt ledstilling på den ene side og egentlig variabel ledstilling på den anden.

De løsest tilknyttede elementer er adverbialerne, og vi vil derfor se nærmere på deres placering i den bidimensionale struktur. Hovedformålet med dette kapitel er imidlertid at illustrere principperne bag variabel ledstilling, så der vil ikke blive tale om nogen udtømmende fremstiling. Litteraturen indeholder i øvrigt ikke så mange oplysninger på dette område. Det er almindeligt blot at nævne, at de fleste adverbialer kan placeres mange forskellige steder i sætningen. PSV giver følgende eksempel:

(247) Cet écrivain a conquis ses contemporains *par son talent*
Par son talent, cet écrivain a conquis ses contemporains
Cet écrivain, *par son talent*, a conquis ses contemporains
Cet écrivain a, *par son talent*, conquis ses contemporains
Cet écrivain a conquis *par son talent* ses contemporains
(Dauzat *Grammaire* 424; cit. PSV:91)

Dog uden at sige noget om, hvilke principper der styrer valget mellem disse pladser.

Ikke alle adverbialer er lige "frie" mht. placeringsmuligheder. Forskellige typer er underkastet forskellige regler og principper. Vi vil som udgangspunkt for beskrivelsen benytte den klassifikation, vi foreslog i KapV., idet vi først vil se på de bundne adverbialer, der som navnet siger kun i ringe grad er underlagt variabel ledstilling, for dernæst at se på de frie adverbialer og så på sætningsadverbialerne, som har det rigeste antal placeringsmuligheder. Endelig vil vi før afrundingen ganske kort se på konnektorerne, som der ikke er meget generelt at sige om.

1. Bundne adverbialer

De bundne adverbialer er de mindst mobile af adverbialerne. Pga. trækket {+leks} er deres virkefelt begrænset til den konstituent, de er bundet til, og de står tæt op ad denne. På sætningsniveau drejer det sig om verbet, og de står derfor altid tæt op ad verbalroden. Eneste variationsmulighed er i sætninger med sammensat verbal, hvor gradsadverbialerne (normalt) står foran participiet, medens instrumental- og mådesadverbialerne står efter participiet. Kvantitetsadverbialerne falder i to klasser; de kvantificerende står foran, de rent modificerende efter participiet:

(248) Pierre a *énormément* mangé. **grad**

(249) Paul a battu le chat *avec le bâton*. **instrument**

(250) Pierre a terminé son travail *soigneusement*. **måde**

(251) a. Pierre a *peu* travaillé. **kvantificerende kvantitet**
b. Les pommes *pèsent 5 kilos*. **modificerende kvantitet**

Denne forskel hænger sammen med typernes semantik (og form) og følger direkte modifikatorprincippet (I.5.2.), som igen hænger sammen med fokaliserings- og

styringsprincipperne. Gradsadverbialerne og de kvantificerende kvantitetsadverbialer indeholder en kvantor og skal derfor stå foran den kvantificerede størrelse, her verbalroden. De placeres på plads 6 i PPzonen (I.1.2.), som netop er pladsen umiddelbart foran participiet (prædikativet). Omvendt tiltrækker måde- og instrumentbetydning fokalisering, hvorfor disse adverbialer må placeres i fokusdomænet.

Instrumentaladverbialerne er obligatorisk placeret i postfeltet, da de i særlig høj grad tiltrækker fokalisering. Ligesom Agens, der bør betragtes som en særlig adverbialtype (KapV.I.1.) optager de den sidste betonede plads i sætningen, hvorfor de normalt kommer til at udgøre fokus eller en del af dette.

Mådesadverbialer har som eneste type bundne adverbialer derimod en vis mobilitet. Hvis postfeltet indeholder mange andre led, kan de placeres forskellige steder. Valget afhænger i sådanne tilfælde dels af kohæsionsprincippet dels af fokaliseringsprincippet. Vi så et par eksempler i II.2.1.1.:

(252) a. Pierre fait [soigneusement son travail].
b. ☺ Pierrre fait [son travail soigneusement].

(253) a. ☺ Pierre termine [soigneusement son travail].
b. (!) Pierre termine [son travail soigneusement].

I (252) har vi et objekt effectum (her en støtteverbumskonstruktion), hvori kohæsionen mellem verbal og objekt er maksimal. Derfor er efterstilling af adverbialet naturlig og giver ingen særlig betydningseffekt. I (253) har vi derimod et "selvstændigt" objekt (affectum), og efterstilling vil favorisere selvstændig fokalisering af adverbialet. Vi vil i øvrigt ikke komme nærmere ind på dette særlige problem men nøjes med at henvise til Nillson-Ehle (1941), der indeholder grundige analyser af denne variation.
Mådesadverbialerne kan også være så løst tilknyttet verbalroden, at de ligefrem i særlige tilfælde kan rykke op i præfeltet:

(254) *Soigneusement*, Pierre a terminé son travail.

Fremrykningen favoriseres af det faktum, at mådesadverbialerne som oftest er styret af subjekt således at forstå, at de snarere end blot at modificere verbet og derved udbygge prædikatet modificerer selve relationen subjekt-prædikat, hvorved de semantisk kommer til at beskrive S-referentens holdning, indstilling, adfærd osv. (jf.

KapV.II.3.4.). Fremrykningen er dog ikke mulig, hvis sætningen indeholder en nægtelse:

(255) **Soigneusement*, Pierre n'a pas terminé son travail.

Eller hvis mådesadverbialet er obligatorisk krævet af verbet:

(256) **Poliment*, mes enfants se comportent toujours. (cit. Nøjgaard 1995:34)

Adverbialets form spiller også en vis rolle, idet kun (ægte eller sammensatte) adverbier er tilladt i verbalzonen. Sammenhængen med ledfunktion er dog ret klar, idet størrelser med rent kvantificerende funktion modsat mådes- og instrumentaladverbialer ikke kan bestå af præpositions- eller nominalsyntagmer. Kun adjektiver udelukkes derfor tilsyneladende alene på grund af grammatisk form:

(257) Pierre a travaillé *dur*.

Dur er her et kvantificerende kvantitetsadverbial. Pga. formen er det dog under alle omstændigheder udelukket fra verbalzonen. Også inden for postfeltets rammer kan adverbialets form spille ind. Således vil mådesadverbialer udfyldt af andre konstituenttyper end adverbier normalt placeres efter eventuelle valensled, og det gælder både objekt og adjekt. Derved opfører disse mådesadverbialer sig som de Frie Adverbialer og Sætningsadverbialerne.

At det som hovedregel dog faktisk er adverb**ial**typerne, der svarer til de forskellige pladser, og ikke adverbi**erne** (dvs. de leksikalske størrelser), ses i øvrigt på, at nogle adverbier kan fungere både som grads- og som mådesadverbial:

(258) a. Pierre a *légèrement* mangé.
b. Pierre a mangé *légèrement*.

Légèrement er gradsadverbial i (258a.), hvor det angiver graden af Peters spisning, og mådesadverbial i (258b.), hvor det angiver måden, han har spist på. De fleste adverbier på *-ment*, der kan bruges som bundne adverbialer, kan stå begge steder, og forskellen på grads- og mådesbetydningen er ikke altid så klar som i (258):

(259) a. Pierre est *mortellement* blessé.
b. Pierre est blessé *mortellement*.

(260) a. Pierre a *énormément* mangé.
b. Pierre a mangé *énormément*.

Man kan nok fornemme en forskel i (259), hvor Peter i a. er hårdt såret, uden at han nødvendigvis dør af det, medens han i b. er dødeligt såret. I (260) er det vanskeligere at fornemme en tilsvarende forskel; *énormément* har så klart en gradsbetydning, at det bevarer den i efterstilling. Måske kan man alligevel opretholde, at efterstilling under alle omstændigheder giver mådesbetydning. Blot betyder *énormément*'s specielle semantik, at der bliver tale om en slags neutralisering, idet det at spise på en enorm måde betyder det samme som det at spise i en enorm grad. Det er slående, som denne problematik minder om den, man finder i forbindelse med det attributive adjektivs stilling (KapV.II.), og man kan da også opfatte grads- og mådesadverbialerne som "verbalets adjektiver".

2. Frie adverbialer

De frie Adverbialer falder i tre klasser med store indbyrdes afvigelser mht. ledstilling. De to første typer, de sceniske adverbialer og operatoradverbialerne, er (stort set) udelukkende knyttet til præ- og postfelt, hvorimod den sidste type, de lette tidsadverbialer, hovedsagelig forekommer i verbalfeltet. Da de enkelte typer også i øvrigt er underlagt forskellige topologiske principper, vil vi behandle dem hver for sig.

2.1. De sceniske adverbialer

De sceniske adverbialer har spatio-temporel reference. Pga. denne referencefunktion er de udelukket fra verbalfeltet[86], som kun kan indeholde størrelser, der er direkte knyttet til de fundamentale sætningsdannende funktioner, og som bortset fra 1. og 2. personspronominerne er uden selvstændig referencefunktion (jf. II 1.). Uden for verbalfeltet har de til gengæld en ret fri placering, der er underkastet de generelle principper i kombination med de individuelle adverbialers semantik. Det fundamentale valg mellem præ- og postfelt styres af hensynene til reliefstrukturen. De sceniske adverbialer accepterer nemlig generelt lige godt præ- og postfelt. Fordi deres v-perspektiv er 'proposition' er de fokalisable og kan dermed placeres i postfeltet, og fordi de giver scenen, dramaet udspiller sig på, egner de sig godt til pladsen som situativ i præfeltet. Inden

86. Der er dog enkelte undtagelser; se nedenfor!

for hvert af de to felter placeres de i overensstemmelse med de principper, vi har gennemgået i II.2.-3.

De enkelte sceniske adverbialer kan dog som følge af deres semantik have præferencer for særlige placeringer. For eksempel vil de (især tidsadverbialer), hvis reference skabes anaforisk have en stærk tendens til placering i præfeltet, hvor de ligefrem kan kombinere rollen som situativ med rollen som forbinder:

(261) *Plus récemment*, il venait d'entrer comme secrétaire dans le cabinet d'un homme politique éminent. (Fromentin *Dominique* 151)

(262) *Ce jour là*, le père réunissait la famille, appelait des témoins, et faisait un sacrifice à son foyer. (Fustel de Coulanges *La Cité antique* 59)

Der er dog kun tale om en tendens, som det fremgår af (263):

(263) Je m'assis à celle où elle s'était assise *plus récemment*. (Michelet *Journal* 430)

Nægtelsen har ingen indflydelse på de sceniske adverbialers placering:

(264) a1. *A Paris*, il ne pleut pas.
a2. Il ne pleut pas *à Paris*.
b1. *Aujourd'hui*, il ne pleut pas.
b2. Il ne pleut pas *aujourd'hui*.

I alle fire tilfælde står adverbialet i nægtelsens virkefelt (jf. Korzen 1985:98ff.), og betydningsforskellen ligger alene i reliefstrukturen. De indefinitte sceniske adverbialer smelter dog sammen med nægtelsen:

(265) a. Nous ne t'avons rencontrée *nulle part*.
b. Nous ne sortons *jamais*.

På trods af hovedreglen kan enkelte sceniske adverbialer under særlige omstændigheder befinde sig i verbalfeltet. Totalt udelukkede er alle stedsadverbialer samt alle verbal- eller præpositionsholdige tidsadverbialer; men Pinchon (1969:78-79) har vist, at der findes en lille gruppe tidsadverbialer, som lejlighedsvis klemmer sig ind i PPzonen. Det drejer sig om *bientôt, soudain, ensuite, enfin, autrefois, maintenant, actuellement* og *récemment*. Hun giver eksemplerne:

(266) Une sérieuse hypothèque a *maintenant* été levée. (*Le Monde* 6.8.1968)

(267) Un quart des gens arrêtés sont *ensuite* condamnés. (*Le Monde* 31.7.1968)

Derimod skulle andre små tidsadverbialer som *puis*, *après*, *avant*, *depuis*, *tôt* og *tard* aldrig kunne klemme sig ind på denne plads[87]. Kan man forklare denne overraskende undtagelse fra en ellers ret klar hovedregel? Man kan bemærke, at de sidstnævnte adverbialer alle er anaforiske, medens de fire sidste i første serie er deiktiske. Er det mon sådan, at deiksis åbner for verbalfeltet? Det passer godt med, at de prototypiske deiktiske tidsadverbialer også rent undtagelsesvis kan klemme sig ind i PPzonen:

(268) J'ai, *hier*, rencontré X. (Pinchon 1969:78)

Disse adverbialer kan dog kun stå som skud og kun hvis verbalformen aspektuelt er 'accompli'.

De sceniske adverbialer er ret fleksible mht. v-udstrækning, hvilket giver dem en række særlige positionsmuligheder:

(269) a. Pierre est revenu de Paris *hier*. (helsætning)
b. Pierre, qui est revenu de Paris *hier*, est déjà reparti. (ledsætning)
c. Revenu de Paris *hier*, Pierre est déjà reparti. (participiumsyntagme)
d. Cette plante, *maintenant* jaune, était verte il y a quelques jours. (adjektivsyntagme)
e. L'explosion au musée *hier* a causé beaucoup de ravages. (nominalsyntagme)
f. Quand est-il venu ? — *Hier*. (?)

Placeringen inden for syntagmerne (c.-e.) følger særlige regler, vi ikke vil komme ind på her.

Der er intet i vejen for, at der er flere sceniske adverbialer i samme sætning. Tid og sted kombineres stort set frit; men man kan også have flere af samme type i samme sætning. Dette fænomen er for tysks vedkommende blevet grundigt undersøgt af Renate Steinitz (1969), som har vist, at en sådan kombination kræver, at det ene adverbials ekstension er en delmængde af det andets. Adverbialet med den største ekstension står så forrest som i (270):

87. Nok bortset fra mere eller mindre faste vendinger som *Ils sont **tôt** fait de s'associer*.

(270) *Dans le parc, sous un grand arbre,* Marc a trouvé de très belles fleurs.

Ytringen i (271) er tilsynelandende et modeksempel til denne "regel":

(271) *Sous un grand arbre dans le parc,* Marc a trouvé de très belles fleurs.

Alt taler imidlertid for at analysere *sous un grand arbre dans le parc* som ét sammenhængende syntagme. For eksempel kan man erstatte strengen med *sous un grand arbre du parc,* som klart udgør ét syntagme. Efter denne analyse indeholder (271) kun et scenisk adverbial.

Varighedsadverbialerne udviser særlige kombinatoriske egenskaber. De synes tættere bundet til verbalet end de egentlige sceniske adverbialer. Kombineres sådanne to adverbialer i postfeltet, står varighedsadverbialet derfor altid forrest:

(272) a. Il est resté *longtemps aujourd'hui* sans parler.
b. *Il est resté *aujourd'hui longtemps* sans parler.

Man kan dog som næsten altid bryde denne "regel" ved at placere *aujourd'hui* som skud:

(272c.) Il est resté, *aujourd'hui, longtemps* sans parler.

(272c.) virker meget klodset, men er næppe udelukket.

2.2. Operatoradverbialerne

Operatoradverbialerne er helt udelukkede fra verbalfeltet. Deres fundamentale funktion er at udvide propositionen, de er knyttet til, ved at relatere det refererede drama til et andet drama. De er derfor oftest verbalholdige og befinder sig følgelig normalt først i forfeltet eller sidst i postfeltet (jf. II.2.-3.). Syntaktisk set er de mere perifere end de sceniske adverbialer, hvilket bl.a. udmønter sig ved, at de kan stå uden for nægtelsens virkefelt[88]:

(273) Pierre ne se marie pas avec Jeanne *parce qu'elle est riche/pauvre.*

88. Se også KapV.I.4.

(273) er tvetydig. I den ene læsning er operatoradverbialet i nægtelsen virkefelt og bliver dermed fokus. Læsningen bliver, at Peter gifter sig med Jeanne, men ikke fordi hun er rig/fattig. I den anden læsning er operatoradverbialet uden for nægtelsens virkefelt, og vi får læsningen: "Pierre gifter sig ikke med Jeanne, og det er fordi hun er rig/fattig". Bemærk at valget mellem rig og fattig styrer vores defaultlæsning; men det har selvfølgelig intet at gøre med strukturen. Vi kan derimod tvinge operatoradverbialet ud af nægtelsens virkefelt ved at placere det i præfeltet:

(274) *Parce que Jeanne est riche/pauvre*, Pierre ne se marie pas avec elle.

De ikke-fokalisable operatoradverbialer unddrager sig altid nægtelsens påvirkning:

(275) Pierre ne se marie pas avec Jeanne, *puisqu'elle est riche/pauvre.*

Inden for de angivne rammer følger operatoradverbialerne i øvrigt de generelle regler[89].

2.3. De lette tidsadverbialer

Blandt de frie adverbialer er de lette tidsadverbialer de eneste, der naturligt intégreres i verbalzonen, hvor de står på plads 4 i PPzonen (jf. II.?.):

(276) **PPZONEN**

1	2	3	**4**	5	6	7
visse kon.adv.	y-adv.	*pas*	**lette tidsadverbialer**	(ekstra) perf. part	grads-adv.	PP

Dette er defaultpladsen for disse adverbialer. De kvantorholdige lette tidsadverbialer kan inden for verbalfeltet kun stå på denne plads; men to af de præsuppositionsholdige, nemlig *encore* og *toujours*, kan også stå på plads 2 umiddelbart foran *pas*:

89. Da de bidrager til at danne komplekse sætninger, kommer vi nærmere ind på dem i KapVIII.

(277) a. Elle ne répondit *encore pas*. (Zola *La Fortune des Rougon* 269)
b. Vous n'avez *toujours pas* voté le mort du roi. (Hugo *Les Misérables* 52)

Encore står uden mærkbar betydningsforskel på plads 2 eller 4, medens *toujours* skifter type; det er præsuppositionsadverbial (betydning 'stadig') foran nægtelsen, kvantorholdigt adverbial (betydning 'altid') efter nægtelsen:

(278) a. Celui-là ne me méprise *pas encore*, pensa Julien. (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 59)
b. [...] et ils n'ont *pas toujours* à songer à leur subsistance ! (ibid. 303)

Placeringen i verbalfeltet hænger utvivlsomt sammen med, at disse adverbialer i stedet for at have en egentlig referencefunktion binder og kvantificerer den generelle tidsvariabel, der er knyttet til propositionen.

De lette tidsadverbialer kan dog stå uden for verbalfeltet. I lighed med de andre frie adverbialer kan de placeres i præfeltet på situativets plads:

(279) *Souvent* Julien était inintelligible pour Mme Derville et même pour son ami, [...] (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 64)

(280) *Exceptionnellement*, les limites de température sont transgressées. (Bernard *Cahier de notes* 159)

(281) *Rarement* la capitale, en tout cas, n'a respiré un air de prospérité si réel (*Le Nouvel Observateur* 4.12.1978)[90]

I nogle tilfælde kan de på situativets plads knytte sig til sceniske adverbialer, som de så indleder:

(282) *Souvent* au milieu du récit de quelque fripponerie savante, à l'occasion d'un chemin ou d'une fourniture, l'esprit de Mme De Rênal s'égarait tout à coup jusqu'au délire [...] (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 96)

Som måske eneste type ikke-valensled kan de lette tidsadverbialer imidlertid ikke stå på LI-pladsen umiddelbart foran verbalfeltet:

90. Dette eksempel er citeret fra Muller (1991). Muller viser, hvorledes spidsstilling af *rarement* har en række specielle konsekvenser for resten af sætningens syntaks.

(283) *Julien, *souvent*, était inintelligible pour Mme Derville et même pour son ami,

De kan altså ikke medvirke til temafokalisering (jf. II.3.3.). *Déjà* har en særstatus på dette punkt:

(284) Christine, *déjà*, sans lever la tête, descendait l'échelle de meunier, dont les marches craquaient ; (Zola *L'Œuvre* 28)

Déjà har i det hele taget en afvigende syntaks, hvortil kommer, at dette adverbium også ofte bruges som diskurspartikel (jf. KapV.I.5.3.).

I modsætning til de andre frie adverbialer accepterer de lette tidsadverbialer meget dårligt placering i postfeltet. De kan naturligvis uden problem være sætningens sidste element:

(285) Elle haïssait le précepteur et lui en parlait *souvent*. (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 118)

men i sådanne tilfælde er postfeltet tomt. *Souvent* står i (285) på sin defaultplads i verbalfeltet, hvilket fremgår af, at det er umuligt at skyde et postfeltelement ind foran adverbialet:

(285') a. *Elle haïssait le précepteur et en parlait à son mari *souvent*.
b. Elle haïssait le précepteur et en parlait *souvent* à son mari.

Adjektet må placeres efter *souvent*. Følgende eksempel forekommer let afvigende:

(286) On viendra ici *souvent*. (Guérin *Journal* 142)

Måske er *ici* her krøbet ind i verbalfeltet, måske er *souvent* placeret i den ikke-integrerede slutposition (jf. II.2.4.), der principielt er åben for alle elementer. Man kan dog finde klare eksempler på lette tidsadverbialer i postfeltet. I sådanne synes tyngdereglen at have spillet ind:

(287) Il reconnut chez M Leuwen cette physionomie ironique dont les rapports de son général Rumigny lui avait parlé *si souvent*. (Stendhal *Lucien Leuwen* 269)

Den adverbielle tilføjelse af *si* trækker adverbialet mod højre. Det ser ud til, at der her er tale om postfeltets første plads. Hvis postfeltet indeholder flere elementer placeres de nemlig efter det lette tidsadverbial:

(288) Il s'était moqué *si souvent* du pitieux état où il avait vu Edgard, un de ses cousins ! (Stendhal *Lucien Leuwen* 301)

Tilbage står dog, at de lette tidsadverbialer langt hyppigst befinder sig på deres defaultposition i verbalfeltet, også selv om de indeholder adverbielle bestemmelser:

(289) Ma présomption s'est *si souvent* applaudie de ce que j'étais différents des autres jeunes paysans ! (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 186)

3. Sætningsadverbialer

Sætningsadverbialerne er de mest mobile led i den franske sætning. Det hænger sammen med deres definitoriske egenskaber. De er underkastet ytringsoperationen monstration (de er viste), og deres v-perspektiv er aldrig 'proposition' (de er {-prop}, jf. KapV.I.5.). De er altså ikke en del af det propositionelle indhold, men arbejder på den allerede aktualiserede proposition. De anvendes til at bringe kommentarer - **udsigelsesadverbialerne** (**u-adverbialerne**) til selve udsigelsen som i *Franchement, Paul est bête*, hvor det er selve det at ytre 'Paul est bête', der betegnes som 'franc', og **ytringsadverbialerne** (**y-adverbialerne**) til den kommunikerede proposition, som i *Heureusement que Paul a guéri*, hvor det lykkelige er, at Poul er blevet rask. De kan derfor i princippet gå ind og kommentere hvor som helst i strukturen, hvor der er en åbning, dvs. i præ- og postfelt mellem de overordnede led. Her vil de med visse undtagelser stå som skud. Dertil kommer, at PPzonen i verbalfeltet indeholder en plads til y-adverbialerne:

(290) **PPZONEN**

1	**2**	3	4	5	6	7
visse kon.adv.	(visse) **ytringsadverbialer**	*pas*	lette tids-adverbialer	(ekstra) perf. part	grads-adv.	PP

De fleste ikke for omfattende y-adverbialer kan stå på plads 2, medens u-adverbialerne principielt altid er henvist til skudpladser. Enkelte y-adverbialer kan endda stå umiddelbart efter nægtelsen i verbalfeltet (fx *forcément*).

Valget af position styres af reliefprincipperne og langt det væsentligste enkeltprincip er fokaliseringsmekanismerne specielt i samspil med *Princip for tekstkohæsion ved fokalisering* (I.6.9.):

(291) **Princip for tekstkohæsion ved fokalisering**

> For at sætte to størrelser fra hver sin af to på hinanden følgende ytringer i forhold til hinanden er man nødt til at fokalisere hver enkelt af dem.

Som viste størrelser tåler sætningsadverbialerne ikke fokalisering (I.6.7.), og det betyder, at de er udelukkede fra fokusdomæner. Det er den samme egenskab, der gør dem specielt velegnede til at formidle afsenders holdning til det, han siger. Da den væsentligste del af det sagte netop kommunikeres gennem de fokaliserede elementer, forstår man ligeledes, hvorfor Sætningsadverbialerne har tendens til at knytte sig til fokus; de bringer en kommentar til valget af fokus og inducerer dermed en struktur '**kommentar(kommenteret)**'. Faktisk er denne sammenhæng mellem fokus og adverbial så væsentlig, at placeringen af adverbialet ligefrem kan tjene til at udpege fokus. Dette sker efter følgende regler, der følger af de mere generelle semantiske og prosodiske regler omtalt i I.2. og I.6.:

(292) **ADVERBIALFOKUSREGLEN**:

1. Hvis adverbialet er intonativt integreret med elementer umiddelbart til højre for det, indgår det (efter de generelle regler) i et intonem med disse, og det udpeger strengen, der udgør resten af intonemet til højre, som fokusdomæne.
2. Hvis adverbialet udtales i et selvstændigt parentesintonem (hvilket typisk angives ved en omkransning med kommaer), udpeger det den umiddelbart forudgående konstituent som fokusdomæne.
3. Hvis adverbialet står på den løse frontplads (II.3.), har det intet privilegeret forhold til fokus.

Disse regler gælder principielt for alle sætningsadverbialer; men der kan være mindre forskelle mellem de forskellige grupper (og endda mellem enkelte adverbialer) som følge af de forskellige særlige egenskaber, de har. Det væsentligste skel går mellem y- og u-adverbialerne pga. forskellen i v-perspektiv. Med v-perspektiverne 'illokution' og 'form' har u-adverbialerne modsat y-adverbialerne ingen adgang til propositionen, og

de befinder sig derfor langt oftest enten på den løse frontplads eller i skudposition udtalt i et parentesintonem. Vi vil derfor behandle de to grupper hver for sig.

3.1. Ytringsadverbialerne

Y-adverbialerne er ofte blevet opfattet som de prototypiske sætningsadverbialer. De har v-perspektivet 'ytring' defineret som resultatet af ytringsprocessen. Det betyder, at de har adgang både til ytringsprocessen og til det propositionelle indhold, der kommunikeres gennem denne. De bringer afsenders kommentar til forskellige aspekter af dette indhold og falder i flere grupper alt efter, hvilket aspekt, der er tale om (KapV.I.5.1.). Den måske største gruppe er de modale y-adverbialer, der formidler afsenders vurdering af sandsynligheden for, at propositionen er sand; de modaliserer ytringens sandhedsbetingelser. Da fokus er det afgørende element i denne forbindelse, knytter de direkte en kommentar til fokus' rolle, og ovenfornævnte principper gælder i fuldt omfang for deres vedkommende. Det måske mest mobile af alle sætningsadverbialerne er det modale *peut-être*. Vi vil derfor først se nærmere på dette for derefter at se lidt på, hvilke afvigelser de andre y-adverbialer udviser i forhold til *peut-être*'s distribution.

3.1.1. *Peut-être*

Peut-être's har følgende placeringsmuligheder i en standardsætning, hvor kan stå på alle de nummererede positioner i (293):

(293) 1./ Pierre, 2., a 3. vendu (,4.$_{(,)}$) sa voiture, 5..

Bemærk, at der er tale om en todimensionel struktur. Det er helt afgørende for forståelsen af sætningsadverbialernes placeringsmuligheder at tage højde for prosodien. Kommaerne angiver således intonationsbrud og skråstregen efter plads 1. skal markere, at der her er flere muligheder. Man kan have intonationsbrud eller et *que*. Endvidere kan *peut-être* give anledning til inversion, hvilket vi dog ikke skal komme nærmere ind på her[91]. Plads 4. er ofte udelukket af grammatikerne og er derfor sat i parentes. I passende kotekst kan adverbialet dog uden videre optage denne position;

91. Det behandles i III.

alt afhænger af konteksten. Til hver plads svarer nemlig forskellige betydningseffekter knyttet til sætningens reliefstruktur og dermed til dens kontekstualiseringsbetingelser.

Lad os først se nærmere på de tre første pladser, der giver følgende ytringer:

(294) a. *Peut-être* que Pierre a vendu sa voiture.
(a1. *Peut-être*, Pierre a vendu sa voiture.)
b. Pierre, *peut-être*, a vendu sa voiture.
c. Pierre a *peut-être* vendu sa voiture.

Man bemærker, at det kun er på plads 3., dvs. i (294c.), at adverbialet integreres prosodisk i sætningen. På de to andre pladser kræver dets tilstedeværelse enten intonationsbrud eller et introducerende element (*que*). Prosodisk er 3. altså *peut-être*'s defaultposition. Der er tale om position 2. i PPzonen (jf. ovenfor), som netop er forbeholdt y-adverbialerne. Mht. funktion, er det pkt 1. i (292), der træder i kraft. Adverbialet udpeger altså resten af sætningen som fokusdomæne; men denne streng er netop identisk med det neutrale fokusdomæne (jf. I.6.4.). *Peut-être* associerer sig altså på plads 3. til det neutrale fokus. Derfor vil fokusassocieringen ikke virke markeret (den vil ikke være kognitivt salient), og det er nærliggende at forestille sig, at afsender placerer adverbialet her, hvis han ikke har nogen særlige grunde til at gøre andet. Plads 3. er i denne forstand y-adverbialernes defaultposition, og samtidig har vi en forklaring på, hvorfor denne findes netop, hvor den findes. Disse adverbialer tager som bekendt nægtelsen i deres virkefelt og skal derfor ifølge virkefeltshierarkiprincippet (I.5.3. (33)) stå foran *pas*. Samtidig skal de markere det neutrale fokusdomæne som deres fokusdomæne. Denne kombination er kun mulig i position 2[92].

Placeret på plads 3. associerer *peut-être* sig altså til det neutrale fokus, som alt efter sammenhængen er enten *sa voiture* eller *vendu sa voiture*. Som modalt y-adverbial modaliserer det ytringens sandhedsbetingelser. Dermed kan vi præcisere dets funktion i (294c.). I den situation, hvor *sa voiture* udgør fokus, består kommentaren i at kommunikere, at propositionen 'Pierre a vendu *x*' er sand for *x* = *voiture*, underforstået: men falsk for de andre medlemmer af det paradigme, fokaliseringen inducerer. I den situation, hvor *vendu sa voiture* udgør fokus, består kommentaren i at kommunikere, at propositionen 'Pierre a *x*' er sand for *x* = *vendu sa voiture*, igen underforstået: men falsk paradigmets andre elementer, om end denne inferens utvivlsomt er meget svagere, når paradigmet som her består af mulige handlinger.

92. Da de skal stå efter konnektorerne, se 4. nedenfor.

Peut-être fungerer på nøjagtig tilsvarende måde på alle pladserne i (293). Det eneste, der ændrer sig, er målet for kommentaren. I (294b.) udløser indskuddet af adverbialet pkt 2. i adverbialfokusreglen (292). Fokusdomænet bliver altså *Pierre*, der kun indeholder et element, hvorfor *Pierre* obligatorisk udgør fokus. Betydningseffekten bliver således: Propositionen '*x* a vendu sa voiture' er måske sand for *x* = *Pierre*. Endelig giver (294) et eksempel på applikation af pkt 3. i adverbialfokusreglen[93]. Adverbialet har ingen direkte forbindelse til fokus og står så at sige uden for ytringen, der i forhold til det afkodes som en helhed.

Man kan kontrollere denne analyse ved at se på, hvilke kotekster de tre ytringer i (294) indgår naturligt i, og sammenholde resultaterne med *Princippet for tekstkohæsion ved fokalisering* citeret ovenfor i (291). Vi kan forestille os følgende tre fortsættelser:

(295) a. (...), mais je n'en suis pas sûr.
b. (...), mais Marie n'a pas vendu la sienne ; là j'en suis sûr.
c. (...), mais il n'a pas vendu sa maison ; là j'en suis sûr.

Alle tre sætninger i (294) tillader alle tre tænkte fortsættelser; men ikke alle kombinationer er lige vellykkede. En simpel intuitiv analyse, der i øvrigt støttes af kvantitative undersøgelser på et større korpus, viser, at afsender har stærke præferencer. Forudser han (295a.), har han tendens til at vælge (294), forudser han (295b.), vælger han snarere (294b.) - eller evt. (294a.) eller (294c.), men med fokustryk på *Paul* - forudser han endelig (295c.), vælger han (294c.).

Som det fremgår, forklares denne kombinatorik umiddelbart af *princippet for tekstkohæsion ved fokalisering*, for i hver enkelt foretrukne kombination kontrasteres de fokaliserede segmenter i de to ytringer. At der ved valget af placering for adverbialet er tale om tendenser (om end stærke) snarere end om egentlige regler, passer også godt med, at den foreslåede forklaring refererer til ytringsniveau, hvor "uheldige" valg kun medfører "uheldige", men ikke ugrammatiske ytringer. Alt tyder således på, at vi er på rette spor. Ved at inddrage *kohæsionsprincippet* kan vi i øvrigt uddybe forklaringen af plads 1.. Spidsstilling af *peut-être* tjener nemlig også til at relatere ytringen, det befinder sig i, til den forudgående ytring; men i modsætning til ved tekstkohæsionen ved fokalisering er der her tale om konneksion; dvs. en forbindelse af de to ytringer

93. Det forekommer oplagt at antage at indskuddet af *que* her opfylder samme funktion som intonationsbruddet.

læst hver i sær som en uanalyseret helhed. Adverbialet fungerer som syntetisk konnektor (jf. KapV.I.6.1.). Det er denne egenskab, der gør, at det kan udløse inversion på denne plads (jf. III.).

En analyse af plads 4. i (293) støtter yderligere fokaliseringsanalysen:

(296) Paul a vendu peut-être sa voiture.

Vi har med vilje undladt tegnsætning, da flere intonationsmønstre er mulige i (296). Denne placering er syntaktisk uheldig og betragtes ofte som ugrammatisk af grammatikerne. Plads 4. er nemlig midt i sætningskernen, hvor størrelser underkastet monstration kun vanskeligt kan placeres, fordi de ikke tager del i konstruktionen af det propositionelle indhold. Ytringer som (296) kan dog dukke op helt naturligt i passende sammenhæng; men afsender må have en specielt god grund for at vælge denne placering af adverbialet. Han må have et præcist formål. Hvad kan det være? De to tænkte fortsættelser i (297) leder os på sporet:

(297) a. Paul a vendu, peut-être, sa voiture ; puisqu'il est hors de doute qu'il ne l'a pas prêtée.
b. Paul a vendu, peut-être sa voiture ; mais certainement pas sa maison.

Peut-être udpeger to forskellige fokusdomæner i disse eksempler pga. de forskellige intonationsmønstre (angivet ved kommatering). I (297a.) udgøres domænet af verbet, og denne sætning er da også kun mulig i en sammenhæng, hvori handlingen, verbet angiver, kontrasteres med en anden handling. I (297b.) er det derimod *sa voiture*, der fokaliseres, og denne ytring er faktisk da også helt udelukket med mindre, den netop følges umiddelbart op af en præcisering af, hvad *sa voiture* skal kontrasteres med. Miniteksterne i (297) er i øvrigt yderst interessante fra et teoretisk synspunkt, fordi der er tale om et eksempel på, at strategiske overvejelser af pragmatisk-semantisk natur vinder over rent syntaktiske betragtninger og åbner pladser, som principielt er blokerede af syntaksen. Eksistensen af sådanne eksempler lader os forstå, hvor vanskeligt det ville være at give en udtømmende beskrivelse af adverbialernes placeringsmuligheder.

Den sidste plads i (293), plads 5., giver anledning til nogle særlige betydningsnuancer:

(298) Pierre a vendu sa voiture, *peut-être.*

Ved første øjekast ser denne placering ud til blot at insistere på den neutrale fokalisering for så vidt som pkt. 2. i adverbialfokusreglen, (292), tages i anvendelse og angiver *sa voiture* som fokus, og det er netop det neutrale defaultfokus. Hvilken betydningsforskel er der da mellem plads 3. (jf. eksempel (294c.)) og plads 5. eksemplificeret i (298)? Intuitionen forekommer klar; adverbialet står i den ikke integrerede slutposition i postfeltet (II.2.4.) og giver indtryk af at være tilføjet som *after-thought*. Kan man præcisere denne intuition? Man kan vise, at valget af plads 5. tilfører ytringen en specifik polyfon struktur[94]. Ved at tøve lidt (angivet af intonationsbruddet) skaber afsender en vis afstand mellem de synspunkter, der er udtrykt i resten af ytringen, og adverbialet *peut-être.* Hvis, som det er tilfældet i en simpel assertion som den i (298), ingen anden virtuel afsender er involveret, bliver virkningen simpelthen, at modtager får indtryk af, at afsender så at sige retter sig selv, hvorved der opstår en *after-thought* effekt. Den polyfone nuance er måske ikke så tydelig i fremsættende sproghandlinger, men kommer klart frem i spørgsmål[95]:

(299) Pierre travaille mieux que Marie, *peut-être* ?[96]

I (299) fremprovokerer polyfonistrukturen en polemisk læsning: "Hvis afsender ikke tager ansvaret, og hvis der ikke er nogen tredje person, der kan tænkes at påtage sig det, er det uden tvivl, fordi han tildeler modtager det". I interpretationen associeres modtager således med det kommenterede segment, dvs. med ytringen uden adverbialet, og derved opstår der en "indsigelseslæsning", som igen formidler en bebrejdelse. At denne specielle virkning skyldes adverbialets placering i (299), kan man overbevise sig om ved at flytte adverbialet:

(300) a. Pierre travaille *peut-être* mieux que Marie ?
b. *Peut-être* que Pierre travaille mieux que Marie ?

I ingen af disse sætninger er bebrejdelseslæsningen den mest nærliggende. Især (300b.) fungerer snarest som et "ægte" spørgsmål (afsender søger blot grunden til, at

94. Adverbialet *peut-être* underkastes en grundigere polyfonisk analyse i Nølke (1993:145ff.).
95. *Peut-être* er et af de eneste y-adverbialer, der kan knyttes til ikke-fremsættende sproghandlingstyper, og er derfor særlig velegnet til at få disse polyfone nuancer frem i lyset.
96. Man har i øvrigt samme effekt i (?), hvis ytringen læses med spørgeintonation. Denne type eksempler analyseres mere indgående i Nølke (1993:164ff.), hvorfra det citerede eksempel er hentet.

Pierre fx har fået en bedre karakter end Marie), medens (300a.) nok er mere neutral mht. forskellige nuancer.

3.1.2. De andre y-adverbialer

Alle y-adverbialerne følger i store træk de samme principper som *peut-être* mht. placeringsmuligheder (bortset fra, at de fleste af dem kun kan placeres i forbindelse med fremsættede sproghandlinger). De fleste andre y-adverbialer er imidlertid underkastet visse positionelle begrænsninger i forhold til *peut-être*. De fleste af disse er punktuelle og enten knyttet til deres semantik eller deres form, og det ville føre for vidt at komme nærmere ind på dem her. Nogle af dem er dog kategorielle, for så vidt som de hænger sammen med den underinddeling, vi har foretaget i KapV.I.5.1.

De modale y-adverbialer og evidens-y-adverbialerne opfører sig i det store og hele som *peut-être*. Deres defaultposition er PPzonens position 2, og de kan placeres andre steder i sætningen som skud efter samme hovedprincipper. De andre hovedtyper er imidlertid mere tilbøjelige til at undgå PPzonen. Evaluativerne (*heureusement*, *étrangement*, ...), som giver propositionen en slags præsuppositionsstatus placerer sig helst uden for sætningskernen med særlig præference for præfeltet, hvor både den løse frontplads og LI-pladsen umiddelbart foran verbalfeltet er favoritpladser. Forskellen til de modale y-adverbialer er dog kun af statistisk natur.

Det samme gælder derimod ikke subjekst-y-adverbialerne og relevans-y-adverbialerne. Subjekts-y-adverbialerne står obligatorisk op ad subjektet og befinder sig derfor i præfeltet i sætninger uden inversion:

(301) a. *Sottement*, Paul a répondu à toutes les questions.
b. Paul, *sottement*, a répondu à toutes les questions.
c. Paul a répondu *sottement* à toutes les questions.
d. Paul a répondu à toutes les questions, *sottement*.

Sottement er subjekts-y-adverbial i a. og b., men mådesadverbial i c. (301d.) forekommer lidt underlig, og det kan ikke helt udelukkes, at en subjekts-y-adverbial-læsning kan gennemtvinges, selv om dette skulle være udelukket ifølge de grammatikere, der har beskæftiget sig med denne problematik. Hvis det er muligt, må det hænge sammen med den *after-thought* effekt, der er knyttet til den ikke-integrerede slutposition, og som - specielt hvis den er indledt af en pause - åbner op for, at adverbialet kan læses som en slags ellipse og derved have flere forskellige funktioner (jf. II.2.4.).

Relevans-y-adverbialerne adskiller sig væsentligt fra andre sætningsadverbialer. De angiver en ramme, for hvilken propositionen har relevans, og har derfor en tendens til placering i præfeltet:

(302) *D'un point de vue tout à fait supérieur*, Napoléon est le raté grandiose, l'infirme colossal. (Bloy *Journal* 106)

Enten forrest som i (302) eller på LI-pladsen foran verbalfeltet:

(303) Il traite à sa manière, et *d'un point de vue plus général*, ce sujet dont s'occupait de leur côté Pascal et Newton, mais [...] (Cournot *Essai*... 584)

Imidlertid betyder deres funktion, at de som eneste type sætningsadverbialer indgår i særlige kontraststrukturer, der involverer fokalisering (jf. KapV.I.5.1.5.):

(304) La plupart de ceux qui les composent ont un grand mépris pour les principaux agents du gouvernement, *non seulement politiquement mais moralement*, mais ils sont tellement embarrasés dans les haines [...] (Tocqueville *Correspondances avec H. Greeve* 212)

Til gengæld placeres de normalt uden for verbalfeltet. Det gælder dog ikke den særlige undergruppe af "vaneadverbialer":

(305) L'opinion qui paraissait plus probable, et qui fut *généralement* adoptée, était celle de Madame Vauquier. (Balzac *Le Père Goriot* 35)

der stort set opfører sig som de prototypiske sætningsadverbialer. Disse står dog også meget hyppigt i præfeltet:

(306) *Généralement* les pensionnaires externes ne s'abonnaient qu'au dîner, qui coûtait trente francs par mois. (ibid. 14)

Endelig er der de paradigmatiserende adverbialer, hvis grundlæggede funktion består i at udpege et fokusdomæne, hvorfor de undertiden er blevet kaldt fokusadverbialer. De placeres i forhold til, hvilket fokusdomæne de skal udpege, idet de følger adverbialfokusreglen i (292), som de faktisk er en rent syntaktisk manifestation af. Også disse adverbialer har dog en forkærlighed for y-adverbialdefaultpladsen i PPzonen:

(307) a. Pauline a *même* mangé des gâteaux.
b. Pauline a mangé *même* des gâteaux.

(307b.) er markeret i forhold til (307a.) og anvendes kun, hvis afsender af en eller grund ønsker at udelukke den misforståelse, der kunne opstå ved, at (307a.) tillader både en læsning, hvori *des gâteaux* er fokus (som er eneste mulighed i (307b.)), og en, hvori hele verbalsyntagmet *mangé des gâteaux* er fokus[97].

3.2. Udsigelsesadverbialerne

U-adverbialerne har v-perspektivet 'illokution' eller 'form'. Derfor har de modsat y-adverbialerne ingen adgang til propositionen. Man må derfor forvente, at de altid befinder sig i ikke-integrerede (skud-)positioner, hvilket da også synes at være tilfældet. På dette punkt adskiller fransk sig på afgørende vis fra de germanske sprog, hvor man på tysk og måske især på dansk ofte finder u-adverbialer integrereret prosodisk i sætningsstrukturen:

(308) Søren er *ærlig talt* ikke for kløgtig.

Bortset fra enkelte tvivlsomme undtagelser er dette udelukket på fransk. En af undtagelserne er *franchement*, der synes at være blevet så meget diskurspartikel, at det undertiden accepterer prosodisk integration:

(309) ?C'est *franchement* trop tard maintenant.

Informanter tøver foran denne type sætninger, som vi ikke har nogen autentiske eksempler på. Selv om *franchement* skulle have disse egenskaber, er dette adverbial faktisk langt fra at være et prototypisk u-adverbial[98]; det er snarere et atypisk sådan. Andre u-adverbialer står således uanset type praktisk taget altid i ikke-integreret position:

(310) *Sérieusement*, vous me feriez de la peine ; j'ai beaucoup de plaisir à vous voir. (Musset *Il faut qu'une...* 244)

---

97. De paradigmatiserende adverbialer underkastes en grundig analyse i Nølke (1983), og igen i Nølke (1996b), hvori det samme begrebsapparat som i nærværende fremstilling benyttes.
98. Selv om det pudsigt nok næsten altid er dette adverbial, der gives som eksempel på " les adverbes d'énonciation", dvs. på u-adverbialerne.

(311) *Tout bien considéré*, j'aime mieux la route du Simplon. (Michelet *Journal* 629)

(312) [...] ; mais *entre nous*, ce n'est pas précisément par la force du caractère qu'on brille dans cette maison. (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 300)

(313) *Bref*, ici l'on m'envoie avoir de votre bouche la confirmation... (Hugo *Ruy Blas* 428)

Det er i øvrigt ikke tilfældigt, at u-adverbialerne i de fire eksempler står i præfeltet. Det er klart deres foretrukne position, hvorved de konkurrerer med konnektorerne (se nedenfor i afsnit 4).

3.3. Kombination af sætningsadverbialer

Som hovedregel kan der i en ytring højst forekomme ét sætningsadverbial af samme type. I ytringer med flere sætningsadverbialer med forskelligt v-perspektiv gælder virkefeltshierarkiprincippet (jf. I.5.3.)[99]:

(314) form(illokution(ytring(proposition)))

Følgede eksempel illustrerer princippet:

(315) *Franchement*, Marie a donc *probablement surtout* bu de l'eau.

Ytringen er ikke særlig naturlig pga. ophobningen af adverbialer i PPzonen. Pointen er imidlertid, at så snart der er mere end et adverbial i denne zone, er rækkefølgen ikke tilfældig. Faktisk er det umuligt at bytte om på rækkefølgen i (315) uden at tilføje nogle intonationsbrud. Eksemplet viser altså, at u-adverbialet *franchement* står på den løse frontplads og tager resten i sit virkefelt. Altså at illokution tager ytring i sit virkefelt. Derudover kan vi bemærke, at det paradigmatiserende adverbial *surtout* på grund af sin særlige syntaks accepterer at stå i det modale adverbial *probablement*'s virkefelt. Endelig ser vi, at konnektoren *donc* står mellem u-adverbialet og y-adverbialet. Det vil vi komme ind på i næste afsnit.

99. Som altid kan dette princip dog fraviges ved, at adverbialerne placeres i ikke-integrerede positioner.

4. Konnektorer

Konnektorernes funktion består i at markere tekstrelationer. De er {-leks} og {-mod} og har således intet forankringspunkt i sætningen. Det hyppigste er, at de markerer en relation mellem den ytring, de er syntaktisk tilknyttet og et forudgående stykke tekst. Som en følge heraf tenderer de mod at blive placeret i præfeltet, hvis første plads netop er en forbinderplads (jf. II.3.). Denne tendens er blevet en (obligatorisk) regel for de grammatikaliserede konnektorer, som vi kalder konjunktioner. Et definitorisk kriterium for konjunktioner består netop i, at de obligatorisk står i forbinderfeltet (KapV.I.6.).

For konnektoreradverbialernes vedkommende (de analytiske) er foranstilling dog kun en tendens. Der findes også en plads i verbalfeltet forbeholdt konnektoradverbialerne:

(316) **PPZONEN**

1	2	3	4	5	6	7
(visse) **konnektoradv.**	(visse) y-adverbialer	*pas*	lette tids-adverbialer	(ekstra) perf. part	grads-adv.	PP

Denne plads hænger sammen med, at konnektorerne er {-leks}, {-mod} og derfor kun knyttet til prædikationen. Det er følgelig naturligt, de står på den plads, der er tættest ved det prædikationskonstituerende element, nemlig det finitte verbal. Derved undgår de også nægtelsens indflydelse. Det er dog kun "lette" konnektorer, der kan stå her:

(317) (Vous aurez contre vous votre femme et son mari, deux personnes puissantes qui pourront influencer les tribunaux.)
  a. Le procès a *donc* des éléments de durée. (Balzac *Colonel Chabert* 74)
  b. * Le procès a *par voie de conséquence* des éléments de durée.

Selv om *par voie de conséquence* stort set er synonym med *donc* i denne kontekst, kan det umuligt stå på denne plads (se dog nedenfor).

Hovedtendenserne er meget klare: Konnektorerne står som følge af deres fundamentale egenkaber forrest i præfelt eller - for en lille gruppes vedkommende - på position 1 i PPzonen. Deres tekstuelle funktion er at markere den særlige type kohæsion, man kalder konneksion. Alligevel kan de dog spille sammen med andre typer

kohæsion. Således er det ikke ualmindeligt, at konnektorer indeholder anaforiske udtryk, og dette trækker naturligvis yderligere mod foranstilling:

(318) *Alors*, le remord continu ôta à Mme De Rênal jusqu'à la faculté de dormir ; (Stendhal *Le Rouge et le Noir* 112)

(319) *Ceci dit*, j'aborde l'objet principal de votre lettre. (Tocqueville *Correspondance avec H. Reeve* 44)

I andre tilfælde kan det være fokaliseringsmekanismerne, der spiller ind. Selv om konnektorerne forbinder ytringer, forhindrer konnektorfunktionen som sådan ikke adgang til fokus-substratstrukturen, hvorved *Princip for tekstkohæsion ved fokalisering* kan bringes til anvendelse:

(320) Très vite *pourtant* les lamentations ont cessé. (*Nouv. Obs.* 22-28.7.88, 12 ; cit. Nøjgaard 1995:307)

Pourtant udtales her med parentesintonemet[100] og markerer defor *très vite* son fokus-domæne. Modsætningen, *pourtant* introducerer, bygger altså på dette spidstillede adverbial.

Man bemærker, at konnektoren i eksempel (320) stadig står i præfeltet omend ikke i forbinderfeltet. Visse typer konnektorer kan dog dukke op i postfeltet. Det gælder naturligvis først og fremmest dem, der angiver ustruktureret opremsning:

(321) Maître André s'embusque aujourd'hui, il se rembusquera demain, *et ainsi de suite* jusqu'à ce qu'il nous surprenne. (Musset *Le Chandilier* 71)

Men også andre typer, som fx de metatekstuelle henvisninger har en ret stærk tendens til efterstilling:

(322) Il est devenu le film culte d'une génération, par-dessus les frontières. Horaires des séances : *voir notre mémo ci-dessus*. (Le dépêche du Midi)

Placeringsmulighederne og tendenserne hænger direkte sammen med de individuelle konnektorers specifikke tekstfunktioner, og strengt taget burde hver enkelt konnektor

100. Mangelen på komma angiver muligvis bortfald af pause, hvilket Nøjgaard undrer sig over; men det er ganske almindeligt at have intonationsbrud uden nogen grafisk markering, og det forekommer umuligt at udtale (?) uden intonationsbrud på begge sider af *pourtant*.

underkastes positions- og distributionsanalyser. Ovennævnte tedenser, der er knyttet til deres definitoriske egenskaber er dog meget stærke, og ser man bort fra konnektorer med særlige funktioner, der lægger op til placering i postfeltet, er placering her stort set udelukket; bortset fra den ikke-integrerede slutposition, der jo har en helt egen kommunikativ funktion:

(323) Je vous dois ce bonheur-là *pourtant*. (Balzac *Le Père Goriot* 269)

Lidt lettere finder man konnektorer indskudt i verbalfeltet. Lad os igen se på eksemplerne i (317):

(317) (Vous aurez contre vous votre femme et son mari, deux personnes puissantes qui pourront influencer les tribunaux.)
a. Le procès a *donc* des éléments de durée. (Balzac *Colonel Chabert* 74)
b. * Le procès a *par voie de conséquence* des éléments de durée.
c. Le procès a, *par voie de conséquence*, des éléments de durée.

Par voie de conséquence kan faktisk stå i verbalfeltet, blot skal det så udtales med parentesintonemet.

5. Opsamling

Med henblik på at illustrere variabel ledstilling har vi i dette kapitel givet et overblik over adverbialernes placeringsmuligheder i den franske sætnings bidimensionale struktur. Når vi har valgt adverbialerne til denne illustration, skyldes det, at de er de løsest tilknyttede elementer i sætningsstrukturen og som følge deraf de mest mobile.

Placeringsmæssigt har det vist sig, at adverbialerne falder i to grupper, der delvis går på tværs af den klassifikation, vi har foreslået i KapV.I., og som vi i øvrigt har bygget dette kapitel op over. Man kan skelne **verbalfeltsadverbialerne** fra **periferiadverbialerne**. Verbalfeltets PPzone indeholder en række positioner, der er forbeholdt særlige adverbialtyper. Disse er karakteriseret ved at have en ret generel, ikke-referentiel betydning og ved at være ret lette fonetisk. Alle fire hovedklasser indeholder begge typer og har hver sin plads tilknyttet i PPzonen. I de fleste tilfælde kan verbalfeltsadverbialerne også stå i præ- og/eller postfelt, ofte i ikke-integrerede positioner. Dette gælder dog kun i meget begrænset omfang de bundne adverbialer, der normalt står tæt op ad verbalroden, som de er bundet til. Omvendt kan periferiadver-

bialer i sjældne tilfælde placeres på en ikke-integreret plads i PPzonen. Det er også heri mobiliteten ligger.

Valget af placering i konkrete tilfælde styres af de principper, vi har gennemgået i I. og II. Det har endda vist sig, at selv defaultplaceringerne hænger sammen med og delvis forklares af disse principper. Det vigtigste enkeltpricip er fokaliseringsmekanismerne; men alle principper spiller sammen, og åbner mulighed for en righoldighed af ofte meget subtile betydningsnuancer. Kotekstuelle hensyn har vist generelt at spille en afgørende rolle. Placeringsmulighederne spiller nemlig som regel ikke på den propositionelle betydning - sandhedsbetingelserne berøres ikke - men vedrører reliefstrukturen, som igen direkte hænger sammen med tekstintegration. Forskellige reliefstrukturer egner sig til forskellige tekstsammenhænge.

Det har været helt afgørende for forståelsen af adverbialernes placeringsmuligheder og dermed for forståelsen af de mekanismer, der ligger bag variabel ledstilling, at vi har betragtet den **bi**dimensionale struktur, dvs. at vi har taget systematisk højde for prosodien. Specielt de ikke-integrerede pladser - skudpladserne, jf. II.4. - har spillet en væsentlig rolle i denne sammenhæng. Det kunne have været interessant at undersøge andre ledtyper i denne forbindelse. Flere af de Frie Tilføjelser, vi har udelukket fra vore undersøgelser, opfører sig nemlig på mange måder ligesom adverbialerne mht. ledstilling. Det gælder fx. de frie prædikativer og appositionerne, som vi håber at vende tilbage til i anden sammenhæng.

Hovedformålet i dette kapitel har imidlertid ikke været at give en udtømmende beskrivelse af adverbialernes placeringsmuligheder; det har været at illustrere mekanismerne bag variabel ledstilling. Og til det formål har adverbialerne fungeret tilfredsstillende.

BIBLIOGRAFI KAPITEL IX., 1. del

Andersen, Hanne Leth. 1997. Propositions parenthétiques et subordination en français parlé. København: Romansk Institut, Københavns Universitet (ph.d.-afhandling).

Apothéloz, Denis. 1997. Les dislocations à gauche et à droite dans la construction des schématisations. In: A. Berrendonner & D. Miéville, udg.: *Logique, discours et pensée*. Bern: Peter Lang. 183-217.

Auchlin, Antoine & Angela Ferrari. 1994. Structuration prosodique, syntaxe, discours : évidences et problèmes. *Cahiers de Linguistique Française* 15. 187-216.

Ashby, William J. 1983. The evolution of French syntax: A comparative approach. By MARTIN HARRIS. (Review article). *Language* 59. 414-420.

Ashby, William J. 1988. The syntax, pragmatics, and sociolinguistics of left- and right-dislocations in French. *Lingua* 75. 203-229.

Ashby, William J. 1994. An acoustic profile of right-dislocation in French. *Journal of French Language Studies* 4. 127-145.

Bally, Charles. 1965[4]. *Linguistique générale et linguistique française*. Bern: Francke.

Barnes, Betsy K. 1985. *The pragmatics of left detachment in spoken Standard French*. Amsterdam.

Béchade, Hervé-D. 1994. *Grammaire française*. Paris: PUF.

Benveniste, Emile. 1960. "Etre" et "avoir" dans leurs fonctions linguistiques. In: *Problèmes de linguistique générale*. 187-207. Paris: Gallimard.

Berrendonner, Alain. 1981. *Éléments de pragmatique linguistique*. Paris: Les Éditions de Minuit.

Berrendonner, Alain. 1987. L'ordre des mots et ses fonctions. *Travaux de Linguistique* 14/15. 9-19.

Berrendonner, Alain. 1997. Pléonasmes syntaxiques : dédoublement ou hybridation ? *Langue française* 115. 75-87.

Berrendonner, Alain & Marie-José Reichler-Béguelin. 1997. Left dislocation in French: varieties, norm and usage. In: J. Chesire & D. Stein, udg.: *Taming the Vernacular. From Dialect to Written Standard Language*. London & New York: Longman. 200-217.

Berthoud, Anne-Claude. 1994. Indéfinis et thématisation. *Faits de langues* 4. 161-168.

Blanche-Benveniste, Claire. 1996. Trois remarques sur l'ordre des mots dans la langue parlée. *Langue française* 111. 109-117.

Blanche-Benveniste, Claire. 1997. *Approches de la langue parlée en français*. Paris : Ophrys.

Blanche-Benveniste, Claire et al. 1990. *Le français parlé. Études grammaticales*. Paris, Éditions du CNRS.

Blinkenberg, Andreas. 1928. *L'ordre des mots en français moderne. Première partie.* Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-filologiske Meddelelser. **XVII,** 1. København: Høst & Søn.

Blinkenberg, Andreas. 1933. *L'ordre des mots en français moderne. Deuxième partie.* Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-filologiske Meddelelser. **XX,** 1. København: Levin & Munksgaard.

Blumenthal, Peter. 1980. *La syntaxe du message. Application au français moderne.* Beihefte für Romanische Philologie, Band 180. Tübingen: Niemeyer.

Boulikia, Georges. 1995. Prosodie linguistique. In: Ducrot & Schaeffer, udg.

Boysen, Gerhard. 1992. *Fransk grammatik*. København: Munksgaard.

Chai-Sōng, Hong. 1975. Les adverbes de temps en *-ment* en tête de la phrase. *Français moderne* 43. 148-157.

Chevalier, J.-Cl., C. Blanche-Benveniste, M. Arrivé, J. Peytard. 1964. *Grammaire Larousse du français contemporain*

Chomsky, Noam & Morris Halle. 1968. *The Sound Pattern of English*, New York: Harper & Row.

Chomsky, Noam. 1971. Deep structure, surface structure and semantic interpretation. In: D.D.Steinberg & L.A.Jakobovits, udg.: *Semantics*. Cambridge: Cambridge niversity Press. 183-216.

Combettes, Bernard. 1996. Facteurs textuels et facteurs sémantiques dans la problématique de l'ordre des mots : le cas des constructions détachées. *Langue française* 111. 83-96.

Cornish, Francis. 1999. 'Downstream' effects on the predicate selected at the initial stage of an FG clause derivation - and how to deal with them. (Akter fra "Colloquium on the Predicate in Functional Grammar, 4th July 1998, Vrije Universiteit Amsterdam.

Damourette, Jacques & Edouard Pichon. 1911-1930/1940. *Des mots à la pensée. Essai de grammaire de la langue française*. Tome second. Paris: Éditions d'Artrey.

Daneš, František. 1995. Language is neither all chaos nor all order. B. Palck, udg.: *Proceedings of LP'94. Item Order in Natural Language*. Prag: Charles University Press.

Danjou-Flaux, N. og A.-M. Dessaux. 1976. L'interrogation en français: données linguistiques et traitements transformationnels. In: *Grammaire transformationnelle: syntaxe et lexique. Études réunies par Jean-Claude Chevalier*, 139-231. Lille: Publications de l'Université de Lille.

Danon-Boileau, Laurent, André Meunier, Mary-Annick Morel, Nicolas Tournadre. 1991. Intégration discursive et intégration syntaxique. *Langages* 104. 111-128.

Delomier, Dominique & Mary-Annick Morel. 1986. Caractéristiques intonatives et syntaxiques des incises. In: *DRLAV* 34-35. 141-160.

Dik, Simon C. 1978. *Functional Grammar*. Dordrecht: Foris.

Dik, Simon C., ed. 1983. *Advances in Functional Grammar*. Dordrecht: Foris.

Dik, Simon C. 1989. *The Theory of Functional Grammar*. Dordrecht: Foris.

Ducrot, Oswald & Jean-Marie Schaeffer. 1995. *Nouveau dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*. Seuil.

Durst-Andersen, Per. 1992. *Mental grammar. Russian aspect and related issues* . Columbus, Ohio: Slavica.

Fant, Lars. 1985. El pronombre clítico en las lenguas iberorrománicas y en otros idiomas. Aspectos sobre una cuestión de tipología lingüística. *CEBAL* 7.29-64.

Fløttum, Kjersti (under udgivelse). *Quant à* - thématisateur et focalisateur. In: *Actes du Colloque de Caen, oct. 1997*.

Fontaney, L. 1987. L'intonation et la régulation de l'interaction. In: Cosnier & Kerbrat-Orecchioni, udg.: *Décrire la conversation*. Lyon: PUL. 225-267.

Foulet, Lucien. 1966. *Petite syntaxe de l'ancien français*. Paris: Champion.

Fradin, Bernard. 1990. Approche des constructions à détachement : inventaire. *revue Romane* 25. 3-34.

Gadet, Françoise. 1991. Le parlé coulé dans l'écrit : le traitement du détachement par les grammairiens du XXe siècle. *Langue française* 89. 110-124.

Gapany, Joël. 1995. Les relatives parenthétiques : problèmes de reconnaissance et de délimitation. *SCOLIA* 5. 31-64.

Garde, Paul. 1968. *L'accent*. Paris: P.U.F.

Geluykens, Ronald. 1992. *From discourse process to grammatical construction: on left-dislocation in English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Gettrup, H., M.Herslund, J.Pedersen og A.Schnack. 1986. *Sprog og Tekst*. Københavns Universitet: Romansk Institut.

Gil, Alberto. 1995. *Textadverbiale in den romanischen Sprachen: eine integrale Studie zu Konnektoren und Modalisatoren im Spanischen, Französischen und Italienischen*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Givón, Talmy. 1984. *Syntax. A Functional-Typological Intro-duction. Volume I*. Amsterdam: Benjamins.

Givón, Talmy. 1990. *Syntax. A Functional-Typological Intro-duction. Volume II*. Amsterdam: Benjamins.

Goyvaerts, D.L. 1968. An Introductory Study of the Ordering of a String of Adjectives in Present-Day English. *Philologica Pragensia* 11,1. 12-28.

Greenberg, Joseph H. 1966. Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements. In Greenberg, ed.: *Universals of Language*, 73-113. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

Grevisse, Maurice. 1986. *Le bon usage*. Douzième édition refondue par André Goose. Paris-Louvain-la-Neuve: Duculot.

Grundt, Lars Otto. 1972. *Etudes sur l'adjectif invarié en français*. Bergen-Oslo-Tromsø: Universitetsforlaget.

Haberland, H. & O. Nedergaard Thomsen. 1994. Syntactic Functions, Topics, and Grammatical Relations. In: E.Engberg-Pedersen, L.Falster Jakobsen and L. Schack Rasmussen, eds.: *Function and Expression in Functional Grammar*, p.153-181. Mouton de Gruyter, Berlin - New York

Haiman, J. 1980. Iconicity and Grammar: Isomorphism and Motivation. *Language* 56-3. 515-540.

Haiman, J. and S.A.Thompson, eds. 1988. *Clause Combining in Grammar and Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.

Halliday, Michael A. K. 1970. Language Structure and Language Function. In J. Lyons, ed. *New Horizons in Linguistics*, 140-165. Harmondsworth: Penguin.

Halliday, M.A.K. & R. Hasan. 1976. *Cohesion in English*. London & New York: Longman.

Harder, Peter. 1996. *Functional Semantics. A Theory of Meaning, Structure and Tense in English*. Berlin & new York: Mouton de Bruyter.

Harris, Martin. 1978. *The evolution of French Syntax. A comparative Approach*. London/-New York: Longman.

Harris, Martin. 1985. Divergent patterns of word order change in contemporary French. In: Jacek Fisiak, udg.: *Papers from the 6th International Conference on Historical Linguistics*. Amsterdam.

Hatcher, A. Granville. 1956. *The Existential Sentence and Inversion of the Subject in Spanish*, Supplement to *Word*, Monograph No 3, 5-24. New York: The Linguistic Circle of New York.

Herslund, Michael. 1991. Construction causative et verbes causatifs. In: H.Stammerjohann, éd.: *Analyse et synthèse dans les langues romanes et slaves*, 135-147. Tübingen: Gunter Narr.

Herslund, Michael. 1992. Introduction. In Herslund, ed.7-11.

Herslund, Michael, ed. 1992. *Word Order. Two Studies on Central Issues in the Syntax of Danish and French*. Copenhagen Studies in Language. København: Handelshøjskolens Forlag.

Herslund, Michael. 1995. Valens og grammatiske relationer. In: *Ny forskning i grammatik igangsat af Statens Humanistiske Forskningsråd. Fællespublikation 2. Liselejesymposiet 1994*, 48-72. Odense Universitetsforlag.

Herslund, Michael. 1996. *Det franske sprog. Kapitel III. Valens og transitivitet. Foreløbig version, juli 1996*.

Hobæk-Haff, Marianne. 1990. Regard sur l'inversion finale. In: *Actes du onzième congrès des romanistes scandinaves. Trondheim 13-17 août 1990,* 205-14. Institut d'Études Romanes, Université de Trondheim.

Hobæk-Haff, Marianne. 1993. La physionomie du sujet inversé. In: *Actes du XIIe congrès des romanistes scandinaves. Aalborg, 11-15 août 1993. Edités par Gerhard Boysen. Volume I*, 181-88. Aalborg University Press.

Jakobson, Roman. 1963. Aspects linguistiques de la traduction. *Essais de linguistique générale*, 78-86. Trad. N. Ruwet. Paris: Editions de Minuit.

Kjærsgaard, Poul Søren. 1995. *Fransk grammatik i hovedtræk*. Odense: Odense Universitetsforlag.

Kleiber, Georges. 1996. Cronique. A propos d'EURALEX '94 ou quelques remarques *sens dessus dessous* sur la sémantique lexicale actuelle. *SCOLIA* 9. 155-173.

Kleiber, Georges & Martin Riegel, udg. 1997. *Les formes du sens*. Louvain-la-Neuve: Duculot.

Korzen, Hanne. 1985. *POURQUOI et l'inversion finale en français : étude sur le statut de l'adverbial de cause et l'anatomie de la construction tripartite.* Revue Romane numéro supplémentaire 30. København: Munksgaard.

Korzen, Hanne. 1987. *Final inversion og elementærsætningens struktur. En studie over subjektets plads i to- og treledskonstruktioner på moderne fransk. ARK* 38, Handelshøjskolen i København.

Korzen, Hanne. 1992. The Predicative Unit and Subject-Verb Inversion in Modern French. *Word Order. Copenhagen Studies in Language* 15.65-123.

Korzen, Hanne. 1996. L'unité prédicative et la place du sujet dans les constructions inversées. In: *L'ordre des mots*. Henning Nølke og Hanne Korzen éds. *Langue Française* 111, 59-82. Paris: Larousse.

Korzen, Hanne, Henning Nølke, Henrik Prebensen og Finn Sørensen. 1983. PC-Grammar: an Alternative? *Acta Linguistica Hafniensia* 18.5-52.

Kronning, Hans. 1993. Modalité et réorganisation énonciative de la phrase. G. Hilty, ed. *Actes du XXe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, Tome I: *Séances d'ouverture - la phrase.* Bern: Francke Verlag. 354-366.

Kronning, Hans. 1996. *Modalité, cognition et polysémie : sémantique du verbe modal* devoir. Studia Romanica Upsaliensa 54. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Lambrecht, Knud. 1988. Presentational Cleft Constructions in Spoken French. In: Haiman and Thompson 1988:135-179.

Lambrecht, Knud. 1994. *Informations structure and sentence form. Topic, focus and the mental reprensentations of discourse referents*. Cambridge Studies in Linguistics, Cambridge, Cambridge University Press.

Landschultz, Karen & Lilian Stage. 1975. *Ekstraposition i moderne fransk*. RIDS 38. Romansk Institut, Københavns Universitet.

Larsson, Eva. 1979. *La dislocation en français*. Lund: C.W.K. Gleerup.

Li, Charles N., ed. 1976. *Subject and Topic*. New York: Academic Press.

Marchello-Nizia, Christiane. 1995. *L'évolution du français : ordre des mots, démonstratifs, accent tonique*. Paris: A. Colin.

Martin, Philippe. 1981. Pour une théorie de l'intonation : l'intonation est-elle une structure congruente à la syntaxe ? M. Rossi, eds. *L'intonation. De l'acoustique à la sémantique*. Paris.

Martin, Robert 1992[2]. *Pour une logique du sens*. Paris, PUF.

Melis, Ludo. 1983. *Les circonstants et la phrase*. Presses Universitaires de Louvain.

Morel, Mary-Annick. 1992. Intonation et thématisation. *Information grammaticale 54*.

Morel, Mary-Annick. 1996a. Les compléments ambiants. *Langages* 124. 35-50.

Morel, Mary-Annick. 1996b. Intonation zéro et absence de co-énonciation dans l'oral spontané en français. *Travaux linguistiques du CERLICO* 9.

Morel, Mary-Annick & Laurent Danon-Boileau. 1998. *Grammaire de l'intonation. L'exemple du français*. Bibliothèque de Faits de Langue. Paris-Gap: Ophrys.

Morel, Mary-Annick & Annie Rialland. 1992. Emboîtements, antonomies, ruptures dans l'intonation française. *Travaux linguistiques du CERLICO* 5. 221-243.

Morel, Mary-Annick & Annie Rialland. 1994. Caractéristiques intonatives et syntaxiques des incises. *DRLAV* 34-35. 141-160.

Muller, Claude. 1991. *Rarement* en tête : un exemple de construction adverbiale complexe. *Travaux linguistiques du CERLICO* 3. 76-95.

Muller, Claude. Under udgivelse. La thématisation des indéfinis en français : un paradoxe apparent. In: *Actes du Colloque de Caen, oct. 1997.*

Nillson-Ehle. 1941. *Les adverbes en MENT complément d'un verbe en français moderne, étude de classement syntaxique et sémantique.* Lund.

Nøjgaard, Morten. 1968. L'objet direct et l'ordre des mots en français moderne. In: *Le français moderne* 36, 1. 1-18, 2. 81-97.

Nøjgaard, Morten. 1992-94-95. *Les adverbes français. Essai de descriptin fonctionnelle.* Tomes I., II., III. Historisk-filosofiske meddelelser **66**:3. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. København: Munksgaard.

Nølke, Henning. 1983a. *Les adverbes paradigmatisants : fonction et analyse.* Revue Romane Numéro Spécial 23. København: Akademisk Forlag.

Nølke, Henning. 1983b. Quelques réflexions sur la structure sémantique des phrases clivées en français moderne. *Modèles linguistiques* V. 117-140.

Nølke, Henning. 1986. Tema-rema og tekstlingvistik. *CEBAL* 8. 358-376.

Nølke, Henning. 1987. Les adverbes contextuels et la focalisation. Stanisłas Karolak ed. *Structure thème-rhème dans les langues romanes et slaves.* Université de Silésie. 79-104.

Nølke, Henning. 1988. Où placer un adverbe de phrase ? Et pourquoi ? In *Traditions et tendances nouvelles des études romanes au Danemark*. København: Munksgaard.131-141.

Nølke, Henning. 1992. *Ne... pas*: négation descriptive ou polémique? Contraintes formelles sur son interprétation. *Langue française* 94.48-67.

Nølke, Henning. 1993. *Le regard du locuteur.* Paris: Kimé.

Nølke, Henning. 1994a. *Linguistique modulaire : de la forme au sens.* Louvain-Paris: Peeters.

Nølke, Henning. 1994b. Informationsstruktur. Med fokus på fokus. *HERMES 13*, 251-279.

Nølke, Henning. 1996a. Une parenthèse sur les incises. un cas de non-intégration et de non-dépendance syntaxique. In: Muller, udg.: *Dépendance et intégration syntaxique. Subordination, coordination, connexion*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 317-325.

Nølke, Henning. 1996b. Les adverbes paradigmatisants révisés : non sur tout mais surtout sur *surtout*. *RASK 4*. 3-33.

Nølke, Henning. 1997a. Note sur la dislocation du sujet : thématisation ou focalisation ? In: Kleiber & Riegel, udg.: *Les formes du sens*. Louvain-la-Neuve: Duculot. 281-294.

Nølke, Henning. 1997b. Anaphoricité et focalisation : le cas du pronom personnel disjoint. In: Mulder, Tasmowski, Vetters, udg.: *Relations anaphoriques et (in)cohérence*. 55-67.

Nølke, Henning. 1997c. Les adverbes spatio-temporels dans le système adverbial. In: Bogacki & Giermak-Zielinska, udg.: *Espace et temps dans les langues romanes et slaves. Actes du 8e Colloque de Linguistique Slavo-Romane*. Warschawa. (151-168)

Nølke, Henning. 1998. Il est beau le lavabo, il est laid le bidet. In: Mats Forsgren, Kerstin Jonasson et Hans Kronning, udg.: *Prédication, assertion, information*. Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala. 385-393.

Nølke, Henning. 1999. Linguistique textuelle et linguistique tout court : un mariage heureux ? In: *Actes de Bruxelles*... (i trykken)

Olsson-Jonasson, Kerstin. 1981. Thème, rhème, focus et la construction avec l'attribut de l'objet. *Lingvisticæ Investigationes* V.137-168.

Pohl, J. (1984). Documents pour servir à l'étude des phrases du type *Les fleurs, j'aime.*

PSV: Pedersen, J., E. Spang-Hanssen, C. Vikner. 1980. *Fransk Grammatik*. København: *Romanisches Jahrbuch*, Band 3536-58.

Pustejovsky, James. 1995. *The Generative Lexicon*. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts, London.

Quirk, Randolph, Sidney Greebaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik. 1972. *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.

Rastier, François. 1987. *Sémantique interprétative.* Paris: PUF.

Reiter, R. 1980. A Logic for Default Reasoning. *Artificial Intelligence* 13. 81-132.

Riegel, Martin, Jean-Christophe Pellat & René Rioul. 1994. *Grammaire méthodique du français*. Collection linguistique nouvelle. Paris: PUF.

Rossi, M., A. di Cristo, D. Hirst, P. Martin & Y. Nishinuma. 1981. *L'intonation. De l'acoustique à la sémantique.* Paris: Klincksieck.

Rossi, Mario. 1985. L'intonation et l'organisation de l'énoncé. *Phonetica* 42. 135-153.

Rossi, Mario. 1987. Peut-on prédire l'organisation prosodique du langage spontané ? *Études de Linguistique Appliquée* 66. 20-48.

Sabio, F. (1992). Les compléments antéposés en français parlé : analyse de deux types syntaxiques et prosodiques. *Recherches Sur Le Français Parlé* 11, 31-56.

Saeed, J.J. 1984. *The Syntax of Focus and Topic in Somali*. Hamburg: Buske.

Sauzet, Patrick. 1996. Ordre des mots, ordre dans les mots. *Langue française* 111. 10-37.

Selkirk, Elisabeth O. 1977. La liaison en français et la notation X. In: Mitsou Ronat, udg.: *Langue. Théorie générative étendue*. Paris: Hermann.

Selkirk, E. O. 1984. *Phonology and Syntax: The Relation between Sound and Structure*. Cambridge & London: The MIT Press.

Siewierska, Anna. 1993. Syntactic weight vs information structure and word order variation in Polish. *Journal of Linguistics*, vol 29, No. 2. 233-265.

Skårup, Povl. 1975. *Les premieres Zones de la Proposition en Ancien Français. Essai de syntaxe de position*. Études Romanes de l'Université de Copenhague 6. København: Akademisk Forlag.

Skårup, Povl. 1977. Den indbyrdes rækkefølge af subjekt og finit verbum i nufransk. In: *(Pré)publications* 32, 41-58. Århus: Romansk Institut. Århus Universitet.

Stavinová, Zdenka. 1985. Quelques réflexions à propos des fonctions de la dislocation. *Études romanes de Brno* XVI. 17-21.

Steinitz, Renate. 1969. *Adverbialsyntax*. Studia Grammatica X. Berlin.

Togeby, Knud. 1965. *Fransk Grammatik*. Københavns Universitet.

Togeby, Knud. 1974. *Précis historique de grammaire française*. København: Akademisk Forlag.

Togeby, Knud. 1982-1985. *Grammaire française. Volume I: Le nom, Volume II: Les Formes Personnelles du Verbe, Volume III: Les Formes Impersonnelles du Verbe et la construction des verbes, Volume IV: Les mots invariables, Volume V: La Structure de la Proposition*. Edité par Magnus Berg, Ghani Merad & Ebbe Spang-Hanssen. Etudes Romanes de l'Université de Copenhague. København: Akademisk Forlag.

Vikner, Carl. 1972. Quelques réflexions sur les phrases clivées en français moderne. *Actes du 5ième Congrès des Romanistes Scandinaves*. Turku. 221-235.

Wagner, R. L. & J. Pinchon. 1962. *Grammaire du français classique et moderne.* Paris: Hachette.

Weil, H. 1844. *De l'ordre des mots dans les langues anciennes comparées aux langues modernes. Question de grammaire générale.* Paris: Didier Érudition, genoptrykt 1991.

Wilmet, Marc. 1997. *Grammaire critique du français*. Louvain-la-neuve: Duculot.

Wittgenstein, Ludwig. 1961. *Tractatus Logico-philosophicus*. London: Routledge & Kegan Paul. (Første tyske udgave i *Annalen der Naturphilosophie*. 1921.)

Zay, Françoise. 1995. Notes sur l'interprétation des expressions référentielles dans les parenthèses. *TRANEL* 23. 203-223.